

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut mezinárodních studií
Katedra západoevropských studií

**Přijetí knihy *La France de Vichy* Roberta
Paxtona francouzským tiskem
a francouzskou historickou komunitou**

David Emler

Vedoucí magisterské práce:
PhDr. Michel Perottino, PhD.

Akademický rok 2006/2007

David Emler, Západoevropská studia, IMS, FSV, UK

Autor práce: **David Emler**

Vedoucí práce: **PhDr. Michel Perottino, PhD.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

Emler, David: „Přijetí knihy *La France de Vichy* Roberta Paxtona francouzským tiskem a francouzskou historickou komunitou“, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra západoevropských studií, 2007, Praha, 100 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Michel Perottino, PhD.

Anotace

Diplomová práce „Přijetí knihy *La France de Vichy* Roberta Paxtona francouzským tiskem a francouzskou historickou komunitou“ analyzuje reakce, které vyvolala kniha *La France de Vichy, 1940-1944* (anglický originál *Vichy France: Old Guard and New Order, 1940-1944*) amerického historika Roberta Paxtona ve Francii počátkem sedmdesátých let dvacátého století.

Annotation

Diploma thesis “The reception of Robert Paxton’s book *La France de Vichy* by French press and French academic community“ analyses reactions caused by the publication of Robert Paxton’s book *La France de Vichy, 1940-1944* (english original *Vichy France: Old Guard and New Order, 1940-1944*) in France at the beginning of 1970’s.

Klíčová slova

Robert Paxton, *La France de Vichy*, Vichy, vichistický režim, syndrom, historie, historiografie, paměť, recenze, kritika

Keywords

Robert Paxton, *La France de Vichy*, Vichy, syndrome, history, historiography, memory, critique, recension, review

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci „Přijetí knihy *La France de Vichy* Roberta Paxtona francouzským tiskem a francouzskou historickou komunitou“ zpracoval samostatně, na základě citované literatury pod vedením PhDr. Michela Perottina, PhD.

V Praze dne 21. května 2007,

David Emler

* * *

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Michelu Perottinovi, PhD. za vedení práce. Rovněž bych rád poděkoval PhDr. Ondřeji Matějkovi, který mne k tomuto tématu přivedl, a se kterým jsem problematiku konzultoval. V neposlední řadě děkuji PhDr. Františku Medovi, který celou práci obětavě přečetl.

* * *

Obsah

1. Úvod.....	6
1.1 Obecný úvod do problematiky.....	6
1.2 Paxtonovi předchůdci.....	9
1.3 Paxtonovy hlavní teze.....	12
1.4 Historie a paměť.....	14
1.5 Otázky.....	16
1.6 Kritika literatury.....	16
1.6.1 John Sweets.....	17
1.6.2 Moshik Temkin.....	19
1.6.3 Henry Rousso.....	20
2. Recenze na <i>La France de Vichy</i>	23
2.1 Debata na stranách deníku <i>Le Monde</i>	23
2.1.1 Paul Gillet.....	23
2.1.2 Paul Auphan.....	25
2.1.3 Jacques de Launay.....	27
2.1.4 Stanley Hoffmann.....	29
2.1.5 Pierre Dhers.....	32
2.1.6 Jean Borotra.....	33
2.1.7 Alfred Fabre-Luce.....	35
2.1.8 Paul Auphan.....	38
2.1.9 Pierre Picon.....	39
2.2 <i>Le Figaro</i>	40
2.2.1 Jean-François Kahn.....	40
2.3 Reakce extrémní pravice a obhájců vichistického režimu.....	43
2.3.1 Dominique Jamet.....	43
2.3.2 Paul Auphan – <i>Le Maréchal</i>	44
2.3.3 Alfred Fabre-Luce – <i>Contrepoint</i>	45
2.3.4 Pierre van Altena.....	45
2.4 Levicová reakce.....	48
2.4.1 Nicolas Brimo.....	48
2.4.2 Jean-François Merle.....	49

2.4.3 <i>L'Humanité</i>	52
2.4.4 Roger Martelli	52
2.4.5 Jean Charles	54
2.5 Židovská reakce	55
2.5.1 Henry Bulawko	55
2.5.2 Roger Berg	56
2.5.3 Jean Pierre-Bloch	57
2.6 Křesťanská reakce	58
2.6.1 Fonvieille Alquier	58
2.6.2 Michel Denis	59
2.7 Akademické přijetí <i>La France de Vichy</i>	61
2.7.1 Alain-Gérard Slama	61
2.7.2 Jean-Pierre Azéma	65
2.7.3 Max Gallo	67
2.7.4 Jacques Ozouf	68
2.7.5 Marc Ferro	70
2.7.6 Janine Bourdinová	71
2.7.7 Henri Michel	73
2.7.8 Georges Soutou	78
2.7.9 <i>Annales</i>	81
2.8 Spisovatelé	81
2.8.1 Frantz-André Burguet	81
2.8.2 Roger Massip	83
2.9 <i>Défense nationale</i>	84
3. Závěr	85
Résumé	91
Literatura	93

1. Úvod

Tato práce pojednává o přijetí knihy amerického historika Roberta Owena Paxtona *Vichy France: Old Guard and New Order, 1940–1944*, respektive jejího francouzského překladu *La France de Vichy, 1940–1944*, francouzským tiskem a francouzskou historickou komunitou.¹

1.1 Obecný úvod do problematiky

Publikace francouzského překladu *La France de Vichy*, syntézy dějin vichistického režimu, způsobila ve Francii vzápětí po vydání knihy v lednu roku 1973 veřejně diskutovanou aféru. Knihu se záplem komentovaly desítky článků a recenzí, od denního tisku, přes společenské týdeníky, až po odborná a úzkoprofilová periodika.² Na této reakci je zajímavých několik momentů. Zřejmě nejožehavější součástí debaty se stal fakt, že Paxton je Američan – do té doby se francouzské intelektuální kruhy příliš nezajímaly o cizince píšící o francouzské historii.³ Otázka cizí národnosti hrála pohledem jeho kritiků jednoznačně proti němu (jak může cizinec rozumět našim dějinám lépe než my sami?), naopak v očích jeho zastánců téměř bez výjimky v jeho prospěch (pouze cizinec je natolik vzdálen našim vnitřním sporům, že může naše dějiny popsat s patřičným odstupem); jednalo se o jeden z nejčastějších aspektů debaty. Dalším předmětem diskuse byl jeho „nízký“ věk. Celá řada Paxtonových kritiků válečné události prožila v aktivním věku, a tak Paxtonovi „vytýkali“, že mu bylo v roce 1940 pouze osm let.

La France de Vichy byla již druhou Paxtonovo knihou; jeho první práce *Parades and Politics at Vichy*, která již obsahovala nezanedbatelné náčrty jeho velkých tezí, byla francouzskou historickou komunitou naprosto ignorována.⁴ Komentovala ji jediná

---

¹ Paxton, Robert: *Vichy France: Old Guard and New Order, 1940-1944*, Alfred A. Knopf, 1972, New York. Francouzský překlad Claude Bertrandové: *La France de Vichy, 1940-1944*, Le Seuil, 1973, Paris. V textu je kniha označována pouze jako *La France de Vichy*, případné citace podle vydání Le Seuil (Points Histoire), 1997, Paris.

² Seznam všech článků vyjadřujících se k *La France de Vichy* analyzovaných v této práci je uveden v literatuře.

³ Jistou výjimku možná tvořil Stanley Hoffmann, Paxtonův mentor a autor předmluvy k francouzskému vydání *La France de Vichy*, který však byl „cizincem“ jen polovičním, protože žil ve Francii od konce dvacátých do padesátých let.

⁴ Paxton, Robert: *Parades and Politics at Vichy: The French Officer Corps Under Marshall Pétain*, Princeton, 1966, NJ.

anonymní zpráva v *Revue française de science politique*, kterou si můžeme dovolit ocitovat celou.

„Pečlivě zdokumentovaná závažná studie o sboru důstojníků pod vichistickým režimem. R. O. P. vychází z archivů německých okupačních sil, z archivů *Commission d'armistice*, z procesů s generály Vichy před vrchním státním soudem, z nepublikovaných dokumentů a z rozhovorů se zhruba padesáti důstojníky. Víra ve „dvojí hru“ vichistického režimu podle něj vysvětluje, proč kariérní důstojníci většinou nehráli důležitou roli v odboji a v osvobození Francie“.⁵

Kromě této kratičké zprávy uvedla knihu ve své bibliografii v dubnu 1967 *La Revue de l'histoire de la deuxième guerre mondiale*, aniž by jí však věnovala jediný komentář.⁶ Podle pozdějšího názoru samotného Paxtona „Čas ještě nebyl zralý... Jednalo se bezpochyby o generační problém...“.⁷

Co způsobilo tento markantní rozdíl v přijetí dvou Paxtonových knih na velmi podobné téma s odstupem sedmi let? Jednak nebyla jeho první kniha přeložena do francouzštiny, což bylo pro (alespoň tehdy) poměrně uzavřené francouzské intelektuální prostředí rozhodující. Zadruhé bylo možné *Parades and Politics* považovat za kritickou vůči Pétainovi a elitám, nikoliv však vůči celému režimu, respektive vůči všem Francouzům žijícím pod tímto režimem (což byl jeden z argumentů kritiků Paxtonovy druhé knihy), a nebyla tak v příkrém rozporu se stávající francouzskou historiografií. Zatřetí, jak uvádí ve své studii Moshik Temkin, byla *La France de Vichy* první otevřeně kritickou syntézou vichistického období.⁸ Hlavní historiografickou silou Paxtonova díla tak bylo sjednocení mnoha podob Vichy, které byly popisovány do té doby odděleně, do jednoho koherentního, ideového celku. Toho si všimla například představitelka akademické kritiky – Janine Bourdinová.⁹

Byla to však ještě spíše obecná konjunktura doby, která posunula rovinu přijetí Paxtonova díla mezi lety 1966 a 1973. V tomto období se stala řada velmi důležitých

⁵ Anonym in *Revue française de science politique*, volume XVII, numéro 1, únor 1967, s. 178-179.

⁶ Sweets, John: „Chaque livre est un événement : Robert Paxton et la France, du briseur de glace à l'icône tranquille“, in *La France de Vichy autour de Robert O. Paxton* (dir.: Sarah Fishman, Laura Lee Downs, Ioannis Sinanoglou, Leonard V. Smith, Robert Zaretsky), Complexe, 2004, Bruxelles, s. 31-47, originál *France at War: Vichy and the Historians*, Berg, New York, 2000, s. 31. Srovnej tento fakt s argumentací Henriho Michela v osobní korespondenci s Paxtonem. Paxton věnoval kromě recenzních výtisků redakcím též jeden výtisk Bibliothèque nationale, kde byla vědcům přístupná.

⁷ Catinchi, Philippe-Jean: „Robert Paxton, Vichy vu d'Amérique“ in *Le Monde*, 15. ledna 2004, s. 29.

⁸ Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise: The Paxtonian Trauma in France, 1973–74“ in *Journal of Contemporary History*, Vol. 38, No. 2, duben 2003, s. 292.

⁹ Bourdin, Janine: *Revue française de science politique*, volume XXIII, numéro 3, červen 1973, s. 630-632. Viz též analýza její recenze.

událostí, které významně změnily pohled na vichistický režim. Nejdůležitější byly zřejmě události roku 1968, po kterých byla mladá generace dychtivá po chybách svých gaullistických otců, respektive vichistických dědů. Dalším z faktorů byla smrt generála de Gaulla v listopadu 1970. Byl to totiž onen gaullistický mýtus o věčné Francii, která existovala díky odboji, který přispěl rozhodující měrou k výkladu Vichy jako „závorky“ ve francouzských dějinách a ke snaze vyhybat se této otázce. Dále to byla aféra vichistického milicionáře podílejícího se na perzekuci židů a odbojářů Paula Touquiera, který byl v rámci poválečné očisty odsouzen k smrti *in absentia*. Touvier byl omilostněn prezidentem Georgesem Pompidouem roku 1971, což zahýbalo nemalou měrou veřejným míněním. V neposlední řadě to byla kontroverze okolo filmu *Le Chagrin et la Pitié* Marcela Ophulse v témže roce, která bývá často přirovnávána právě k bouřlivé výměně názorů okolo *La France de Vichy* Roberta Paxtona.¹⁰ Právě toto období francouzské poválečné kolektivní paměti nazval historik Henry Rousso ve své knize *Le Syndrome de Vichy* fází „rozbitého zrcadla“ (*le miroir brisé*), kterou vymezuje zhruba roky 1971 a 1974.¹¹

Zmiňované události rozvířily v tomto kritickém období názory na dějiny Francie během druhé světové války. Paxtonova druhá kniha tedy vyšla „ve správný čas na správném místě“.

Podobně jako je nesouměřitelná francouzská odezva na Paxtonovy *Parades and Politics* a *La France de Vichy*, je nesouměřitelná francouzská a anglosaská reakce na *La France de Vichy*. Šest amerických recenzí, které byly vybrány k účelu bazálního porovnání spojuje řada společných rysů.¹² Všechny tyto recenze vyšly s delším časovým odstupem – Paxtonova kniha byla publikována ve Spojených státech roku 1972 a první

¹⁰ Čtyřhodinový dokument *Le Chagrin et la Pitié* režiséra Marcela Ophulse popisuje velice kritickým způsobem obyčejný život ve městě Clermont-Ferrand v letech 1940-1944. Byl zhotoven v Německo-Švýcarské koprodukcí (následkem personálních změn ve francouzské televizi po roce 1968). O.R.T.F. (*Office de radiodiffusion télévision française*) jej odmítal ve Francii odvysílat až do příchodu levice k moci v roce 1981, do té doby byl promítán pouze v jednom malém sále v Paříži, kde jej však vidělo několik set tisíc lidí. Debata, kterou film vyvolal nebyla nepodobná debatě okolo *La France de Vichy* a film se tak stal skutečnou legendou. Viz např. Rousso, Henry: *Le syndrome de Vichy de 1944 à nos jours*, Le Seuil, 1990 (první vydání 1987), Paris, s. 121-136.

¹¹ Rousso, Henry: *Le syndrome de Vichy*, op. cit., viz též kritika literatury.

¹² Jsou to recenze: Wright, Gordon in *Political Science Quarterly*, Vol. 88, No. 4, prosinec 1973, s. 763-765; Coox, Alvin D. in *Military Affairs*, Vol. 37, No. 4, prosinec 1973, s. 161; Talbott, John E.: „Vichy reconsidered“ in *Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 4, No. 4, jaro 1974, s. 635-647; Waites, Neville in *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol. 52, No. 1, leden 1976, s. 113-114; Ehrmann, Henry W. in *The American Political Science Review*, Vol. 69, No. 1, březen 1976, s. 338-339; Bankwitz, Philip C. in *The American Historical Review*, Vol. 78, No. 4, říjen 1973, s. 1081-1082.

kritika se jí věnovala až v říjnu 1973. Francouzská odezva byla nesrovnatelně rychlejší, první posudky se objevily do jednoho měsíce od vydání *La France de Vichy* v lednu 1973.

Anglosaské recenze jsou bez výjimky celkově pozitivní. V kritikách zaznívají podobné argumenty, které najdeme i u Francouzů – otázka definitivy Paxtonových závěrů bez přístupu k francouzským archivům, otázka jeho metod (proč nekonzultoval pamětníky, jako to již učinil v případě své první knihy?), či relevance německého úhlu pohledu na vichistický režim. Rozhodně se však recenze nenesou v tak kritickém (a už vůbec ne osobním) tónu jako reakce některých francouzských recenzentů, naopak bez výjimky Paxtona chválí za poctivě odvedenou historickou práci.

Přestože reagovali američtí kritici na *La France de Vichy* později než jejich francouzští kolegové, vyjádřil se ke francouzské debatě jediný Američan a sice Henry W. Ehrmann.¹³ Ehrmann označuje francouzskou debatu jako „bouři rozhořčení“, ve které bývalí protagonisté vichistického režimu a jeho obhájci společně s gaullisty a respektovanými akademiky dali najevo velice jasně svůj neklid (*uneasiness*), který v nich vyvolala Paxtonova kniha. Dále zmiňuje zklamání nad tím, že byla celá Paxtonova práce v očích některých francouzských kritiků diskreditována pouze na základě drobných chyb.

1.2 Paxtonovi předchůdci

Do vydání *La France de Vichy* byla jedinou publikovanou syntézou dějin vichistického režimu *L'histoire de Vichy* Roberta Arona.¹⁴ Kromě *L'histoire de Vichy* napsal Aron dále *L'histoire de la Libération de la France* a *L'histoire de l'épuration*, které se však žádným výrazným způsobem nerozcházejí s jeho pohledem na problematiku, nastíněným v *L'histoire de Vichy*.¹⁵

Paxton identifikuje v předmluvě k pozdějším vydáním *La France de Vichy* čtyři základní Aronovy teze.¹⁶ 1) Ze strany nacistů vládl ve Francii „Diktat“, který bylo nutné

¹³ Ehrmann, Henry W. in *The American Political Science Review*, Vol. 69, No. 1, březen 1976, s. 338-339.

¹⁴ Aron, Robert: *L'histoire de Vichy*, Fayard, 1954, Paris. Ve spolupráci s Georgette Elgey.

¹⁵ Aron, Robert: *L'histoire de la Libération de la France*, Fayard, 1959, Paris; Aron, Robert: *L'histoire de l'épuration*, Fayard, 1967, Paris. Robert Aron nebyl klasický historik, profesionálními historiky je označován spíše jako spisovatel, esejista či novinář. Dva dny před svou smrtí v roce 1975 byl přijat do *Académie Française*.

¹⁶ Paxton, Robert: *La France de Vichy*, op. cit., s. 8-9.

uposlechnout bez odvolání; 2) Vichy chtělo být „štítem“ proti tomuto „Diktatu“; 3) Mezi vichistickým režimem a spojenci existovala tajná „dvojitá hra“; 4) francouzské mínění bylo převážně oportunistické, připravené pokračovat v příhodném okamžiku v boji na straně spojenců, buď v čele s de Gaullem, nebo – což již není Aronova původní teze, ale vhodně ji doplňuje – společně s komunistickým odbojem.

V čele režimu stály podle Arona dvě postavy, Pétain a Laval. Byl to podle něj Laval, kdo byl skutečným kolaborantem, který usiloval o spojenectví s Německem.¹⁷ Pétain byl vzhledem ke svému vysokému věku (což však Paxton přesvědčivě vyvrátil) pod vlivem kolaborantů, a chtěl pouze uchránit Francii než přejde válka. Z toho pramenila víra ve dvojitou hru, kterou měl údajně hrát.¹⁸

Své teze založil Aron takřka výlučně na stenografických zápisech veřejných slyšení vrchního státního soudu, který prováděl soudní řízení po konci okupace v rámci poválečné očisty.¹⁹ Tento justiční pohled na danou problematiku je však z dnešního pohledu (a vůbec z pohledu historikova) velmi zavádějící. Jak upozorňuje Paxton, ale s ním i Rousso a další, tehdy šlo zejména o prokázání kolaborace s nepřítelem (měl obžalovaný po čas války kontakty s nepřítelem, což je trestné podle článku 75 trestního zákoníku?). Tento soudní pohled zapříčinil výklad, podle kterého stáli za všemi skutky vichistického režimu Němci.²⁰ Řada činů, spojených například s vichistickou Národní revolucí, se samozřejmě této klasifikaci vymykala. Později se i tento justiční pohled proměnil a národní nazírání na problematiku bylo nahrazeno hlediskem „zločinů proti lidskosti“.

Aronovy teze nazývá Paxton spíše „odrazem veřejného mínění“, které vzpomínalo daleko raději na konec okupace a první měsíce osvobození než na začátky vichistického režimu. Aronova interpretace by tedy měla být podle Paxtona považována za „klasický případ retrospektivní iluze: novější vzpomínky zastínily ty starší“.²¹

---

¹⁷ Pierre Laval – politik třetí francouzské republiky, opakovaně předseda vlády. Po Pétainovi druhá nejdůležitější osobnost vichistického režimu, hlavní zastánce politiky kolaborace s Německem. Po osvobození odsouzen k smrti a následně popraven 15. října 1945.

¹⁸ Philippe Pétain – profesionální voják, dosáhl hodnosti maršála. Za první světové války proslul při bitvě u Verdunu. Stál v čele *Etat Français* v letech 1940-1944. Po osvobození odsouzen k smrti, ale trest nebyl vykonán. Dožil ve vězení na île d'Yeu (Vendée), kde zemřel 23. července 1951.

¹⁹ Vrchní státní soud viz *Haute Cour de justice* – soud složený ze zástupců parlamentu, určený pro souzení případů velezrady vysokých státních představitelů.

²⁰ Jako příklad uvádí Paxton setkání Pétaina s Hitlerem v Montoire (ono známé podání rukou), přičemž iniciativu k tomuto setkání připisoval Aron mylně Hitlerovi. Všechny pozdější výzkumy dokázaly pravý opak. Viz Paxton, Robert: *La France de Vichy*, op. cit., s. 9.

²¹ Paxton, Robert: *La France de Vichy*, op. cit., s. 10.

Aronovým tezí dodával na věrohodnosti kromě gaullistického konsenzu též například André Siegfried, první prezident *Fondation Nationale des Sciences Politiques* (dále v textu pouze *Sciences Po*) a člen *Académie Française* od roku 1945 do své smrti v roce 1959, který se s nimi, ostatně jako celá řada uznávaných autorů, ztotožňoval.

Z kritiků Aronova výkladu Vichy je nutné zmínit na prvním místě německého historika Eberharda Jäckela, který jako jeden z prvních prozkoumal německé archivy na téma Vichy a formuloval tezi o francouzské iniciativě a ochotě ke kolaboraci již před Paxtonem.²² Jäckelova kniha prošla však ve Francii relativně nepostřehnutá, maximálně byla známa odborníkům na dějiny okupace.²³ Tento fakt lze zřejmě vysvětlit tím, že v roce 1968 ještě nebyla doba natolik příhodná jako o čtyři roky později.

Dále je nutné zmínit práce Henriho Michela, především pak jeho knihu *Année 40*.²⁴ Michel propojil pohled na Národní revoluci a politiku kolaborace, jako dvě části jednoho ideologického celku. Stejně tak označil vichistický antisemitismus jako „specifický a autochtonní“. Jednalo se tedy taktéž o porušení aronovského výkladu Vichy bez širšího ohlasu.²⁵

Stanley Hoffmann, profesor historie na Harvardské universitě a autor předmluvy k francouzskému vydání *La France de Vichy*, byl jedním z prvních amerických autorů, kteří se začali zajímat o historii Vichy.²⁶ Jeho zásluhou je mimo jiné rozlišování mezi „kolaboracionismem“ a „státní kolaborací“.²⁷ Hoffmannovy články směřovaly k Paxtonovým závěrům již od konce 50. let.²⁸ Též jako jeden z prvních přišel Hoffmann

---

²² Jäckel, Eberhard: *La France dans l'Europe de Hitler*, Fayard, 1968 (německý originál 1966), Paris.

²³ Azéma, Jean-Pierre: „La révolution paxtonienne“ in *La France de Vichy autour de Robert O. Paxton* (dir.: Sarah Fishman, Laura Lee Downs, Ioannis Sinanoglou, Leonard V. Smith, Robert Zaretsky), Complexe, 2004, Bruxelles, s. 24.

²⁴ Michel, Henri: *Année 40*, Laffont, 1966, Paris.

²⁵ K Michelovo postoji vůči Paxtonovi viz kapitola o jeho recenzi v *Revue de l'histoire de la deuxième guerre mondiale*.

²⁶ Hoffmann byl rakouského původu, ale od konce dvacátých do padesátých let žil ve Francii, kde byl naturalizován. Přestože reemigroval do Spojených států, nemůže být plně považován za cizince.

²⁷ Paxton uvádí tři odlišné formy kolaborace: 1) Pomoc okupačním silám z osobního zájmu; 2) Pomoc okupačním silám ve jménu ideologické sympatie k nacismu a fašismu – tj. „kolaboracionismus“; 3) „Státní kolaborace“ inspirovaná „národním zájmem“. Viz Paxton, Robert: *La France de Vichy*, op. cit., s. 27.

²⁸ Hoffmann, Stanley: „Collaboration et collaborationnisme“ in *Preuves*, červenec-září 1969; dále „Aspects du régime de Vichy“ in *Revue française de science politique*, březen 1956. Tyto a jiné články byly později souborně vydány v knize Hoffmann, Stanley: *Decline or Renewal? France since the 1930s*, Viking Press, 1974, New York. Francouzská verze: *Essais sur la France. Déclin ou renouveau ?*, Le Seuil, 1976, Paris.

s porušením do té doby střežené hranice mezi vichistickými pétainisty a pařížskými fašisty, vytyčené Aronem.

1.3 Paxtonovy hlavní teze

Jednou z ústředních Paxtonových myšlenek byla ta, která stojí hned v počátečních větách první kapitoly *La France de Vichy*: „Kolaborace nebyla německou žádostí, na kterou někteří Francouzi přistoupili, ze sympatií či z úskoku. Byla to francouzská nabídka, kterou Hitler nakonec odmítl“.²⁹ Paxton ukázal, že Pétain, který byl v očích většiny Francouzů hrdina první světové války a zbytečná oběť poválečné očisty, byl naprosto stejným kolaborantem jako Laval, usilujícím o zařazení Francie do nového evropského řádu po vítězství Německa.

Paxton tedy potvrdil Jäckelovu tezi, že kolaborace byla francouzskou iniciativou, ale šel ještě dále, když tvrdil, že představitelé Vichy nebyli pouhými zrádci či oportunisty. Byli to skuteční ideologové, kteří se snažili využít německé okupace ke konzervativní restrukturalizaci francouzské společnosti, kterou pojmenovali Národní revoluce. Ta byla inspirována odplatou za vládu Lidové fronty ve druhé polovině třicátých let a nenávistí k parlamentnímu režimu třetí republiky. Kolaborace s Německem byla inspirována tím samým ideologickým zdrojem, pouze se jednalo o jeho projekci do „zahraniční“ politiky.

Další průlomová Paxtonova teze hovořila o tom, že Vichy začalo komplikovat život židům ze své vlastní iniciativy (některé protižidovské zákony z podzimu 1940 byly radikálnější než norimberské zákony). Francouzský antisemitismus nebyl importován z Německa, byl autochtonní. Jestliže ve Francii přežilo relativně hodně naturalizovaných židů, bylo to tím, že na ně, lidově řečeno, nepřišla řada. Vichistický režim totiž nejprve začal s deportacemi židů, kteří byli ve Francii teprve krátkou dobu. Vysoký počet židů, kteří přežili, původně prezentovaný jako zásluha režimu, interpretoval Paxton jako výsledky „režimu navzdory“. Někteří jeho kritici (včetně akademiků – například Janine Bourdinová) odmítali uvěřit této tezi. Zajímavé je, že v okamžiku vydání *La France de Vichy* se ještě nejednalo o tak diskutované téma,

---

²⁹ Paxton, Robert: *La France de Vichy*, op. cit., s. 95.

kterým se stalo až později. Tento fakt je možné vysvětlit tím, že začátkem sedmdesátých let ještě nebyla židovská paměť natolik „probuzena“.³⁰

Paxton přišel s tvrzením, že se na chodu režimu podílely nejenom elity, ale režim sklízel, minimálně do okamžiku obratu ve válce, masovou podporu.³¹ Tento bod byl taktéž jedním z nejdiskutovanějších. Přesně to vystihl Jean-Pierre Azéma, když později napsal, že Francouzi „podezřívají Paxtona z toho, že svaloval vinu nejenom na vichistický režim, ale že byl velmi kritický vůči francouzskému lidu během okupace“.³²

Zřejmě nejbolestivější byl ale Paxtonův útok na mýtus věčné Francie reprezentované odbojem. Paxton argumentoval tím, že se jednalo o produkt selektivní paměti. Bylo podle něj daleko snazší vzpomínat na konec okupace v roce 1944, kdy byli v odboji téměř všichni, než na rok 1940, kdy byli v odboji, respektive na straně de Gaulla, zanedbatelné počty lidí a Vichy zažívalo velkou popularitu.³³ Tyto teze nesli nejhůře představitelé gaullistické a komunistické paměti.³⁴

V neposlední řadě poukázal Paxton na personální, legální a další kontinuity vichistického režimu s obdobím před a po druhé světové válce, respektive se třetí, čtvrtou a *de facto* i pátou francouzskou republikou, a zařadil tak vichistický režim „zpět“ do proudu dějin. Do té doby odmítal gaullistický mýtus Vichy jako pouhou „závorku ve francouzských dějinách“.

Na závěr své poslední kapitoly napsal Paxton větu, kterou mu vyčítala řada kritiků: „V historii země občas nastane krutý okamžik, kdy pro záchranu toho, co dává skutečný smysl národu, nelze jinak než neuposlechnout vládu. Ve Francii to bylo po červnu 1940“. Paxton tuto větu vysvětlil v předmluvě ke druhému anglickému vydání *Vichy France*.³⁵ Napsal, že tento závěr, stejně jako celá kniha „nebyla napsána s pocitem jednoduché morální superiority. Byla napsána ve stínu války ve Vietnamu, která vyostřila moji nenávisť k národním konformitám všech druhů. Srovnání, která mě

³⁰ Rousso, Henry: *Le syndrome de Vichy*, op. cit.

³¹ Toto byla jedna z myšlenek, které byly Paxtonovi zazlívány nejvíce. Pozdější výzkumy tuto všeobecnou tezi poněkud nuancovaly a ukázaly, že postoj Francouzů k vichistickému režimu nebyl zdaleka tak jednoznačný, jak ho prezentoval Paxton. Viz např. Laborie, Pierre: *L'Opinion française sous Vichy*, Le Seuil, Paris, 1990.

³² Azéma, Jean-Pierre, Bédarida, François (dir.): *Le régime de Vichy et les Français*, Fayard, Paris, 1992, s. 29. Citováno podle Sweets, John: „Chaque livre est un événement...“, op. cit., s. 39.

³³ Paxton Temkinovi, 23. dubna 2001. Podle Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise...“, op. cit., s. 293.

³⁴ Viz např. recenze Michel, Henri: *Revue de l'histoire de la deuxième guerre mondiale*, n° 93, leden 1974, s. 112-117, nebo Martelli, Roger in *Cahiers d'Histoire de l'Institut Maurice Thorez*, n° 3, Nouvelle série (31), duben-květen-červen 1973, 7. ročník, s. 198-201.

³⁵ Paxton, Robert: *Vichy France: Old Guard and New Order, 1940-1944*, Alfred A. Knopf, 1982, New York, strana xv. Citováno podle Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise...“, op. cit., s. 294.

strašila koncem šedesátých let, kdy jsem psal tuto knihu, nebyla s poraženými Francouzi, ale se samolibě sebejistými Němci z léta roku 1942“.

1.4 Historie a paměť

Tato práce se dotýká problematiky střetu „historie“ a „paměti“. Konkrétně v případech svědectví, kdy pamětníci Vichy namítají Paxtonovi, cizímu historikovi, příliš mladému, než aby jím popisované události zažil, že jsou to oni, kdo ví, jaký byl skutečně vichistický režim, protože oni jej zažili, on ne. V případě některých Paxtonových kritiků je tak velice těžké odlišit, zda reprezentují spíše „paměť“ či „historii“. Admirál Auphan byl vysokým vichistickým činitelem (tedy pamětníkem *par excellence*) a zároveň po válce pravidelně publikoval „historické“ knihy. Podobně například Henri Michel – povoláním profesionální historik – byl během okupace aktivní v odboji.

V obecné rovině lze však tuto práci považovat za příspěvek ke zkoumání vztahu francouzské národní, či kolektivní paměti po druhé světové válce (konkrétně paměti Vichy) a historiografie vichistického režimu. Samozřejmě lze publikované recenze na *La France de Vichy* považovat za projevy této paměti pouze částečně – jedná se spíše o studii elit než o rekonstrukci veřejného mínění, přesto se mezi nimi poměrně reprezentativně objevuje škála názorů a postojů, která tehdy mohla ve francouzské společnosti existovat.

Paměť je však natolik široce používaný pojem, že bylo nutné jej alespoň částečně definovat. Ve francouzském prostředí vychází koncepce paměti dodnes z předválečných a válečných prací Maurice Halbwachse.³⁶ Pro účel této práce je však zmíněna koncepce Pierra Nory, prominentního francouzského historika, člena *Académie Française*, specialisty na otázky paměti, moderní historie a francouzské národní identity.

„Paměť, historie: nejde vůbec o synonyma, a my si uvědomujeme, že stojí v každém bodě proti sobě. Paměť je život, který vždy nesou skupiny živých, a právě proto je v neustálém vývoji, otevřena dialektice vzpomínky a zapomnění, nevědomá ohledně svých postupných deformací, vydána každému užití a zneužití, schopna dlouhých období skrytosti a náhlých znovuoživení. Historie je vždy problematickou a

³⁶ Halbwachs, Maurice: *Les cadres sociaux de la mémoire*, Alcan, 1925, Paris; *La mémoire collective*, PUF, 1950, Paris.

neúplnou rekonstrukcí toho, co už není. Paměť je fenoménem vždy aktuálním, poutem prožívaným ve věčné přítomnosti; historie je zobrazením minulosti. Protože je citová a kouzelná, paměť se snáší pouze s těmi detaily, které jí vyhovují; živí se vzpomínkami, které jsou nejasné, rozporné, obecné, nebo nestálé, konkrétní nebo symbolické, je náchylná ke všem přenosům, zastíráním, škrtnáním nebo projekcím. Historie jakožto úkon intelektuální a zesvětšující vyžaduje analýzu a kritickou rozpravu. Paměť usazuje vzpomínku v posvátnu, historie ji z něj vyhání a vždy ji převádí do prózy. Skrytá paměť skupiny, kterou sjednocuje, což řečeno spolu s Halbwachsem znamená, že existuje tolik pamětí, kolik existuje skupin; že paměť je přirozeně mnohočetná a zmnožovaná, skupinová, vícenásobná a individualizovaná. Historie náleží naopak všem a nikomu, což jí propůjčuje sklon k tomu, co je univerzální. Paměť zapouští kořeny v konkrétnu, v prostoru, gestu, obrazu a předmětu. Historie ulpívá pouze na tom, co trvá v čase, na evolucích a na vztazích mezi věcmi. Paměť je absolutnem a historie zná jen to, co je relativní“.³⁷

Podobně o paměti smýšlel již například často citovaný svatý Augustin na přelomu 4. a 5. století n. l.: „Dojem, který v tobě probouzejí věci, které plynou, zůstává i poté, co odplynou: je to tento dojem, který měřím, který je přítomný, a nikoliv věci, které jej způsobily a jež odplynuly. Je to on, koho měřím, když měřím čas“.³⁸

Řečeno spolu s Roussoem: „Paměť je stejně odlišná od minulosti... jako je odlišný krok od stopy, kterou zanechal na zemi... Paměť je mentální reprezentací minulosti, se kterou má pouze částečný vztah. Může se definovat jako *přítomnost*, nebo *přítomná minulost*...“³⁹

Debata vyvolaná vydáním Paxtonovy knihy byla z tohoto pohledu jak o historii (co a proč se během vichistického režimu stalo), tak o paměti (jak je na Vichy vzpomínáno a jak by na něj mělo být vzpomínáno).⁴⁰

³⁷ Nora, Pierre: předmuva k *Les lieux de mémoire*, Gallimard, Paris – 1. svazek *La République* (jeden díl), 1984 – 2. svazek *La Nation* (tři díly), 1987 – 3. svazek *Les France* (tři díly), 1992. Citováno podle *Cahiers du CEFRES* n° 13 (Antologie francouzských společenských věd: Politika paměti), březen 1998, Praha, s. 9. Překlad Karel Thein.

³⁸ Saint Augustin: *Confessions*, livre XI, chapitre XXVII, Garnier-Flammarion, 1964, Paris. Citováno podle Rousso, Henry: *La hantise du passé*, Textuel, 1998, Paris, s. 16.

³⁹ Rousso, Henry: *La hantise du passé*, op. cit., s. 16.

⁴⁰ Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise...“, op. cit., s. 305-306.

1.5 Otázky

Tato práce si klade za cíl zodpovědět zejména na následující otázky: Jakým způsobem lze klasifikovat reakce na Paxtonovu knihu? Co spojovalo recenzenty, kteří reagovali podobným, ať již pozitivním či negativním, způsobem? Byl to jejich věk, politická příslušnost, profesní odbornost, nebo další indicie? Jak byl Paxton přijat akademickou komunitou? Jaké byly nejčastější výtky zmiňované v recenzích na *La France de Vichy*? Které z nich byly ve své době relevantní a které naopak neoprávněné? Potvrdily se některé dobové kritiky, nebo byly všechny vyvráceny pozdějším výzkumem? Jaké dopady mělo vydání Paxtonovy knihy ve Francii? Jednalo se o ojedinělý případ kontroverze nad historickou knihou zahraničního autora?

1.6 Kritika literatury

O problematice přijetí Paxtonovy knihy *La France de Vichy* ve Francii hovoří přímo pouze dva odborné články, přičemž oba dva jsou, možná příznačně, od amerických autorů. První z nich je článek Johna Sweetse „Chaque livre est un événement : Robert Paxton et la France, du briseur de glace à l'iconoclaste tranquille“ ze sborníku *La France sous Vichy autour de Robert O. Paxton* z roku 2000.⁴¹ Druhým je pak článek Moshika Temkina „Avec un certain malaise: The Paxtonian Trauma in France, 1973–74“, otištěný v *Journal of Contemporary History* roku 2003.⁴² Přijetí *La France de Vichy* ve Francii se věnuje taktéž Henry Rousso ve své knize *Syndrome de Vichy de 1944 à nos jours* z roku 1987, respektive 1990.⁴³ Další používaná literatura se dotýká této problematiky pouze okrajově, anebo ji lze považovat pro účely této práce za primární zdroje (dobové recenze na *La France de Vichy*). Proto se následující kritika literatury omezuje pouze na tři zmíněné tituly.

---

⁴¹ Sweets, John: „Chaque livre est un événement : Robert Paxton et la France, du briseur de glace à l'iconoclaste tranquille“, in *La France de Vichy autour de Robert O. Paxton* (dir.: Sarah Fishman, Laura Lee Downs, Ioannis Sinanoglou, Leonard V. Smith, Robert Zaretsky), Complexe, 2004, Bruxelles, s. 31-47, originál *France at War: Vichy and the Historians*, Berg, 2000, New York.

⁴² Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise: The Paxtonian Trauma in France, 1973–74“ in *Journal of Contemporary History*, Vol. 38, No. 2, duben 2003, s. 291-306.

⁴³ Rousso, Henry: *Le syndrome de Vichy*, op. cit.

1.6.1 John Sweets

John Sweets je americkým odborníkem zabývajícím se dlouhodobě dějinami okupované Francie. Jeho článek je součástí sborníku *La France sous Vichy autour de Robert O. Paxton*, což je publikace příspěvků ze symposia, které se konalo v září 1997 na Kolumbijské universitě k pětadvacátému výročí vydání Paxtonovy *Vichy France: Old Guard and New Order, 1940-1944* a zároveň u příležitosti Paxtonova odchodu do důchodu.⁴⁴ Kromě samotné „pocty Paxtonovi“, která je mu vzdávána v několika článcích, se jedná o průřezový přehled stavu historiografie vichistické Francie a položení otázek dalších směrů bádání. V žádném z příspěvků se neobjevuje byť náznak revisionismu směrem k hlavním Paxtonovým závěrům, které nastavily „paradigma“ v dané oblasti pro minimálně jednu generaci vědců.

Sweetsův článek se explicitně zabývá francouzskou reakcí na vydání *La France de Vichy*, přičemž ji porovnává s přijetím předcházející a následující Paxtonovy knihy (*Parades and Politics at Vichy* a *Vichy et les Juifs*).⁴⁵ Kromě použití dobových recenzí používá Sweets například osobní dopisy týkající se dané problematiky, které mu zapůjčil přímo Robert Paxton. Dopisy jsou v této práci citovány, jelikož dávají nahlédnout ještě zřetelněji na přijetí Paxtonovy práce akademickou komunitou.

Sweets rozhodně není k Paxtonovi nekritický, protože některé jeho historické závěry se dostaly do přímého rozporu s Paxtonovým dílem.⁴⁶ Přesto Sweets píše, že to je pouze v oblastech teritoriálních odlišností v okupované Francii, veřejného mínění a odboje (které jsou však v rámci *La France de Vichy* spíše vedlejšími tématy), kde byly Paxtonovy kritiky ze sedmdesátých let potvrzeny pozdějším výzkumem.

Ve Sweetsově článku je několik drobných chyb, týkajících se konkrétních údajů (Azéma napsal svoji recenzi na Paxtonovu knihu ještě v roce 1973 a nikoliv „o několik let později“), a možná až příliš zobecňujících vyjádření. Sweets popisuje americké kritiky na *La France de Vichy* jako bezvýhradně pozitivní, označující Paxtonovu dílo jako „nezpochybnitelnou knihu, jejíž závěry nemohou další výzkumy v základu

---

⁴⁴ Recenze tohoto sborníku viz např. Watkins, Geoff in *Journal of Contemporary History*, Vol. 37, No. 4, říjen 2002, s. 637-639; Wall, Irvin M. in *The Journal of Military History*, Vol. 65, No. 2, duben 2001, s. 537-539; Sternhell, Zeev in *The American Historical Review*, Vol. 106, No. 3, červen 2001, s. 1056-1057.

⁴⁵ Paxton, Robert: *Parades and Politics at Vichy*, op. cit.; Marrus, Michael R., Paxton, Robert: *Vichy et les Juifs*, Calmann-Lévy, 1981, Paris.

⁴⁶ Sweets, John: *Clermont-Ferrand à l'heure allemande*, Plon, 1996, Paris. Originál *Choices in Vichy France: The French Under Nazi Occupation*, Oxford University Press, 1986, Oxford. Sweets tvrdí, že naprostá většina obyčejných Francouzů byla od kolaborace velice vzdálena.

změnit“.⁴⁷ V některých recenzích, citovaných Sweetsem, jsou však k nalezení podobné otázky jako u francouzských kritiků (například právě otázka definitivy Paxtonových závěrů bez přístupu k francouzským archivům).⁴⁸

To, že se Sweets dívá na problematiku poměrně objektivně a zbytečně ji neskandalizuje, dokazuje fakt, že se staví proti apriornímu tvrzení o jednoznačném odmítnutí Paxtonova díla ve Francii, kterého se dopouštějí někteří autoři. Přestože se zdá být celková francouzská reakce na *La France de Vichy* negativní, Sweets udává z celkových 65 reakcí 34 pozitivních nebo neutrálních, 18 negativních, 9 obsahujících kritiku i chválu a dvě pouze informativního charakteru.⁴⁹ Je to tedy podle Sweetsova názoru pouze útočnost a vyostřenost některých negativních recenzí, která k takovému soudu zavdává příčinu.

Sweetsovým přínosem je též seznam reakcí na *La France de Vichy* v tištěných médiích, který uvádí na konci svého článku. Přesto, že jinde hovoří o 65 reakcích, obsahuje tento seznam 59 článků a recenzí. Řada titulů je bohužel natolik špatně citována („Pierre Serval, *Marie-Claire*“), že jsou prakticky nedohledatelné. Několik reakcí Sweets vůbec neuvádí (Ozouf, Jacques in *Le Nouvel Observateur*, 29. ledna – 4. února 1973, s. 62-63). Kromě reakcí na *La France de Vichy* uvádí Sweets na konci svého článku také seznam reakcí na další zmiňovanou Paxtonovu knihu *Vichy et les Juifs*. Vyjma několika málo nedostatků je nutné vyzdvihnout, že se jedná o vůbec první samostatný článek na toto téma.

Vedle Sweetsova článku stojí za zmínku ještě několik statí ze sborníku *La France sous Vichy*. Jean-Pierre Azéma ve svém článku „La révolution paxtonienne“ také připomíná, že nejslabším místem Paxtonovy argumentace, jak se později ukázalo, bylo jeho trvání na masové podpoře režimu, kterou pozdější sociální historie cit. poupravila.⁵⁰ Kromě toho vzpomíná na svůj osobní přínos k vydání *La France de Vichy*, který je v této práci citován v souvislosti s jeho dobovou recenzí.

Stanley Hoffmann, Paxtonův mentor a autor předmluvy k francouzskému vydání *La France de Vichy*, ve svém článku „Les études sur Vichy en France : avant et après Paxton“ dokonce připisuje Paxtonovi spuštění laviny, která vyústila v uznání

⁴⁷ Sweets, John: „Chaque livre est un événement...“, op. cit., s. 32.

⁴⁸ Viz zmínka o anglosaské reakci na Paxtonovu knihu v této práci.

⁴⁹ Z celkových 37 reakcí analyzovaných v této práci je zhruba 21 pozitivních, 15 negativních a jedna neutrální.

⁵⁰ Azéma, Jean-Pierre: „La révolution paxtonienne“, op. cit., s. 28.

francouzské viny za události z let 1940-1944 Jacquesem Chirakem v roce 1995.⁵¹ Jedná se podle něj o naprosto výjimečný případ, kdy cizí historik hrál ve Francii takovouto klíčovou roli „v proměnách universitních mentalit a v postojích veřejnosti“.

K tomuto názoru se ve svém článku „L'historien, lieu de mémoire: Hommage à Robert Paxton“ přiklání i Henry Rousso, který hovoří o obecné problematice „paměti Vichy“ a vichistické historiografie a píše, že se z Roberta Paxtona stal ve francouzském prostředí skutečný „vektor paměti“.⁵²

1.6.2 Moshik Temkin

Druhým, a zatím posledním příspěvkem na téma přijetí *La France de Vichy* ve Francii, je článek z pera Moshika Temkina „Avec un certain malaise: The Paxtonian Trauma in France, 1973–74“.⁵³ Temkin je historik z Kolumbijské university, hlavní oblastí jeho zájmu jsou meziválečné kulturní dějiny. Jeho článek rámcově vychází z článku Sweetsova, Temkin však rozšiřuje počet analyzovaných dobových kritik na *La France de Vichy*, a zároveň nabízí odlišnou interpretaci Paxtonova přijetí ve Francii.

Temkin přistupuje k *La France de Vichy* jako k Paxtonově kritice tehdejší francouzské paměti.⁵⁴ Recenze na Paxtonovu knihu pak analyzuje jako „projevy paměti v okamžiku tvorby“.⁵⁵ Jedná se o zajímavý přístup – Temkin má bezpochyby pravdu, když tvrdí, že na začátku sedmdesátých let ještě „paměť“ nebyla akademické téma a „syndrom Vichy“ taktéž nebyl identifikován. Paxtonovi kritici si tak dovolili napsat mnohem více věcí, než by tomu bylo dnes. Nemohli ani v nejmenším tušit, že jejich recenze budou jednou studovány v kontextu vztahu francouzské historie a paměti, že bude Paxtonova kniha jednou považována za „definitivní“ dílo v dané oblasti a on sám jako „vektor paměti“; oni pak jako obhájci dožívajících legend.⁵⁶ Bezprostřednost a

⁵¹ Hoffmann, Stanley: „Les études sur Vichy en France : avant et après Paxton“ in *La France de Vichy autour de Robert O. Paxton* (dir.: Sarah Fishman, Laura Lee Downs, Ioannis Sinanoglou, Leonard V. Smith, Robert Zaretsky), Complexe, 2004, Bruxelles, s. 69. V tomto konkrétním případě se jednalo o uznání viny „Francouzského státu“, Republika zůstala nevinná. Viz Curtis, Michael: *Verdikt nad Vichy*, BB/art, 2004, Praha, s. 13.

⁵² Rousso, Henry: „L'historien, lieu de mémoire: Hommage à Robert Paxton“ in *La France de Vichy autour de Robert O. Paxton* (dir.: Sarah Fishman, Laura Lee Downs, Ioannis Sinanoglou, Leonard V. Smith, Robert Zaretsky), Complexe, 2004, Bruxelles, s. 304.

⁵³ Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise: The Paxtonian Trauma in France, 1973–74“ in *Journal of Contemporary History*, Vol. 38, No. 2, duben 2003, s. 291-306.

⁵⁴ Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise...“, op. cit., s. 305.

⁵⁵ Tamtéž, s. 294.

⁵⁶ Tamtéž. Podobně připomíná Pierre Nora „...dobrá pravidla historické kritiky z dávných časů, která moudře rozlišovala mezi „přímými prameny“, tj. těmi, které určitá společnost úmyslně vytvořila proto,

nedostatečnou sebereflexi těchto reakcí tedy shledává Temkin dostatečnými, abychom je analyzovali jako „reprezentace paměti“. Paxtonovo přijetí ve Francii pak analyzuje jako spor „paměti“ (řada kritiků byla pamětníky vichistického režimu) a „historie“ reprezentované Paxtonem (mladým cizincem), přičemž přiznává, že hranici mezi těmito dvěma je takřka nemožné přesně vymežit.

Temkin dochází ke čtenářsky líbivému závěru, že v konkrétním případě přijetí *La France de Vichy* ve Francii nejen, že historie zvítězila nad pamětí, ale zároveň byla ona původní paměť nahrazena pamětí novou. Na Vichy je podle Temkina dnes vzpomínáno (s výjimkou extrémní pravice) tak, jak jej popsal Paxton v roce 1973.⁵⁷ Tato myšlenka je však minimálně diskutabilní – Paxtonovy závěry se sice v osmdesátých letech promítly do školních učebnic a Paxton „sesadil Arona z trůnu“ (jak píše Henry Rousso), ale dnešní francouzské veřejné mínění sotva vzpomíná na vichistický režim podle Paxtonových nejtvrdších soudů.⁵⁸ Otázky nejbližší veřejnému mínění, jako jsou kolaborace a odboj „obyčejných“ Francouzů, byly navíc oproti Paxtonovým závěrům upraveny pozdějším výzkumem.

Kromě tohoto obecného rámce lze Temkinovi vytknout i fakt, že jeho hlavní teze, vycházející z analýzy reakcí na Paxtonovu knihu, se v jeho článku stále opakují. Sweetsův článek je v tomto ohledu postaven daleko lépe a je tedy čitelnější a snáze pochopitelný.

1.6.3 Henry Rousso

Henry Rousso byl jedním z prvních historiků, kteří se zaměřili nikoliv pouze na samotné dějiny vichistického režimu, ale též na otázku paměti Vichy, která se tak stala samostatným objektem výzkumu. V *Le Syndrome de Vichy* se Rousso zabývá přežíváním fraktur a traumat, které toto období zanechalo v národním vědomí, zkoumá projevy této „paměti“ na státních vzpomínkových aktech (například přesun ostatků

---

aby byly jako takové reprodukovány – např. zákon či umělecké dílo – , a neurčitou masou „nepřímých pramenů“, tj. všech svědectví, která po sobě určitá epocha zanechala, aniž by pomýšlela na to, že jich v budoucnu historikové využijí“. Nora, Pierre: předmluva k *Les lieux de mémoire*, op. cit. Citováno podle *Cahiers du CEFRES* n° 13, op. cit., s. 24.

⁵⁷ Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise...“, op. cit., s. 305.

⁵⁸ Rousso, Henry: *Le syndrome de Vichy*, op. cit., s. 306. K otázce veřejného mínění v otázkách spojených s vichistickým režimem viz např.: Azéma, Jean-Pierre: *Vichy dans la mémoire des Français* in Sofres. L'Etat de l'opinion 1996. Le Seuil, Paris.

Jeana Moulina do Panthéonu), beletristické a filmové produkci, a v neposlední řadě též na produkci historické.⁵⁹

Inovativně použil Rousso psychoanalytickou terminologii, s jejíž pomocí rozdělil paměť vichistického režimu po roce 1944 na fázi „smutku“ (1944-1954), fázi „vytěsnění“ (1954-1971), fázi „rozbitého zrcadla“ gaullistického konsensu (1971-1974) a fázi „obsese“. Později doplnil Rousso ve své knize *Vichy, un passé qui ne passe pas* vývoj tohoto „národního traumatu“ nejnovější fází „hledání rovnováhy“ od devadesátých let do současnosti.⁶⁰

V kontextu této práce je samozřejmě nejzajímavější právě fáze „rozbitého zrcadla“, mezi jejíž projevy patří mimo jiné často zmiňovaný film *Le Chagrin et la Pitié* a kniha *La France de Vichy*. Samotné kontroverzi okolo Paxtonovy knihy věnuje Rousso pouze jednu menší kapitolu.⁶¹ Zásadní je však pro tuto práci jeho rámcové vytyčení problematiky paměti Vichy, tj. projevy sporů a fraktur po roce 1944, které je dnes až na drobné výjimky široce akceptováno.

Syndrome de Vichy se stal poměrně brzy uznávaným dílem. Roussoovo chápání kolektivní paměti jako paměti tvořené shora, elitami a politickou třídou, a naopak zanedbání paměti „lidové“ (tj. vzpomínání obyčejných lidí versus promyšlené státní akce) ale kritizuje například Alon Confino.⁶²

Velice zajímavou a koherentní kritiku *Syndrome de Vichy* podává Marie-Claire Lavabrová, taktéž specialistka na sociální dějiny a otázky paměti.⁶³ Jako problematickou spatřuje v Roussoově případě Lavabrová zejména samotnou definici „kolektivní paměti“, přičemž ona sama vychází z koncepce Halbwachse a Nory.

Při studiu této problematiky je podle Lavabrové nutné vybrat si mezi historií paměti, založené na střetu historie a paměti, anebo studiem reprezentací minulosti s jejich vlastní racionalitou, vepsanou v přítomnosti, a opustit – alespoň provizorně – otázku „reality“ v minulosti, pro tázání se po „pravdivosti“, kterou jí připisuje přítomnost. Rousso podle ní používá a zaměňuje oba dva přístupy. Jinými slovy řečeno,

⁵⁹ Rousso, Henry: *Le syndrome de Vichy de 1944 à nos jours*, Le Seuil, 1990 (první vydání 1987), Paris.

⁶⁰ Conan, Éric a Rousso, Henry: *Vichy, un passé qui ne passe pas*, Gallimard, 1996, Paris. Titul této knihy je přímo inspirován názvem článku „Die Vergangenheit, die nicht vergehen will“ Ernsta Nolteho, otištěném ve *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 6. června 1986, který odstartoval německý *Historikerstreit*.

⁶¹ Kapitola „Un Américain à Vichy“ in Rousso, Henry: *Le syndrome de Vichy*, op. cit., s. 287-292.

⁶² Confino, Alon: „Collective Memory and Cultural History: Problems of Method“ in *The American Historical Review*, Vol. 102, No. 5, prosinec 1997, s. 1386-1403.

⁶³ Lavabre, Marie-Claire: „Du poids et du choix du passé: Lecture critique du „Syndrome de Vichy““ in Peschanski, D., Pollak, M., Rousso, H. (eds.): *Histoire politique et sciences sociales*, Complexe, 1991, Bruxelles, s. 265-278.

Rousso pracuje nejen s pamětí historických událostí, ale obrací se i na tyto události samotné, což je podle Lavabrové chybné. Lavabrová tedy radí rozlišovat mezi „vahou minulosti“ (*le poids du passé*), což je trvání, či opakování samotné minulosti, a „volbou minulosti“ (*le choix du passé*), což je rekonstrukce minulosti. Dále Lavabrová upozorňuje na problematický status vzpomínkových aktů, které Rousso zkoumá, jelikož je podle ní velice těžké odlišit, zda jsou takové akty vyjádřením kolektivní paměti, nebo jsou naopak pořádaný s cílem kolektivní paměť „organizovat“. V neposlední řadě upozorňuje Lavabrová na nejasnou Roussoovu terminologii, když tento hovoří o „paměti“, „dominantní paměti“, „kolektivní paměti“, „paměti řečené kolektivní“, či „oficiální paměti“, aniž by tyto termíny definoval.

2. Recenze na *La France de Vichy*

2.1 Debata na stranách deníku *Le Monde*

Debata, která proběhla na stránkách deníku *Le Monde* mezi 1. únorem a 17. dubnem 1973 patřila mezi jedny z prvních reakcí na vydání Paxtonovy knihy *La France de Vichy* ve Francii.⁶⁴ Celkem bylo v *Le Monde* otištěno devět článků, které přímo či nepřímo reagovaly na její vydání.

2.1.1 Paul Gillet

Paul Gillet byl prvním, kdo otiskl v *Le Monde* svoji recenzi.⁶⁵ Právě v reakci na jeho článek se rozpoutala následná debata, vůči které se později vymezovala i řada dalších recenzentů.

Gillet začíná svoji kritiku satiricky: „Copak přimělo tohoto Američana, že chce otevírat naše skříně s kostlivci? Strhávat tak surově obvazy našich národních mumií pod záminkou, že vyučuje moderní evropskou historii na Kolumbijské universitě?“ Ironicky tak předjímá některé nejostřejší reakce na Paxtonovu knihu, přičemž s odlehčeným tónem identifikuje jádro zapálené debaty, která následovala.

Prorockým způsobem pokračuje Gillet i dále: „...Paxton proti sobě otočí mnoho lidí.“ Zejména pak advokáty obžalovaných před vrchním státním soudem, kteří díky neustálému opakování svým obhajobám nakonec uvěřili. Následuje Gilletovo jednoznačné odmítnutí role Pétaina coby štítu Francie: „Vzlyky na cestě do Sigmaringu,“ jako například: „Když jsem již nemohl být vaším mečem, chtěl jsem zůstat vaším štítem... Odvrátil jsem od vás jistá nebezpečí,“ tak podle něj zůstaly pouhými vzlyky.⁶⁶

Dále Gillet uvádí souhrn Paxtonových závěrů, které tezi „štítu Francie“ vyvracejí – úroveň stravování byla během války lepší v protektorátu Čechy a Morava

⁶⁴ Vůbec první recenze analyzovaná v této práci je z pera Nicolase Brima v socialistickém periodiku *L'Unité* n° 49 z 26. ledna 1973, s. 17.

⁶⁵ Gillet, Paul: „L'avènement des technocrates“ in *Le Monde des livres*, 1. února 1973, s. 17 a 22. Otištěno spolu s jinými články pod společným názvem „Lumières crues sur Vichy“.

⁶⁶ Sigmaringen je německý hrad, kde byl Pétain zadržován Němci na konci války.

než ve Francii, která byla největším dodavatelem Říše, frank zažil největší propad z měn celé západní Evropy (s výjimkou liry), Francie byla jediným západoevropským státem, kterému byly *de facto* amputovány části území (a to části velice významné).

Na otázku samotného zachování Francie odpovídá Gillet spolu s Paxtonem: ta vůbec nebyla ve hře, kdyby Německo vyhrálo válku, byla by Francie tak či onak držena s opovržením mimo evropskou zónu volného obchodu pod nadvládou Berlína. Ani v oblasti nucených odvodů pracovní síly do Říše, ani co se týká pronásledování židů, se nemohou vichistické vlády chlubit něčím, co by po nich okupant nevyžadoval.

Paxtonovy závěry jsou tak podle Gilleta nemilosrdně přísné, daleko přísnější než závěry Roberta Arona.⁶⁷ Naopak se podle něj Paxtonova kniha blíží poznatkům Henriho Michela, zejména pak v oblasti počátků kolaborace, jež byla francouzským návrhem, který Hitler odmítal.⁶⁸ „Čím více postupujeme v pečlivé znalosti pramenů, nejen německých, ale i amerických, tím více se zmenšuje rozpětí ponechané pro rehabilitace“. Hrouť se ony „hotové obrázky a lyrické odhady“, které byly základem přemýšlení nad tímto tématem poslední čtvrtstoletí. Jedná se tak o objekt zájmu překračující politické postoje.

Gillet dále upozorňuje na redukování Vichy na legitimního dědice fašistických lig a vojenské porážky. Samozřejmě zde byla přítomna tradiční pravice, ale Vichy rozhodně nebylo homogenním blokem.

Na dalších řádcích stáčí Gillet pozornost na dle jeho názoru zásadní téma, a sice roli technokratů (které Paxton nazývá *techniciens*), na které upozorňuje koneckonců již v nadpisu svého článku: „L'avènement des technocrates“. Vichistický režim přinesl podle Gilleta technokratům moc, kterou jim politici odmítali kdykoliv předtím dát.

V další části své recenze se Gillet pozastavuje nad předstíranou tváří Vichy – tradicionalismem a odporem k modernismu, důležitostí, kterou zastával v rétorice režimu malý rolník. Tato zvěř Vichy však byla v rozporu se skutečnou politikou, která obsahovala dirigismus, centralismus, rozvoj měst, či průmyslovou koncentraci. A to vše právě zásluhou nikoliv parlamentní politiky, ale expertů.

Příležitost tak učinila zloděje a bylo nastoleno státní plánování, které mělo pozvednout francouzský průmysl na evropskou úroveň a čelit americké výzvě.

---

⁶⁷ Aron, Robert: *L'histoire de Vichy*, op. cit.

⁶⁸ Michel, Henri: *Pétain, Laval, Darlan, trois politiques ?*, Flammarion, 1972, Paris.

Gillet píše, že však nikdo nečekal, že válka bude tak dlouhá. „Francie byla jedinou západní zemí, která se nespokojila s dočasnou správou, měla v úmyslu připravit se pro budoucnost v přítomnosti nepřítele, který by byl pánem její budoucnosti“.

Na závěr své kritiky obrací Gillet pozornost opět ke státním úředníkům, jelikož „...velké státní sbory a vysoký administrativní personál charakterizovala během celého období okupace a osvobození obzvláště významná [personální] stabilita“. Gillet cituje Paxtona s tím, že složky obsahující doklady o tvorbě politiky, jejich principech a sporech okolo jejího utváření jsou nepřístupné jak pro období Vichy, tak pro čtvrtou republiku. To je podle Paxtona i podle Gilleta vskutku příznačné.

2.1.2 Paul Auphan

V reakci na Gilletův článek (ale samozřejmě především v reakci na Paxtonovu knihu) vyšly v *Le Monde des livres* 22. března 1973 dva články z per Paula Auphana a Jacquese de Launay.⁶⁹

Admirál Paul Auphan byl jedním z hlavních protagonistů vichistického režimu. Zastával post státního tajemníka na ministerstvu námořnictva, ale především byl podle tajného ústavního článku Pétainův nástupce. Byl taktéž maršálovým zplnomocněncem pro (neúspěšná) jednání s de Gaullem o „předání moci“ v okamžiku osvobození. V roce 1971 vydal knihu *Histoire élémentaire de Vichy* s vlastním pohledem na dějiny Vichy.⁷⁰

Svůj negativní postoj vůči Paxtonově knize dává Auphan znát od první věty s tím, že se podle něj jedná o knihu vyšperkovanou chybějícími údaji a chybami: „...vášnivé exposé, které se snaží částečně překroutit historii, aby postavilo americké mínění proti tradiční Francii.“

Paxtonova hlavní myšlenka byla podle Auphana popsat francouzské dějiny mezi roky 1940 a 1944 na základě německých dokumentů, bez přihlédnutí k publikovaným francouzským dokumentům, jelikož tyto byly zhotoveny lidmi, kteří měli po konci války zájem na překroucení historie. Auphan namítá, proč Paxton neuplatnil tuto kritiku i na „vynalézavou horlivost“ nacistických úředníků. V situaci, v jaké se nalézala Francie, nebylo podle Auphana téměř možné konat jinak, než odpovídat na požadavky protivníka „ano, ale...“, aby vůbec došlo k navázání rozhovoru.

⁶⁹ Auphan, Paul: „Un pamphlet pour justifier une opinion“ in *Le Monde des livres*, 22. března 1973, s. 24–5;

de Launay, Jacques: „Les traces écrites suffisaient-elles?“ in *Le Monde des livres*, 22. března 1973, s. 24.

⁷⁰ Auphan, Paul: *Histoire élémentaire de Vichy*, Editions France Empire, 1971, Paris.

Auphan dále prezentuje „zásluhy“ Vichy v koloniální oblasti. Přes německé naléhání na znovudobytí revoltujících kolonií se vichistický režim (podle Auphana názoru díky chytrým výmluvám) až do listopadu 1942 neuchýlil k agresi, a rovněž Wehrmacht nemohla umístit byt' jediného svého člověka do francouzských kolonií. Během této doby bylo možné zaslechnout protibritské narážky, které Paxton se zálibou zveřejňuje; Auphan však tvrdí, že se jednalo o „bezvýznamné tlachy“. Místo toho, aby se Paxton věnoval pitvání onoho „žvanění“, které prý sloužilo pouze k získání času, měl by tomuto výsledku věnovat více pozornosti než pouhou řádku mezi stovkami jiných.

Paxton má podle Auphana takovou důvěru v německé dokumenty, že neváhá dojít k závěru, že něco neexistovalo, protože o tom nenašel zmínku. Jako příklad uvádí Auphan známé telegramy: „Všichni vědí, že to bylo zejména díky čtyřem telegramům, zaslaným mnou z Vichy admirálu Darlanovi do Alžírsko, se souhlasem maršála, ale bez vědomí kohokoliv jiného, že se severní Afrika a francouzská koloniální říše znovu zapojily do války v listopadu 1942, v řádu a disciplíně, „ve jménu ochromeného maršála“ (*au nom du maréchal empêché*)“.⁷¹

Paxton ve své knize zmiňuje návštěvu u admirála Auphana, přičemž ten tvrdí, že si na ni vůbec nepamatuje. Bylo by prý divné, kdyby o dané problematice nehovořili. Nicméně celá řada uznávaných osobností podle Auphana dosvědčuje pravdivost a závažnost shora zmíněné informace. Paxton však poté, co nenalezl žádnou zmínku v archivech, „píše triumfálně“: „Žádný dobový dokument to nedokazuje... Zbytek je literatura“, místo toho, aby věc uzavřel s tím, že Auphan svoji akci dobře utajil. Paxtonovu knihu je tak podle Auphana nutné soudit podle tohoto „zjevného odmítání pravdy“.

Co podle Auphana svědčí o Paxtonově postoji, je jeho mlčení k francouzským ztrátám u Dakaru, v Sýrii, na Madagaskaru, či během spojeneckých bombardování v roce 1944. Dokonce ho Auphan podezírá ze snahy zatajit utrpení Francouzů během války: „Je snad účelem zamlčet utrpení, která jsme podstoupili?“

Dále se Auphan diví, proč Paxton nezmiňuje Hitlerův dopis Pétainovi ze dne 29. listopadu 1943, ve kterém ho kancléř obviňuje z neustálého odporu (*résistance permanente*).

---

⁷¹ K tomuto bodu viz odpověď Pierra Dherse a následná reakce Jeana Borotry na stranách deníku *Le Monde*. Rousso označuje satiricky tyto telegramy jako „úhelný kámen Evangelia [obhájců Vichy]“ viz Rousso, Henry: *Le syndrome de Vichy*, op. cit., s. 290.

Auphan se poté věnuje odhadům francouzských ztrát během osvobození. Paxton je podle něj hrubě podceňuje, když uvádí čtyři tisíce pět set mrtvých. „Nejumírněnější historici jako Robert Aron“ uvádí okolo čtyřiceti tisíc mrtvých, někteří dokonce přes sto tisíc.⁷² Jednoduše: „Jedině poslední mladý profesor na vzdálené Kolumbijské universitě, zaslepený zaujatostí, dokáže se sebejistotou zformulovat cifru, která nemá žádný vztah k realitě...“.

Skutečný autorův záměr však podle Auphana vychází na povrch až v poslední větě jeho knihy, kde Paxton, kterému „bylo v roce 1940 osm let“, píše, že „čtyřicet milionů Francouzů z metropole mělo v této době neuposlechnout stát a revoltovat. Tato kniha není v podstatě ničím jiným než pamfletem pokoušejícím se dokázat tento názor“.⁷³

2.1.3 Jacques de Launay

Jacques de Launay byl odbojář zastávající názor, podle kterého byli mezi roky 1940 a 1944 v odboji prakticky všichni, počínaje maršálem Pétainem, kromě několika málo „černých ovcí“.⁷⁴

De Launay začíná svojí reakci konstatováním, že Paxton je velmi sympatickým americkým historikem s brilantní kariérou, nicméně v roce 1940 mu bylo osm let a evidentně tedy nemohl prožít německou okupaci Francie.⁷⁵

Následuje poznámka k metodologické práci Paxtona, který údajně pracuje bez předsudků a na své prameny pohlíží kriticky. Přesto dochází podle de Launayho k překvapujícímu závěru – neexistovala dvojí hra, pasivita, ani „demi-résistance“ vichistického režimu, naopak zde našla místo konstantní a iluzorní nabídka kolaborace, kterou Hitler vytrvale odmítal.

---

⁷² Výzkumy Roberta Arona byly v době vydání *La France de Vichy* staré již skoro dvacet let. Rousso považuje za „delikátní“ fakt, že Auphan považoval Roberta Arona v roce 1955 za „zaujatého“, považujícího vichistický režim za „více nepřátelský, než skutečně byl“ (viz *Bulletin de l'Association pour défendre la mémoire du maréchal Pétain*, 11, leden 1955, s. 10). V roce 1973 cituje Auphan Arona mezi „nejumírněnějšími historiky“ (viz *Le Maréchal* n° 90, duben-květen 1973, s. 2). Rousso to považuje za důkaz, že Paxton učinil Aronovu knihu, která „ve své době uspokojila řadu především pravicových čtenářů“ za zastaralou, viz Rousso, Henry: *Le syndrome de Vichy*, op. cit., s. 371.

⁷³ Zde se nejedná o citaci, ale o interpretaci Paxtonovy knihy, více viz Hoffmannova odpověď Auphanovi v deníku *Le Monde*, Auphanova odpověď Hoffmannovi a Auphanův článek v periodiku *Le Maréchal*.

⁷⁴ de Launay, Jacques: „Les traces écrites suffisent-elles?“ in *Le Monde des livres*, 22. března 1973, s. 24. De Launay je taktéž autorem knihy *La France de Pétain*, Hachette, 1972, Paris, kde prezentoval vlastní interpretaci vichistického režimu.

⁷⁵ Fakt, že bylo Paxtonovi v roce 1940 osm let zmiňuje celá řada recenzentů. Jeho kritici v tom spatřují jednoznačné negativum, naproti tomu jeho zastánci v tom vidí výhodu jistého odstupu k problematice.

Je to vše skutečná pravda, ptá se de Launay? Ano, pokud můžeme věřit německým a americkým archivům, detailně prozkoumaným Paxtonem. Nakladatel knihy ale podle de Launayho zapomněl upřesnit, že se jedná o knihu napsanou původně anglicky pro americké publikum. „Americká státní správa a veřejnost tak disponují nezvratnými hodnotícími prvky ohledně chování Francie během německé okupace.“

Bývalý „odbojář“ de Launay se cítí dotčen Paxtonovou kvantifikací odboje.⁷⁶ Konkrétně se ohrazuje proti Paxtonem udávaným sedmi tisícům členů gaullistického hnutí v červenci 1940, respektive třiceti pěti tisícům členů mezi koncem roku 1940 a listopadem 1942. Stejně tak odmítá Paxtonova dvě procenta dospělé populace v odboji, aniž by sám navrhl jakákoliv jiná čísla. De Launay argumentuje německým případem, když tvrdí, že (analogicky k vichistickému režimu): „...ve třetí říši bylo málo opravdových nacistů, ale falešní proroci, klika rasistických obsedantních vrahů, vedla masu dobrých občanů k jejich vlastní zkáze“.

Svůj protiamerický postoj rozvíjí de Launay ještě dále: „...tato americká kniha ospravedlňuje Rooseveltův postoj, který odsoudil Francii a zabránil její účasti na Jaltské konferenci“. O něco dále má již čtenář pocit, že Paxtonova kniha je součástí rozsáhlého mezinárodního komplotu, uspořádaného proti Francii: „...protože Nixon a Kissinger, Brežněv a Kosygin stavějí v Helsinkách, v Ženevě (SALT) a ve Vídni (M. B. F. R.) novou rovnováhu sil, založenou na zachování rozdělení z Jalty, pochopíme, že Francie měla zůstat stranou center politických rozhodování“.⁷⁷

V další části své recenze de Launay klade otázku, zda je možné vysvětlit chování osob a jednotlivé události pouze na základě nalezených psaných dokumentů, přičemž sám nabízí odpověď: dovoluje si o tom pochybovat. Tato kritika však nebyla úplně oprávněná – Paxton nepoužíval jen suché byrokratické materiály, ale též například osobní deníky, a dopisy – mezi nejzajímavější citace v knize tak patří deník Andrého Gida.⁷⁸

Aktéři Vichy byli vyslýcháni, upřesnili řadu věcí a podle de Launayho se tak ukázala zjevná pravda: chytračili před Němci, někdy dobře, někdy špatně, ale vždycky tak, aby za minimum ústupků získali maximum. Podobně jako jiní kritici argumentuje citací „nejpovolanějšího“ soudce chování vichistického režimu, a sice Hitlera, který

⁷⁶ Podobnou reakci na Paxtonovo zpracování francouzského odboje měl též gaullistický historik Henri Michel.

⁷⁷ SALT viz Strategic Arms Limitation Talks, M. B. F. R. viz Mutual Balanced Force Reductions.

⁷⁸ Porovnej tuto de Launayho argumentaci např. s recenzí Maxe Gallo v časopise *L'Express* (n° 1127, 12.-18. února 1973, s. 112 a 114.), který ji staví naprosto obráceně.

napsal Mussolinimu 5. prosince 1940: „Naprosto si nejsme jisti postojem vichistické vlády“.

De Launay pokračuje rétorickou otázkou: „Nebyli snad Francouzi, kteří mluvili s Němci líbivým jazykem, aby je tito poslouchali, patrioty?“ Psané dokumenty svědčí podle něj o tomto jazyce, nikoliv o záměrech a skutečně sledovaných cílech. „R. O. Paxton se zmýlil, nebo je frankofobem? Tento mladý historik, zbavený předsudků, má jistě za co se omlouvat.“

V závěrečné části své recenze rozvíjí de Launay opět šíři záběru odboje, který byl podle něj externí (řízený z Londýna nebo z Alžírsko), administrativní (úředníci, kteří brzdili okupační rozkazy), pasivní (doprovázený nebezpečím valné většiny obyvatelstva) a aktivní odboj menšiny.⁷⁹ Písemné doklady podle de Launayho svědčí o tom, že kolaborace se týkala jenom velmi malého počtu lidí.

De Launay tak odmítá „kolektivní vinu“ Francouzů, stejně jako prý Němci nenesou kolektivní vinu za Hitlerovy zločiny. „Francie nikdy nezhradila Spojence. Její vůdci volili jiné metody, ale jejich cíl byl společný a jediný: porážka Německa... Psané důkazy částečně chybí, ale mnoho Francouzů to může R. O. Paxtonovi říct osobně: oni tam byli“. Zde je naprosto zjevně stavěna „paměť“ svědků, kteří popisované události prožili, proti „historii“ psané nezaujatým historikem, který onu dobu nezažil.

V odbojářském prostředí obecně byly rekce spíše smíšené. *La France de Vichy* byla označena za knihu, kterou „by měli přečíst všichni odbojáři, bez vášně a nenávisti, ale s jasnožřivostí“.⁸⁰ Někteří měli ale skutečné obtíže s Paxtonovým vyjádřením na adresu „odbojářů první hodiny“, protože podle něj „tito lidé nepředstavovali pro režim žádný faktický problém“.⁸¹

2.1.4 Stanley Hoffmann

Odpověď Stanleyho Hoffmanna (profesora politologie na Harvardu, Paxtonova rádce a autora předmluvy k francouzskému vydání *La France de Vichy*) Paulu

⁷⁹ Srovnej otázku „administrativního odboje“ s reakcí Paula Gilleta („L'avènement des technocrates“ in *Le Monde des livres*, 1. února 1973, s. 17 a 22) a řadou dalších recenzí, které roli administrativy během okupace výrazně odsuzují.

⁸⁰ *L'Agent de liaison*, březen 1973. Citováno podle Rousso, Henry: *Le syndrome de Vichy*, op. cit., s. 290.

⁸¹ Paxton, Robert: *La France de Vichy*, op. cit., s. 49.

Auphanovi a Jacquesovi de Launay na sebe nedala dlouho čekat.⁸² Hoffmann neodpovídal pouze na články Auphana a de Launayho, ale neupřesnil na které další recenze na Paxtonovu knihu reagoval.

Nepřátelské reakce na Paxtonovu knihu podle Hoffmanna ukazují, do jaké míry pravda stále zraňuje ty, kteří se jí odmítají podívat do očí. Hoffmann odpovídá Paxtonovým kritikům ve třech bodech:

1. Jako nejsmutnější argumenty, které mají Paxtona diskvalifikovat, vidí Hoffmann fakt (zmiňovaný Auphanem i de Launayem), že Paxtonovi bylo v roce 1940 pouhých osm let a že je Američan. „Jako kdybychom mohli psát jen tu historii, kterou jsme sami prožili!“ Kulturní šovinismus je pak podle něj pouhý úskok, nikoliv vyvrácení tezí Paxtonovy práce. Paxton rozšiřuje a prohlubuje závěry Henriho Michela, které byly zveřejněny před vydáním jeho knihy, ale vlna nevole se zvedá proti Američanovi. De Launay podle Hoffmanna připisuje Paxtonovi špatný úmysl zpětného obhajování Rooseveltovy politiky vůči Francii a do budoucna obhajování americko-sovětské nadvlády nad Evropou, což však není ani více, ani méně absurdní než je de Launayho koncepce Vichy jako odbojářského režimu.

Hoffmann se podivuje tomu, jak někteří Paxtonovi recenzenti dedukují z jeho knihy myšlenky, které v ní nejsou obsaženy. Například admirál Auphan vidí v poslední, respektive předposlední větě *La France de Vichy* (viz kapitola 1.3 Paxtonovy hlavní teze), která podle Hoffmanna neznamena nic jiného než pouhé legitimní ospravedlnění odboje, myšlenku, že se od roku 1940 mělo vzbouřit čtyřicet milionů Francouzů. Kde vzal de Launay tezi o kolektivní vině Francouzů, diví se Hoffmann? Paxton pouze připomněl, že v rozporu s mytologií nebyl odboj ani okamžitý, ani všeobecný.

2. Dále jsou zde kritiky napadající písemné doklady o nabízení kolaborace, které našel Paxton v německých archivech. Jejich autoři tvrdí, že tyto doklady nic nedokazují, skutečným záměrem Vichy bylo jednat lživě, nabízet kolaboraci výměnou za posílení francouzské autority. Buď podle Hoffmanna uvěříme Paxtonovi, který píše, že svým americkým důvěrníkům říkali představitelé vichistického režimu ty samé věci jako Němcům, což

---

⁸² Hoffmann, Stanley: „Vérité et sévérité“ in *Le Monde des livres*, 12. dubna 1973.

z nabídek kolaborace nedělá manévry, ale skutečné přesvědčení, a následně uznáme, že je mýtus dvojí hry vyvrácen. Nebo můžeme dále podporovat myšlenku, že skutečná pravda Vichy neleží v projevech či psaných dokumentech, ale v záměru „minimálních ústupků za maximální zisky“ s tím, že Vichy fungovalo jako štít, což však byla role, kterou hrál vichistický režim nadmíru špatně. Jak Paxton prokázal, režim Vichy neskončil u pouhých nabídek, ale pokračoval velmi podstatnými materiálními dodávkami, aniž by od Německa cokoliv získal výměnou. Zmenšení německých požadavků se dařilo režimu jenom za cenu morálně odpudivou, a celou svoji politiku založilo Vichy na radikálně chybné interpretaci poměrů sil, záměrů Hitlera a celého nacistického režimu.

3. Někteří kritici vyčítají Paxtonovi nedostatečné rozlišování mezi jednotlivými kastami a obdobími vichistického režimu, což podle Hoffmanna vyvrátí i rychlá četba jeho knihy. Hoffmann přirovnává Vichy k revoluci – nejedná se o celek, ale o dynamiku, či logiku, která zanese i umírněné daleko za bod, kam zamýšleli dojít. To, že vichistický režim roku 1944 s Lavalem, obklopeným fašisty a kolaboranty uprostřed kvazi-občanské války, děsil konzervativce a kontrarevolucionáře z let 1940–1941, je jisté. Ale jejich antirepublikánská vášeň, jejich strach ze subverze, jejich přesvědčení, že režimy pevného řádu představují budoucnost, je učinilo náchylné k přijetí německého vítězství. Stejně jako obhájci *Ancien Régime* končili voláním o pomoc Rakouskému císaři a Pruskému králi, vichistický režim končil kolaborací s nacisty v potlačení odboje. Když se dnes prou „národovci“ (*nationaux*) Vichy s pařížskými *collabos* a poukazují na to, že vichistický antisemitismus byl francouzský a humánní, nemá to co do činění s faktem, že příměří postavilo *Etat français* do závislosti na nacistickém Německu, píše Hoffmann. Příměří tak v Hoffmannově interpretaci znamenalo volbu jednoho z táborů v „mezinárodní občanské válce“. Mnozí to později pochopili a odešli do odboje, ale tím se stroj nezastavil. Reakcionářská politika Vichy předurčila jeho politiku externí. Naopak, priorita věnovaná postavení a roli Francie ve světě diktovala generálu de Gaullovi a jeho politické inteligenci výzvu všem republikánským a lidovým silám.

Svou reakcí na Paxtonovy kritiky končí Hoffmann slovy: „V okamžiku, kdy je skutečnou pochybnou směsicí levicový a pravicový antigaulismus, není možná četba Paxtona exaltující, ale je prospěšná“.

2.1.5 Pierre Dhers

Spolu s Hoffmannovým článkem byl otištěn i článek Pierra Dherse.⁸³ Dhers, historik, který byl jako poslanec členem parlamentní komise zabývající se událostmi let 1933–1945, ve svém článku vyvrací tezi dvojí hry Paula Auphana, podepřené argumentací slavných „Alžírských telegramů“.

Důležitý je podle Dherse pouze telegram čtvrtý, jehož plné znění je následující: „Odkaz na telegram 50.803 z 12-11-1942 od generála Noguèse: soukromý souhlas maršála a prezidenta, ale oficiální rozhodnutí ponecháno na okupačních úřadech. Konec. 14 h. 00. 13. listopadu“. Jak by bylo možné uvěřit, že by Laval souhlasil se vstupem Francie do války po boku spojenců, ptá se Dhers?

Spojenci se vylodili 8. listopadu 1942 pouze v Maroku a v Alžírsku. Laval velmi rychle akceptoval fakt, že síly Osy použijí tuniské přístavy a letiště. Pro obnovení války na africkém bojišti bylo zapotřebí znovu dobýt Tunisko.

Pod vlivem přesvědčení, že byl Darlan zajat Američany, jmenoval maršál Pétain generála Noguèse svým zástupcem v severní Africe. Darlan však zdaleka nebyl zajat a setkal se s Noguèsem a s Američany dne 12. listopadu 1942. Ještě tentýž večer o tom podal Noguès maršálovi zprávu telegramem 50.803, na který odkazuje tajný telegram.

V telegramu 50.803 Noguès píše, že se s Američany shodli na zachování stávající vojenské, politické i administrativní kostry a že generálu Giraudovi nebude předáno vrchní velení, které mu bylo formálně slíbeno americkou vládou. Tohoto výsledku bylo velmi těžké dosáhnout, píše Noguès, neboť vyvolal prudkou reakci ze strany Girauda, který si „troufal vyhnat Němce z Tuniska“. „Tento výsledek bude udržitelný pouze v případě, že znovu pověříte admirála Darlana, aby vás reprezentoval v Africe... Toto rozhodnutí je nutné učinit s naléhavostí a co nejdříve.“ končí telegram Noguès.

---

⁸³ Dhers, Pierre: „Le télégramme 50.803“ in *Le Monde des livres*, 12. dubna 1973.

Podle Dherse bylo tedy záměrem této operace nahradit Noguèse Darlanem, jednak aby zůstala „Afrika“ pod vichistickou mocí a zadruhé, aby byl odstraněn Giraud, který chtěl zaútočit na Němce v Tunisku.

Toto „vichistické a neutralistické“ stanovisko se muselo líbit Lavalovi i Pétainovi, ale v okamžiku, kdy odpoledne 13. listopadu tajně posílal admirál Auphan onen osobní souhlas vichistického velení, nikdo ve Vichy netušil, že několik hodin předtím přinutili v Alžíru odbojář i Američani Darlana k tomu, aby postavil africkou armádu do tábora spojenců, a to pod velením generála Girauda. Nebyla to tak tato nová situace, kterou potvrzoval tajný telegram, píše Dhers.

Zkoumání textů nás tedy nutí k závěru, že připojení Darlana ke spojencům nebylo v žádném případě následkem tlaku, nápadu, či povolení maršála Pétaina, končí svůj příspěvek Dhers.

2.1.6 Jean Borotra

Debata, vyvolaná publikací Paxtonovy knihy *La France de Vichy*, kterou zahájil Paul Gillet 1. února 1973, skončila 17. května, kdy byly v *Le Monde des livres* otištěny příspěvky Paula Auphana, Jeana Borotry, Alfreda Fabre-Luce a Pierra Picony, které reagovaly zejména na Hoffmannovu obhajobu Paxtona.

Jean Borotra se podepisuje jako *ancien combattant* z let 14–18 a 39–45, odbojář deportovaný mezi listopadem 1942 a květnem 1945 (z čehož šest měsíců strávil v Sachsenhausenu), ale Rouso jej uvádí jako „bývalou osobnost vichistického režimu“.⁸⁴ Borotra se ve své reakci soustředí opět výhradně na tajné telegramy, jejichž přičiněním měla vstoupit severní Afrika do války po boku spojenců.⁸⁵

Přestože obsahuje kniha profesora Paxtona řadu mylných či tendenčních tvrzení, z nichž jedna se dokonce Borotry dotýká osobně, rozhodl se na knihu nejprve nereagovat nijak. Poté, co byl v *Le Monde* dne 12. dubna otištěn článek „Le télégramme 50.803“ je však jeho povinností do novin napsat. Tento zmiňovaný Dhersův článek má podle Borotry v úmyslu vyvrátit tvrzení admirála Auphana, které bylo předtím taktéž otištěno v *Le Monde*.⁸⁶

⁸⁴ Rouso, Henry: *Le syndrome de Vichy*, op. cit., s. 287.

⁸⁵ Borotra, Jean: „Entre le marteau et l'enclume“ in *Le Monde des livres*, 17. května 1973, s. 22.

⁸⁶ Viz výše.

Admirál Darlan, „stanovený maršálův nástupce v případě ochromení“, zajisté znal Pétainovo smýšlení směrem ke Spojeným státům a jeho nadějí, údajně sdělenou v srpnu 1940 americkému velvyslanci Henry Hayeovi (tvrdí Borotra), že svoboda přijde jednoho dne právě ze Spojených států. Darlan v sobě živil stejnou nadějí a bez nejmenší pochybnosti si přál, aby bylo americké vyloďení v severní Africe příležitostí k obnovení boje proti společnému nepříteli na tomto kontinentě. Ale podmínky, za jakých se vyloďení uskutečnilo, bez nejmenšího předběžného upozornění maršála, a těžké bitvy, které byly nevyhnutelným následkem, vytvořily nanejvýš obtížnou situaci.

Tajné telegramy podle Borotry nesporně pomohly rozhodování admirála Darlana v těchto dramatických dnech 8. – 13. listopadu 1942. Pomohly nejprve k zastavení bojů 10. listopadu. Bojů, které byly tragickou povinností vojáků, námořníků, letců, kteří respektovali rozkazy legální francouzské vlády „v nejvyšším zájmu země“. Tyto telegramy Darlanovi následně pomohly, protože dle Borotrova názoru uměl číst mezi řádky (sic), aby na sebe vzal 13. listopadu večer zodpovědnost za francouzské zájmy v Africe jako vysoký komisař. Na závěr své radiem přenášené proklamace údajně prohlásil: „*Vive le Maréchal !*“

Tato proklamace a dohoda s Američany vyvolaly podle Borotry u Němců vztek, že se nechali napálit, když neokupovali severní Afriku v okamžiku, kdy jim byla vydána na milost a nemilost, ale též hluboké podezření, které se týkalo možné tajné komunikace mezi Vichy a Alžírskem v těchto rozhodujících dnech. Důstojník pověřený šifrou byl zatčen, ale samozřejmě nepromluvil. Admirál Auphan zakopal podle Borotry texty telegramů na své zahradě.⁸⁷ Pétain tak musel velmi rychle, oficiálně a formálně zapřít svého bývalého nástupce, dokonce jej obvinil ze zrady a okázale vyzvat 13. listopadu africké jednotky k pokračování bojů, přestože jim dal tajně 10. listopadu svolení k uzavření příměří. Následně byla odebrána Darlanovi a jeho nejbližším spolupracovníkům francouzská státní příslušnost (*nationalité*).

Německá podezření však podle Borotry zůstávala. Poznal to osobně, když byl 23. listopadu vyšetřován Gestapem po zatčení na cestě k africké armádě. Jedna z prvních otázek, na které byl tázán, byla následující: „Byl Maršál, jemuž jste, jak je dobře známo, věrný, a kterého jste zajisté viděl během vašich čtyř cest do Vichy mezi 8. a 20. listopadem, informován o vašem odjezdu do severní Afriky?“ Borotra údajně strávil celou noc učením se nazpaměť odpovědí na nebezpečné otázky, které mu mohly

---

⁸⁷ Zajímavé je, že tento fakt nezmiňuje sám Auphan.

být položený, aby pak mohl nakonec odpovědět i pod vlivem pentothalu, který mu byl podán: „Maršál naprosto nesouhlasil, a 20. listopadu mne informoval jeho nejbližší spolupracovník, že mi chtěl dát osobně rozkaz neodjíždět. Abych nebyl nucen ho neuposlechnout, opustil jsem Vichy 20. večer, aniž bych ho viděl“. Borotrova odpověď Gestapu byla podle něj přesná, nikoliv však úplná. Maršálův spolupracovník, který znal a sdílel Pétainovy tajné naděje, mu řekl: „Borotro, přemýšlejte! Váš odjezd bude vážně kompromitovat Maršála a ještě mu ztíží úkol, ježž se obětoval dokončit...“

K tomuto obětování maršál podle Borotry svolil 17. června 1940 a obnovil jej 11. listopadu 1942, kdy za ním přišla „vysoce postavená přátelská osoba“, která jej snažně prosila, aby odletěl spolu s „francouzskou vlajkou“ do severní Afriky.⁸⁸ Na její naléhání ale maršál dle Borotrova názoru odpověděl: „Nesu zodpovědnost za všechny Francouze v sobě. Zůstanu, protože je nemohu odvézt s sebou.“⁸⁹ Jsou to oni, koho chci zachránit. Zůstanu mezi kladivem a kovadlinou. Maršál nikdy neopouští svoji armádu. Zachrání ji, nebo následuje její osud a zemře s ní, nebo pro ni“. A tak, zatímco maršál stoupal po své kalvárii ve Vichy, severní Afrika a francouzská koloniální říše, jak potvrzuje admirál Auphan, vstoupily v listopadu 1942 znovu do války, v řádu a disciplíně, „ve jménu ochromeného Maršála“. De Launay nám tedy demonstruje *par excellence* většinu mýtů spjatých s Vichy před vydáním Paxtonovy knihy.

2.1.7 Alfred Fabre-Luce

Následuje reakce Alfreda Fabre-Luce.⁹⁰ Fabre-Luce se k *La France de Vichy* vyjádřil již v březnu 1973, jeho článek byl otištěn spolu s recenzí Alaina-Gérarda Slamy.⁹¹ Výměna názorů, následující vydání *La France de Vichy*, je podle Fabre-Luce přínosná v tom, že umožňuje přesně vyjádřit otázky dané problematiky a přiblížit se k okamžiku, kdy bude možné dosáhnout jistého kompromisu ohledně tohoto velmi kontroverzního období francouzských dějin. Diskuse historiků by se mohla podle Fabre-Luce soustředit okolo čtyř následujících bodů:

1. Paxton systematicky vykládá jednání, během kterých se Pétain v letech 1940–42 snažil zvětšit pro Francii „svobodu pohybu“, jako horlivost podílet

⁸⁸ 17. června 1940 pronesl Pétain svůj známý, radiem přenášený projev o „daru své osoby“ Francii.

⁸⁹ Zvýrazněno Borotra.

⁹⁰ Fabre-Luce, Alfred: „Quatre points“ in *Le Monde des livres*, 17. května 1973, s. 22-23.

⁹¹ Fabre-Luce, Alfred: „Lettre“, březen 1973, in *Contrepoint* n° 10, duben 1973, s. 126. Tento článek je rozebírán stejně tak jako Slamova recenze na jiném místě této práce.

se na německé Evropě. Proč byl Hitler tedy tak rezervovaný, ptá se Fabre-Luce? Protože se Německo evidentně bálo, aby se jeho ústupky neotočily proti němu v závěrečné fázi války.⁹²

2. Pétainovy tajné telegramy Darlanovi v listopadu 1942 měly podle Fabre-Luce za účel udržet kontinuitu moci v Alžírsku. Někteří to Pétainovi dnes vyčítají, píše Fabre-Luce, ale nebylo snad řečeno, že pouze tak mohla být zajištěna koherentní politika? Těchto telegramů se dovolával Darlan, Juin a další, aby ospravedlnili připojení ke spojencům. Mohla být tato interpretace uznána věrohodnou, kdyby byla předchozí Pétainova politika úplným podřízením Německu, nebo dokonce, jak píše Paxton, přihazováním k požadavkům okupanta, ptá se Fabre-Luce?
3. Paxton píše, že režim rozhodně neušetřil Francouze zkoušek. I Paxton však musí uznat, tvrdí Fabre-Luce, že „poměr vyhlazených židů byl (i když se vezmou v potaz uprchlíci) daleko menší ve vichistické Francii než v ostatních západních okupovaných státech“. Je snad možné vysvětlit tento rozdíl geografickými faktory, kterých se Paxton dovolává v závěru své knihy?
4. Co se týká nucených prací, Paxton udává, že volná zóna Vichy pouze získala několik měsíců výhody oproti Nizozemí. Ale Paxton sám implicitně vyzdvihuje hodnotu těchto několika měsíců s tím, že z milionu lidí, vyžádaných Sauckelem v lednu 1944, jich odjelo pouze 38 tisíc.

V další části své reakce se zabývá Fabre-Luce výhodami, či nevýhodami uzavření příměří v roce 1940, přičemž reaguje zejména na Hoffmannovo přirovnání ke „strašlivému stroji, který se nemohl zastavit“.

Pétain zůstal ve Vichy v naději, že se mu podaří ušetřit Francii utrpení, což se mu, podle Fabre-Luce, opravdu podařilo. Tím, že si zachoval až do konce titul hlavy státu, však vytvořil určitou „dvojznačnost“, která měla politováníhodné následky. Byla však tato dvojznačnost tak široká, jak říkají američtí „žalobci“ a kolaborující extremisti? Od 11. listopadu vnímala podle názoru Fabre-Luce většina Francouzů Pétaina jako vězně. Nevěnovali příliš pozornosti jeho projevům a přáli si vítězství francouzské armády, která se vrátila do války „ve jménu ochromeného Maršála“, aniž by si však

---

⁹² Což je těžko obhajitelný argument, protože na začátku války těžko někdo předvídal její skutečný konec, o to méně němečtí plánovači.

přestali myslet, že příměří ve své době, údajně podle výrazu samotného Churchilla, „odvedlo cennou službu“, píše Fabre-Luce.⁹³

Kritická je však tato věta: „Taková je Historie, jakou jsem ji se spoustou jiných pozoroval a žil“. Zde si Fabre-Luce přímo nárokuje postavení pamětníka, který Historii (s velkým H) prožil, a má tedy výsadní postavení k jejímu zkoumání či hodnocení. Vystává zde opět přímá konfrontace mezi „pamětí“ a „historií“.⁹⁴ Na jedné straně stojí Paxton, pracující s archivními zdroji a otevřeně považující paměti a vzpomínky jako selektivní a často manipulativní, na druhé straně je Fabre-Luce argumentující tím, že zážitek nemůže být vyjádřen historickou dokumentací.⁹⁵ Fabre-Luce však například podle Temkina upozornil na to, že Paxton poněkud podcenil šok a zděšení, které následovaly po ponižující porážce roku 1940.⁹⁶ Tyto emoce se opravdu nemohly projevit v německých archivech.

Pravdu přiznává Fabre-Luce Paxtonovi a Hoffmannovi pouze v jednom bodě – a sice v tom, že podle něj nebylo možné dojít žádného kompromisu za Hitlerova života, a ti, kteří si to mysleli, se mýlili.

Závěrečná fáze článku Fabre-Luce je již otevřenou obžalobou Paxtona. Je prý jeho právo vyjadřovat své názory, ale když formuluje stručné závěry, z nichž si cizí publikum většinou nezapamatuje více než odsouzení Francouzů, je potřeba od něj požadovat vědeckou přísnost, na kterou aspiruje. Ale Paxtonova kniha obsahuje řadu chyb, jak v oblasti faktů, tak interpretací. Jestliže vynáší některé nacistické texty, skrývá jiné, důležitější (jako příklad uvádí Fabre-Luce blíže nespecifikované dokumenty, ve kterých Hitler vyjadřuje svou nedůvěru k Darlanovi, nebo obviňuje Pétaina z *résistance permanente*). Dále Paxton opomíjí fakty, které nejsou v duchu jeho závěrů (zde píše Fabre-Luce o 29 německých špionech, které dal údajně Pétain zastřelit). *La France de Vichy* soustavně přehlíží svízelnost situací, potřebu obrany koloniální říše, hodnotu získaného času. Svoji přehnaností taková kniha podle Fabre-Luce hrozí zapomenutím odůvodněných kritik, které můžeme vznést na adresu vichistických vlád. Naštěstí jsou však ve Spojených státech i spravedlivější historici, končí svůj článek Fabre-Luce.

⁹³ Churchill byl jednou z osobností, které nesly uzavření příměří Francií úplně nejhůře.

⁹⁴ Viz podobná argumentace Fabre-Luce v článku „Lettre“ otištěná v *Contrepoint* n° 10, duben 1973, s. 126.

⁹⁵ Paxton sám později napsal: „Paměť je nejnestálejší ze všech lidských konstrukcí; na druhé straně dokumenty z archivů se nemění“. Paxton Temkinovi 23. dubna 2001. Citováno podle Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise...“, op. cit., s. 297.

⁹⁶ Tamtéž.

2.1.8 Paul Auphan

Opětovná reakce byla deníkem *Le Monde* umožněna Paulu Auphanovi, podepsanému jako bývalý státní tajemník ministerstva námořnictva vichistické vlády.⁹⁷ Již samotný název článku: „Une affaire à traiter entre Français“ (Záležitost, která by se měla řešit mezi Francouzi) hodně napovídá o jednoznačném Auphanově postoji. Historie se podle Auphana dělí na dvě odlišné činnosti – rekonstrukce minulých událostí a souzení jejich strůjců. V prvním bodě Auphan nedostal žádné vysvětlení k chybám a zjevným opomenutím, které našel v Paxtonově knize, a které ji „nehezky překrucují“.

Ale je to zejména v souzení činů, kde se Auphan a „ctihodný profesor“ rozcházejí. Stejně jako je potřeba kompetentní soud a zákon, aby byla naplněna spravedlnost, musíme podle Auphana v historii soudit kompetentně a podle určité filosofie či „vnitřního zákona“, podle kterých vážíme činy.

Ona kompetence nespočívá ve faktu, že jsme dané události prožili, což se Auphanovi snaží podsunout Stanley Hoffmann, ale v tom, že jsme prožili analogickou vyhocenou situaci na určitém rozhodovacím stupni, anebo se přinejmenším snažíme pokorně vcítit na místo aktérů, státníků nebo vojenských představitelů, **zodpovědných** za lidské životy.⁹⁸ Nepřímo tak Auphan tvrdí, že ti, kteří pouze píší, nemají nárok na to, aby kritizovali ty, kteří konali.⁹⁹

Když tedy Hoffmann, aby obhájil Paxtona, píše, že příměří z roku 1940 znamenalo volbu tábora v mezinárodní občanské válce, jedná se podle Auphana o pohled intelektuála hodný zamyšlení, ale tento pohled je úplně odtržený od reality. Politické a vojenské vedení Francie si v roce 1940 nechtělo vybírat „tábor“, zejména ne tábor svého nepřítele – Hitlera, ale jednoduše zastavit zabíjení lidí a ničení *substance française* při čekání na lepší časy.

Stejně tak Dhers, který zkoumá a porovnává termíny Auphanových telegramů Darlanovi – což je mimo jiné důkaz, že telegramy existovaly – by měl podle Auphana pochopit, že uprostřed naléhavého konání není čas na přemítání o tom, jak se k textu, který odesíláme, vyjádří budoucí historici. Auphanovy dobové zprávy mohou být posuzovány pouze v politickém a celkovém psychologickém kontextu doby. Zejména je nutné přihlédnout ke starému vztahu, který měl Auphan s Darlanem a jenž mu umožnil

⁹⁷ Auphan, Paul: „Une affaire à traiter entre français“ in *Le Monde des livres*, 17. května 1973, s. 23.

⁹⁸ Zvýrazněno Auphan.

⁹⁹ Viz Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise...“, op. cit., s. 298.

předvídat Darlanovy reakce. Jisté je podle Auphana to, že nemáme stejný „vnitřní filosofický a politický zákon“ na posuzování věcí.

2.1.9 Pierre Picon

Pierre Picon, učitel na pedagogické škole v Puy, se soustředí ve svém článku na jedinou Paxtonovu „chybu“, a to na konstatování, že učitelé židovského vyznání museli přestat učit k 3. říjnu 1940 a ostatní učitelé museli složit přísahu režimu.¹⁰⁰ Tento fakt může podle Picona jednak vyvrátit mnoho universitních učitelů svými vzpomínkami, jednak zde staví proti Paxtonovi citaci Henriho Michela, který ve své knize *La seconde guerre mondiale* píše, že: „Slib věrnosti podle fašistické módy vůči osobě maršála Pétaina byl vyžadován nejprve od vojáků, poté od *magistrats* – kteří ho slíbili všichni, s jedinou výjimkou – a nakonec od celku *fonctionnaires d'autorité*“.¹⁰¹ Následně se Picon ironicky ptá, zdali Paxton věří, že byli ve Francii někdy učitelé považováni za *fonctionnaires d'autorité*. Vyučující z doby okupace na sobě nesou nesmazatelnou hanbu za to, že nechali vyloučit své židovské a zednářské kolegy, aniž by s nimi byli solidární, ale ať k ní není přidávána potupa za složení slibu vůdci *Etat de Vichy*, píše Picon.

Na debatě, která proběhla na téma *La France de Vichy* mezi 1. únorem a 17. květnem 1973 na stranách deníku *Le Monde*, je zajímavých několik věcí. Jedním z nepřehlédnutelných aspektů je prostor věnovaný v převážně levicovém deníku bývalým vichistickým činitelům, prezentujícím svoji loajalitu k Pétainovi, což je případ Paula Auphana, kterému *Le Monde* otiskl články dokonce dva, dále obhájcům Vichy, což je případ Alfreda Fabre-Luce, který se vehementně účastnil již debaty okolo filmu *Le Chagrin et la Pitié*, či zastáncům „odbojářské teze“, jako je Jacques de Launay. Tento fakt je možné vysvětlit tím, že jejich z dnešního pohledu radikální názory tehdy velice dobře rezonovaly s veřejným míněním a obecným názorem o vichistickém režimu. Z tohoto důvodu byly jejich reakce ponechány pohromadě, v kontextu debaty na stranách *Le Monde*, a nebyly zařazeny do kapitoly věnované extrémní pravici.

¹⁰⁰ Picon, Pierre: „La honte pas l'opprobre“ in *Le Monde des livres*, 17. května 1973, s. 23.

¹⁰¹ Michel, Henri: *La seconde guerre mondiale*, PUF, 1968, Paris, citováno podle Picon, Pierre: „La honte pas l'opprobre“, op. cit., s. 23.

Dále je tato debata zajímavá z toho důvodu, že se vůči ní vymezuje řada dalších recenzentů. Zajímavá je například reakce historičky Janine Bourdinové, která bylo zjevně nepřijemné, že je takovému citlivé téma diskutováno na stranách denního tisku.¹⁰²

2.2 *Le Figaro*

2.2.1 Jean-François Kahn

Pravicový deník *Le Figaro* nenásledoval příkladu svého levicového konkurenta *Le Monde* a Paxtonově knize věnoval pouze jednu, zato poměrně obsáhlou recenzi. Jedná se o článek z pera židovského novináře Jean-François Kahna pod názvem „A Vichy, Pétain était-il à la tête d'une armée d'experts et de technocrates?“.¹⁰³ Kahn zde představuje spolu s Paxtonovo *La France de Vichy* taktéž *La France de Pétain* od Jacquese de Launay a *L'affaire de la section spéciale* od Hervé Villerého.¹⁰⁴

„V historii není, ani nemůže být, závorek...“ začíná Kahn svojí kritiku s tím, že Paxtonova kniha je jen jedním z dalších důkazů této myšlenky, vyvracející klasický poválečný mýtus Vichy, coby „intermezza“ ve francouzských dějinách.

Jedná se o klasický příklad diskontinuity: prvním šokem byla porážka v roce 1940, dalším šokem pak osvobození v roce 1944. Mezi těmito dvěma událostmi pak leží „dlouhá noc, kterou ke konci osvětluje jen několik kratičkových revolt“. Kahn popisuje Vichy jako „stínové divadlo“, uzavřený svět v rozporu s republikánskými hodnotami a rétoricky se ptá, zda se opravdu jednalo o pouhou „nehodu“, či „škrt“ v historii?

Paradoxně je to podle Kahna mladý americký profesor, zjevně bez politické preference, který nám ukazuje samozřejmost: Vichy se nachází uprostřed francouzské, a tudíž historické kontinuity, kterou Kahn přirovnává k „legální Komuně naruby“. V poražené Francii se zlomeným národem se tak třetí republika proměnila ve svůj opak. Nebyl to snad Paul Reynaud, kdo předal moc maršálu Pétainovi, a parlament Lidové fronty, který mu udělil pohodlnou většinou plnou moc, ptá se Kahn? Dále pokračuje naznačením kontinuity moci v Paxtonově duchu: téměř žádný prefekt, ani žádný vysoký

¹⁰² Viz recenze Bourdin, Janine in *Revue française de science politique*, volume XXIII, numéro 3, červen 1973, s. 630-632.

¹⁰³ Kahn, Jean-François: „A Vichy, Pétain était-il à la tête d'une armée d'experts et de technocrates?“ in *Le Figaro*, 10. února 1973, s. 24.

¹⁰⁴ de Launay, Jacques: *La France de Pétain*, Hachette, 1972, Paris; Villeré, Hervé: *L'affaire de la section spéciale*, Fayard, 1973, Paris.

důstojník neodstoupili ze svých postů, žádný velvyslanec nepožádal o zproštění funkcí, žádná část státní správy neukončila svoji činnost.

Stát šok porážky vydržel. Jedinou vrstvou, která se rozpadla, byl „politický svět“, který, ať už chceme, nebo ne, je legálním vyjádřením státní suverenity, píše Kahn. Tento „politický svět“ navíc spáchal sebevraždu s republikánským požehnáním Édouarda Herriota (v té době předsedy parlamentu), který měl před parlamentem prohlásit, aby se poslanci „střežili narušit dohodu, která se vytvořila pod autoritou maršála Pétaina“.¹⁰⁵

Nenastal tak žádný zlom ve státní správě, ale ani v obchodní sféře – již 10. července 1940 se Gaston Bruneton vydal do německého štábu v Paříži a obdržel zálohu na obnovu letišť pro použití Luftwaffe. Žádná krize svědomí nenastala podle Kahna ani mezi inteligencí, o čemž svědčí reakce Paula Valéryho, či Andrého Gida, podle kterého byla za tragedii spoluodpovědná „svoboda myslí a nepoddajnost jedinců“.

Takže se vcelku nic nestalo... pouhá revoluce, píše ironicky Kahn. Právě na tento paradox nás totiž podle něj upozorňuje Paxton – Francouzi se nespokojili jako Belgičané, Holanďané či Dánové se „správou porážky“, ale přišli s revolucí pod očima nepřítel. S revolucí národní, ideovou a revanšistickou proti všemu, co představovalo parlamentní republiku, a zejména pak Lidovou frontu.

Tato revoluce přišla bez jediného otřesu a zpočátku nevyvolala žádný odpor, protože byla podle Kahna implicitní ještě předtím, než se stala explicitní. Nestála mimo stát jako revoluce bolševická, ale sama byla státem!

Třetí republika, tvrdí Kahn, byla výrazem dvojí moci. Lidová fronta byla vítězstvím moci politické, Vichy pak vítězstvím moci státní, či administrativní. Marxistickým žargonem bychom mohli říci, že Pétain se věnoval prchavému vítězství infrastruktury nad superstrukturou. Zde přichází podle Kahna Paxtonova nejoriginálnější myšlenka – během vichistického režimu se vystřídaly u moci všechny možné politické minority – ultrakonzervativci, integristé, Německem fascinovaní fašisté, tradicionalisté vyděšení pokrokem, pacifistická extrémní levice v roztržce s Moskvou – ale tato „folklorní fauna“ by nikdy nebyla schopna vytvořit výkonnou administrativu hodnou svého jména, bez oněch *techniciens*, které dnes nazýváme technokraty. Tito úředníci, šikanovaní Lidovou frontou, kteří zůstali na svém místě po porážce republiky, byli přivítání vichistickým režimem s otevřenou náručí. „Republiku

¹⁰⁵ Zde však Kahn Herriotovi poněkud křivdí – Herriot byl jedním z mála poslanců, kteří nehlasovali pro plnou moc Pétainovi 10. července 1940.

profesorů“ tak nahradila hierarchie mandarínů, poslance nahradili „apolitičtí“ specialisté. Vichy tak bylo, podle Kahna souhlasícího s Paxtonem, především režimem expertů.

Kahn dále cituje Paxtonem zmiňovaný vysoký poměr „úředníků“ či „odborníků“ ve vichistických vládách. Tito technokraté pracovali svědomitě až do konce roku 1943, kdy začali první z nich odstupovat, na sjednocené, modernizované a plánované evropské ekonomice. Tato teze, podle Kahna z počátku poměrně překvapivá, je však Paxtonem obhajována bez nevráživosti či zaujatosti.¹⁰⁶

Nakonec – sloužit státu, ať už byly okolnosti jakékoliv, bylo pro mnoho lidí totéž co sloužit Francii, píše poněkud ironicky Kahn. O limitech této myšlenky, masivně rezonující při procesech po osvobození, svědčí mimo jiné i další Kahnem komentovaná kniha – *L’Affaire de la section spéciale* od Hervé Villerého, který je taktéž velmi kritický vůči vichistickému režimu. Villeré ve své knize popisuje francouzskou „zvláštní sekci“, která měla za úkol pomstít prvního zabitého německého vojáka během okupace (21. srpna 1941 v Paříži). Zvláštní sekce odsoudila dva komunisty a jednoho žida (kteří neměli s atentátem nic společného) na základě retroaktivního zákona, a všechny tři nechala guillotinovat. Jedná se tak o zločin spáchaný francouzskými úředníky, krytý francouzským ministrem spravedlnosti Barthéleým.

O poznání kritičtěji se dívá Kahn na knihu Jacquese de Launay *La France de Pétain*. Byl Pétain skutečně vyjádřením mlčící většiny, která čekala, zatímco se střetávali extremisté kolaborace s extremisty odboje? Skutečně se Pétain snažil pouze ochránit Francii od nejhoršího? Byl snad Pétain umírněnou variantou gaullismu? Tyto otázky si Kahn klade a píše, že de Launayho odpověď zní ve všech případech ano, ale rozhodně není přesvědčivá. Není možné souhlasit s tvrzením, že akceptováním deportace 110.000 židů z celkových 350.000 (živých se jich vrátilo 2.800) udělalo Vichy „matematicky výhodný“ obchod. Stejně jako můžeme těžko považovat za „úspěch“ Vichy (což tvrdí de Launay), když bylo po atentátu skupiny Manouchian na generála Schamburga popraveno „pouze“ 93 lidí, zatímco pražský atentát na Heydricha následovaly „děsivé represálie“. Poněkud originálnější je de Launay podle Kahnova názoru v okamžiku, kdy líčí literární díla, která vznikla během vichistického režimu. Díla, která napsal Aragon, Camus, Sartre či Simone de Beauvoir během války však shledává Kahn jako další důvod proč nevidět ve Vichy „závorku“ francouzských dějin.

¹⁰⁶ Srovnej s jinými recenzemi, jejichž autoři hledají u Paxtona „nenávisť“ vůči Francii, viz např. Henri Michel in *Revue de l’histoire de la deuxième guerre mondiale* n° 93, leden 1974, s. 112-117.

V závěru svého článku se Kahn vrací opět k Paxtonovi, aby připomněl jeho základní teze, založené na průzkumu německých a amerických archivů.¹⁰⁷ Byli to skoro všichni představitelé Vichy, kteří byli přesvědčeni o německém vítězství, o nutnosti bojovat proti bolševismu, kdo podporoval a soustavně nabízel politickou, ekonomickou a vojenskou kolaboraci, kterou však Hitler odmítal.

Svoji recenzi končí Kahn zajímavou myšlenkou. Původně bylo Vichy pro mnoho lidí jediným reálným východiskem z krize, zatímco Londýn (a s ním de Gaulle) představoval čiré šílenství. Jak můžeme dnes zapomínat, že od té doby jsme logiku věcí úplně obrátili?

2.3 Reakce extrémní pravice a obhájců vichistického režimu

2.3.1 Dominique Jamet

Diametrálně odlišnou kritiku na *La France de Vichy* otiskl deník *L'Aurore*, přesto, že byl deníku *Le Figaro* názorově poměrně blízký.¹⁰⁸ Dominique Jamet napsal pod názvem „L'Oeuf de Columbia“ jednu z nejostřejších, velmi osobních reakcí na Paxtonovu knihu.¹⁰⁹

Jamet otevřeně zpochybňoval Paxtonovo vzdělání i jeho pedagogické kompetence: „Zdá se, že Robert Paxton aktuálně vyučuje na Kolumbijské universitě. Věří se tomu jen těžko.“¹¹⁰ Vyjadřoval dokonce obavu, že Paxton vtiskne „neodstranitelným způsobem do mladých myslí zjevné nepravdy, ať již je důvodem cokoliv, neznalost, či špatný záměr“.¹¹¹

Jamet nevyčítal Paxtonovi samotné použití německých archivů s tím, že je francouzští vědci zanedbávali až příliš dlouho, ale trval na tom, že Paxton neuměl podat jejich adekvátní interpretaci, protože „[Paxton] jednoduše zanedbal historický kontext“.

„Otázkou je, zda jste naprosto upřímní tváří v tvář sadistovi ozbrojenému samopalem,

¹⁰⁷ Na rozdíl od většiny recenzentů Kahn Paxtonovy prameny nekomentuje.

¹⁰⁸ Deník *L'Aurore* vycházel mezi roky 1944 a 1985, kdy byl integrován listem *Le Figaro*. Jednalo se o centristický až pravicový deník, jedno z mála míst opozice v dobách gaullismu. Nezaměňovat se stejnojmenným deníkem *L'Aurore*, který vycházel v letech 1897-1914, kde ostiskl 13. ledna 1898 Émile Zola článek „J'accuse...!“.

¹⁰⁹ Jamet, Dominique: „L'Oeuf de Columbia“ in *L'Aurore*, 9. února 1973.

¹¹⁰ Citováno podle Rouso, Henry: *Le syndrome de Vichy*, op. cit., s. 290.

¹¹¹ Citováno podle Sweets, John: „Chaque livre est un événement...“, op. cit., s. 34.

který vás žádá, abyste mu řekli „mám vás rád“, a vy mu tak říkáte. Pan Paxton je o tom přesvědčen“.¹¹²

2.3.2 Paul Auphan – *Le Maréchal*

Kromě svých dvou příspěvků do deníku *Le Monde* napsal Paul Auphan též obsáhlou zprávu pod názvem „La vérité sur un mauvais livre“ do časopisu *Le Maréchal*, který vydává *Association pour la défense de la mémoire du maréchal Pétain*.¹¹³ Vzhledem k publiku tohoto periodika si Auphan bere ještě méně servítek než před čtenáři deníku *Le Monde*. Auphan zde Paxtona obviňuje z „pohrdání Francouzi“ a z toho, že používá německé dokumenty, aby Francouze morálně ztrhal.

„Tajný klíč od exposé pana Paxtona je nám dán až s poslední větou. Tady je: „V historii země občas nastane krutý okamžik, kdy pro záchranu toho, co dává skutečný smysl národu, nelze jinak, než neuposlechnout stát. Ve Francii to bylo po červnu 1940“.¹¹⁴ Tak tento Američan, kterému bylo v této době osm let a klidně si hrál s balónem na druhé straně Atlantiku, zatímco představitelé jeho země se podíleli na našem vstupu do války (*avaient contribué à nous lancer dans la guerre*), a skrývali se za zákonem „cash and carry“, aby do toho nebyli zapleteni, má dnes v úmyslu ukázat, že jediné řešení pro zkrvavenou a nešťastnou Francii roku 1940 byla revoluce a podvrtná válka. Dílo je napsané s úmyslem pokusit se ospravedlnit tento názor.“

S Auphanem byl Paxton jednou konfrontován dokonce osobně, a to během televizního vysílání, kde mu Auphan veřejně vyčetl jeho věk, a dokonce se na něj obořil se slovy: „Jeden z nás dvou lže!“¹¹⁵ Jednalo se o vysílání „Dossiers de l'écran“ na téma Pétain z 25. května 1976.¹¹⁶ Paxton zde byl umístěn mezi třemi zástupci odboje (mimo jiné Pierre-Henri Teitgen) a třemi pétainisty nejhrubšího zrna (Auphan, Isorni, Girard). Paxton nemohl podle Roussoa říci jediné slovo, jelikož vědecký (a oficiální) přístup byl prezentován Henri Michelem.

---

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Auphan, Paul: „La vérité sur un mauvais livre“ in *Le Maréchal* n° 90, duben-květen 1973, s. 2. Jelikož Bibliothèque nationale neumožňuje kopie tohoto dokumentu citováno podle Rousso, Henry: *Le syndrome de Vichy*, op. cit., s. 290-291.

¹¹⁴ Zde se Auphan nestydí dokonce chybně citovat Paxtonovu větu. Paxton píše o „neuposlechnutí vlády“ (*gouvernement*), zatímco Auphan větu cituje jako „neuposlechnutí státu“ (*Etat*), což lze vykládat naprosto jiným způsobem. Viz kapitola 1.3 Paxtonovy hlavní teze.

¹¹⁵ Catinchi, Philippe-Jean: „Robert Paxton...“ op. cit., s. 29.

¹¹⁶ Viz Rousso, Henry: *Le syndrome de Vichy*, op. cit., s. 371.

2.3.3 Alfred Fabre-Luce – *Contrepoint*

„Okolo knihy Roberta O. Paxtona je velký rozruch...“. Touto větou, začíná citace z březnového článku Alfreda Fabre-Luce, prominentního obhájce Pétaina, která byla otištěna hned za Slamovou recenzí v *Contrepoint* (viz níže).¹¹⁷ Následuje strohé odmítnutí knihy s tím, že se jedná o pouhý žvást (*une sorte de canular*).

Fabre-Luce pokračuje tím, že někdo nabízí Francouzům verzi dějin, které sami žili a ještě nezapomněli, a navíc s překvapivými chybami. Jedná se zde opět o poukázání na to, že Paxton je Američan a navíc mladý natolik, než aby si pamatoval, či dokonce prožil válku. Tedy již dobře známý střet mezi „paměť“ a „historií“, který Fabre-Luce zopakoval i na stranách deníku *Le Monde*.

Pokračují různě zdařené pokusy o vyvracení faktů, uváděných Paxtonem, ale například francouzskou iniciativu ve vztahu k nacistickému Německu Fabre-Luce neodmítá, naopak jí považuje za logickou: „Francouzi byli iniciativní, říká Paxton. Bezpochyby: museli roztahovat svěrák.“

Následuje tvrzení, které pramení v tezi „dvou hlav Vichy“ – Pétainovy a Lavalovy, které je však v jednoznačném rozporu jak s Paxtonovou knihou samotnou, tak s další akademickou produkcí, která mu dala zapravdu: „Ale Pétain... zastavil Darlana v červenci 1941, jako zastavil Lavalu v prosinci 1940.“

V poslední větě si neodpouští Fabre-Luce osobní útok na Paxtona, s pomocí citace Maxe Gallo (což je přinejmenším pozoruhodné, protože Gallova recenze je Paxtonovi nakloněná a je v rozporu se závěry Fabre-Luce): Paxton je podle něj „...americký archivář, pracující s papíry setříděnými podle předsudků a „opomíjející velmi zvláštní atmosféru Vichy“ (Max Gallo).“¹¹⁸

2.3.4 Pierre van Altena

Jednou z kritik přímo reagujících na debatu na stranách deníku *Le Monde* byl článek Pierra van Alteny v *Aspects de la France*.¹¹⁹

¹¹⁷ Fabre-Luce, Alfred: „Lettre“, březen 1973, in *Contrepoint* n° 10, duben 1973, s. 126. Fabre-Luce poté přispěl do debaty na stránkách deníku *Le Monde* v květnu téhož roku (viz výše).

¹¹⁸ Viz Gallo, Max: „Vichy : le jugement des archives“ in *L'Express* n° 1127, 12.-18. února 1973, s. 112 a 114.

¹¹⁹ van Altena, Pierre in *Aspects de la France* n° 1286, 27. ročník, 17. května 1973, s. 6. *Aspects de la France* byla jednou z posledních bašt ortodoxního maurrassismu (jeden z hlavních ideových zdrojů vichistického režimu) a monarchismu. Před rokem 1944 a po roce 1992 vychází pod jménem *L'Action française*, mezi hlavní přispěvatele patřili Charles Maurras, Maurice Pujo, Xavier Vallat či Marcel Aymé.

Van Altena je autorem jedné z vůbec nejoriginálnějších reakcí na Paxtonovu knihu. Veškerou argumentaci proti Paxtonovi – jeho reakce na *La France de Vichy* je velmi negativní – bere van Altena z historického přirovnání druhé světové války k válkám napoleonským a z připodobnění Hitlera k Napoleonovi, což je přinejmenším zajímavé.

7. dubna 1813 psal vídeňský velvyslanec Napoleonovi: „Máme zde k dispozici pouze císaře (Františka II.) a pány Metternicha a Schwarzenberga...“. Kdyby toto četl jistý pan Paxton, vytvořil by z toho tvrzení, že císař František a Metternich věřili v Napoleonovo vítězství a byli hotovi mu přispěchat na pomoc, píše van Altena. Je to údajně totéž, co dělá Robert Paxton, když píše na základě německých archivů, že představitelé Vichy, kteří byli přesvědčeni o Hitlerově vítězství, mu nabízeli „kolaboraci“ ekonomickou, politickou a dokonce vojenskou, kterou však neráčil přijmout.

Admirál Auphan, bývalý Pétainův ministr, se v dopise adresovaném deníku *Le Monde* po právu vypořádal s takovou metodou a s takovými tvrzeními. Následuje citace z Auphanova článku o tom, jak Francie odolávala dva roky německému naléhání na znovudobytí revoltujících kolonií, přičemž vedla pouze protibritské řeči a vymlouvala se na řadu drobností.

„Všichni, kteří pamatují Vichy čtyřicátých let, vzpomínají na vyčkávací protiněmeckou politiku, která tehdy panovala“ píše van Altena, obrací se přitom opět na „paměť“ doby.

Všichni četli v té době knihu René Bouviera *Redressement de la Prusse après Iéna*, a jak píše Robert Aron v *L'histoire de Vichy*, tato zaměstnávala mysl všech, tvrdí van Altena.

Paxton je ve van Altenových očích profesorem moderních dějin diskutabilní úrovně, který naprosto ignoruje první polovinu devatenáctého století. Van Altena mu vyčítá, že ve své knize nezmiňuje ani jednu výjimečně podobnou situaci, kdy se ocitly Rakousko a Prusko tváří v tvář Napoleonovi. Naprosto stejné akty „kolaborace“, které jsou dnes vyčítány Pétainovi, bychom našli u Františka II. a Fridricha Viléma, u Metternicha a Hardenberga, což ještě žádného historika nenapadlo, píše van Altena. A co víc, Pétain neprovdal svoji dceru Hitlerovi (sic)!¹²⁰

---

¹²⁰ Skutečně irelevantní argumenace – Pétain byl bezdětný.

Není pravda, píše van Altena, že představitelé Vichy věřili v blízký konec války. Stejně tak není pravda, že příměří bylo přijetím porážky, což podle van Alteny tvrdil i de Gaulle.¹²¹

Na tomto místě cituje van Altena svůj text, který údajně napsal v srpnu 1940. Píše v něm o tom, že francouzská situace roku 1940 je srovnávána se situací roku 1815, což je podle van Alteny mylné, jelikož tehdy byla Francie poražena po dvaceti letech hegemonie celoevropskou koalicí (podobně jako Německo v roce 1918). V současné době (v srpnu 1940) je situace jiná – Francie čelí jedinému protivníkovi, podobně jako Prusko Napoleonovi v roce 1807, částečně jako Rakousko v letech 1805 a 1809. Francie se musí, stejně jako Prusko po bitvě u Jeny, sklonit před vítězem a snažit se existovat dál pomocí vnitřní nápravy, jako jí prováděli Stein a Hardenberg. Odpůrcům francouzsko-německého příměří z roku 1940 je podle van Alteny možné odpovědět toto: Co by se stalo, kdyby Fridrich Vilém v roce 1807 odmítl jednat s Napoleonem a stáhl se do Anglie, což mu navrhovali major Schill a další „patrioti“? Pruský stát, stejně jako pruská armáda, by přestaly existovat a chyběly by v rozhodující koalici roku 1813. Vítězství Anglie tedy může přijít až po ukončení dlouhé, tvrdé hry, s četnými gradacemi. „Přijde tedy moment, kdy budou Němci dostatečně vysílení na to, aby Francie znovu nabyla své svobody jednání, ale Angličané nebudou natolik vítězní, aby opovrhovali jejím přispěním...“ psal údajně van Altena stále v srpnu 1940.

Tento svůj text van Altena poskytl Henri Massisovi, důvěrnému rádci Pétaina a Maurrasse a jeden i druhý se k němu údajně „vyjádřili kladně“. K tématu této zprávy se van Altena vrátil po roce, když publikoval 24. srpna 1941 v *Revue Universelle* apologii Metternicha a jeho dvojí hry vůči Napoleonovi, přičemž mu vetkl do úst citaci: „existují okolnosti, za kterých jsou špatné úmysly nezbytností“.

Podle van Alteny považuje Paxton Národní revoluci, coby revoluci v přítomnosti nepřítelů za hlavní hřích Vichy. Proč však Paxton neodsuzuje 4. září 1870, ptá se demagogicky van Altena?¹²² Po pohromě roku 1940 bylo přirozené a neodvratné následovat úsilím o národní nápravu příklad Pruska po bitvě u Jeny, opakuje neustále van Altena.

---

¹²¹ O tom však můžeme s úspěchem pochybovat, jelikož de Gaulle opustil Francii a pronesl projev 18. června 1940 z Londýna právě a pouze z toho důvodu, že nesouhlasil s přijetím příměří a chtěl pokračovat v bojích.

¹²² 4. září 1870 byla proklamována III. francouzská republika.

Na závěr své velice originální reakce píše van Altena, že příměří, tolik kritizované Paxtonem, přece zachránilo severní Afriku, dovolilo Weygandovi obnovit armádu, která se od roku 1942 s Darlanem, poté Juinem a Lattrem de Tassigny účinně a vítězně zapojila do bojů.

V tomto případě se tedy jedná jen o další opakování klasického vichistického mýtu, který však Paxton přesvědčivě vyvrátil. Van Altenovi odpověděl s předstihem Stanley Hoffmann, když napsal v předmluvě k *La France de Vichy*: „Vichy, to nebylo Prusko po Tylžském míru. Hitler nebyl Napoleon...“.¹²³

2.4 Levicová reakce

2.4.1 Nicolas Brimo

Jedním z prvních míst, kde vyšla reakce na Paxtonovu knihu *La France de Vichy* bylo socialistické periodikum *L'Unité*. Autorem recenze byl Nicolas Brimo.¹²⁴

Brimo začíná svoji kritiku s tím, že by nemělo dojít k tomu, aby Paxtonova kniha prošla bez povšimnutí. „Poprvé se nějaký historik – Američan, a to není náhodou – seriózně zabývá ‘*La France de Vichy*’“. Tato věta musela francouzské historiky zabývající se tímto obdobím opravdu mrzet.

Místo toho, aby studoval „kolaborantské obhajoby pro domo“ a „špatné francouzské knihy“, vydal se Paxton prozkoumat německé a americké archivy, píše Brimo. Výsledek byl zdrcující.

Na tomto místě shrnuje Brimo hlavní Paxtonovy myšlenky. Zmiňuje vyvrácení teze Vichy coby štítu Francie. Jednalo se podle něj o režim, který chtěl zabránit chaosu a rozvrácení státu, skončil však téměř občanskou válkou. Vichy, které tvrdilo, že zabránilo „polonizaci“ Francie, rozhodně nezajistilo Francouzům lepší životní úroveň, než jaká byla v ostatních okupovaných západoevropských státech. Jestliže nebylo konečné řešení židovské otázky ve Francii tak strašlivé jako jinde, stalo se tak spíše vichistickému režimu navzdory. Představitelé Vichy nebyli ani pasivními nástroji Němců, ani tichými odbojáři, ani naivkové. Vedli konstantní iluzorní politiku kolaborace, kterou Hitler odmítal, a jsou za to plně odpovědní.

¹²³ Paxton, Robert: *La France de Vichy*, op. cit., s. 42.

¹²⁴ Brimo, Nicolas in *L'Unité* n° 49, 26. ledna 1973, s. 17.

Tato vůle kolaborovat vedla podle Brima až k hlouposti a naivitě. Jako příklad uvádí generála Huntzigera, francouzského zástupce v mírové komisi (*commission d'armistice*), který navrhoval, aby se francouzská armáda umístěná na středním východě zmocnila iráckých ropných polí ve prospěch Francie, Německa a Itálie.

Paxton odhalil podle Brima zdrcující zodpovědnost Vichy (a to jak Pétaina, tak Lavala) za smrt tisíců židů. Vichistický režim vehementně protestoval, když Německo poslalo do Francie 23. a 24. října 1940 na 6.000 židů. První opatření vůči židům byla provedena z iniciativy francouzské vlády.

Národní revoluce nesloužila, řečeno s Brimem, k ničemu vyjma ospravedlnění aktivní kolaborantské politiky Vichy. Jednalo se podle něj o konglomerát různých ideologií, od Marcela Déata, až po Jacquese Doriota. Toto soukolí bylo smrtící, ale hlavní Paxtonův přínos spočívá v prokázání, že vedení režimu, v čele s Pétainem, si toho bylo naprosto vědomo.

Čím méně Němci „sedali na vějičku“, tím více Vichy anticipovalo svou kolaborantskou politiku, kterou Němcům ušetřilo práci, nebo alespoň připravilo terén. To, že se Francie nezapojila plně do *ordre nouveau* a nehrála roli výborného žáka, je zásluha „hrstky odbojářů“ a paradoxně Adolfa Hitlera. V čase, kdy je Vichy tolik obhajováno, je potřeba to vědět. Vichy je neobhajitelné, od Pétaina po katy z milicionářských řad, uzavírá svou reakci Brimo.

2.4.2 Jean-François Merle

Dalším socialistickým periodikem, které otisklo recenzi na *La France de Vichy*, byla *Tribune socialiste*. Článek s titulem „Mal à Vichy“ napsal Jean-François Merle.¹²⁵

Merle se neomezuje na reakci na Paxtonovu knihu, ale spíše přispívá ke všeobecné diskusi o vichistické minulosti, respektive zasazuje *La France de Vichy* do souvislostí národní debaty.

V úvodu zmiňuje Merle pro ilustraci případ Andrého Morneta, generálního prokurátora při procesu s Pétainem v roce 1945.¹²⁶ Mornet se podle Merleho horlivě snažil zapomenout vichistické období – knihu svých vzpomínek na Vichy pojmenoval „Čtyři roky k vyškrtnutí z naší historie“.¹²⁷ Dále Mornet proslul výkřikem v soudní síni, když publikum dávalo hlasitě najevo svůj nesouhlas se zjevně podvrženými aspekty

¹²⁵ Merle, Jean-François: „Mal à Vichy“ in *Tribune socialiste* n° 582, 14. června 1973.

¹²⁶ André Mornet byl mj. prokurátorem již při procesu s Matou Hari během první světové války.

¹²⁷ Mornet, André: *Quatre ans à rayer de notre histoire*, Editions Self, 1949, s. 1.

Pétainova procesu: „V sále je až příliš Němců!“. André Mornet, připomíná Merle, přísahal věrnost vichistickému režimu a jeho vůdci, stejně jako naprostá většina úředních osob, navíc byl vybrán, aby zasedal při procesech v Riomu, kde byli souzeni představitelé třetí republiky jako Paul Reynaud, Léon Blum či Pierre Mendès-France. Mornet byl rozhodně jedním z mužů, kteří by rádi zapomněli, píše Merle.

Dále svou pozornost Merle obrací na stav národní paměti, respektive na obsah výuky, prostřednictvím citací André Harrise, spoluautora několika ve své době kontroverzních historických filmových dokumentů, mimo jiné *Français, si vous sachiez*.¹²⁸ Harris upozorňoval na zavádějící údaje ve francouzských učebnicích, jako například: V roce 1939 vyhlásilo Německo válku Francii (bylo to přesně naopak); Francie byla poražena, protože byla hůře vyzbrojena (skutečné důvody porážky byly jiné); generál de Gaulle odjel do Londýna, odkud pronesl svůj projev 18. června, někteří Francouzi se k němu přidali (ani se pořádně neví, kolik jich bylo), jiní odešli do lesů, odkud napadali německé síly a pomohli tak spojencům osvobodit Francii (o Pétainovi, respektive o Vichy ani zmínka).

Merle se tedy ptá, odkud se bere toto ticho, tato snaha zapomenout, jestliže není ve francouzské historii co skrývat?

La France de Vichy popisuje Merle jako knihu napsanou „mladým americkým badatelem, Robertem O. Paxtonem“. Pokračuje shrnutím Paxtonových základních tezí. Politika Vichy nebyla ničím jiným než iluzorním hledáním francouzsko-německé kolaborace, kterou Hitler odmítal, udržujíc pouhou fikci francouzské moci „potaženou cáry legitimacy zvolené 10. července 1940 ve Vichy“. Dále Merle zmiňuje tezi kontinuity mezi třetí republikou, Vichy a následně čtvrtou republikou. Až do roku 1942 se nacházelo více fašistických ideologů v Paříži než ve Vichy – první Pétainovy vlády byly složeny výlučně ze zástupců tradiční konzervativní pravice.

Socialista Merle tak zdůrazňuje pojetí Vichy jako odvetu majetnických tříd za vládu Lidové fronty, návrat k pořádku po strachu ze sociální revoluce. V Merleho pojetí se v době, kdy psal svůj článek, kladl ve Francii větší důraz na poslední roky Vichy – v čele s autentickými fašisty jako byl Déat, Darnand, Henriot či Brasillach – na úkor období, kdy stála v čele národní buržoasie. Tato buržoasie a její politická reprezentace využila německé okupace, aby spustila pod názvem Národní revoluce reakcionářskou politiku.

¹²⁸ André Harris se též podílel na Ophulsově filmu *Le Chagrin et la Pitié*.

Dále Merle připomíná, že 90 % vysokých státních úředníků (a skoro polovina prefektů) zůstala na svých místech po celou dobu války. Merle se ofenzivně ptá, kolik z pravičáků, kteří v letech 1943–1944 do odboje, bylo skutečnými patrioty, a kolik z nich vidělo v tomto kroku možnost ochránit spolu s gaullismem stát před nebezpečím sociální revoluce?

Následují dvě citace z *La France de Vichy*. První hovoří o tom, že většina populace (logicky) pokračovala během okupace ve své práci a dala tak přednost morálním a abstraktním rizikům před okamžitým fyzickým nebezpečím, které představovala občanská neposlušnost. Druhá je ona často citovaná věta o neuposlechnutí vlády v krutém okamžiku dějin.¹²⁹ Této citace, která vyvolává bouře nevole, využívá Merle k tomu, aby reagoval na debatu, která proběhla na stránkách deníku *Le Monde*. Odmítá reakce admirála Paula Auphana, který označil *La France de Vichy* za pamflet „pro obhájení jednoho názoru“, ale i Jacquese de Launay, který chápe francouzský odboj až příliš široce.

Společně s problémy filmů, jako *Le Chagrin et la Pitié*, který Arthur Conte z O. R. T. F. zatím odmítá promítnout v televizi, či druhý díl *Français, si vous sachiez...* („Général, nous voilà!“) tyto reakce svědčí o problému, který má Francie se svojí historií. „La France d’aujourd’hui a mal à Vichy“. Dědici gaullismu – a jeho hrobníci – hovoří podle Merleho o národní jednotě a usmíření.

Merle zmiňuje skandál, který vyvolal několik týdnů před publikací jeho recenze únos maršálový rakve z île d’Yeu, kde byl po svém odsouzení Pétain vězněn a následně i pohřben. Pierre Vianson-Ponté údajně označil autory tohoto činu za „nebezpečné imbecily“. Proč „nebezpečné imbecily“, ptá se Merle? Není to snad proto, že jejich čin nechal spatřit, co historie skrývá – a je dnes psána tak, aby skrývala – a to fakt, že Francouzi zůstali v hloubi duše pétainisté? Že by starost o řád, která hodila zemi do Pompidouovy náruče v červnu 1968, nesla náznaky „Národní revoluce“? Podle Merleho by byl návrat Pétainovy rakve do Douaumontu u Verdunu (což je dodnes požadavek Pétainových příznivců) jednoznačným zproštěním viny kolaborace.

V závěru píše Merle, že Vichy zanechalo ve francouzských dějinách bolestivou ránu, kterou se výuka historie pokoušela dodnes znecitlivět. Ale zapomenout na bolest neznamená vyléčit se. Ze všech těchto důvodů je podle Merleho dobré, jak říkal Maurice Clavel: „ať na to lid myslí a ať se třese...“.

---

¹²⁹ Viz kapitola 1.3 Paxtonovy hlavní teze.

2.4.3 *L'Humanité*

Komunisté se o *La France de Vichy* vyjadřovali velmi pochvalně, protože ji považovali za potvrzení své teze o Vichy coby emanaci monopolistického státního kapitalismu. V obhajobě Paxtonových tezí dosáhlo jen velmi málo kritik zápalu komunistické odpovědi. Pro Paxtona to však byla slabá pochvala – později upozorňoval například na recenzi *L'Humanité* jako na „selektivně umisťující [*La France de Vichy*] do starých ortodoxií“.¹³⁰

Anonymní recenzent *L'Humanité* popsal *La France de Vichy* jako knihu připisující Vichy a jeho zločinům pronacistický pohled reakční minority, která byla po celou válku pronásledována heroismem komunistických odbojářů.¹³¹ To pochopitelně nebylo sdělením Paxtonovy knihy, ale komunistická paměť měla svoji verzi minulosti.

2.4.4 Roger Martelli

Další ukázkovou komunistickou reakcí na Paxtonovu knihu je kritika Rogera Martelliho v *Cahiers d'Histoire de l'Institut Maurice Thorez*, který kromě *La France de Vichy* zmiňuje taktéž knihu Yvese Duranda, *Vichy 1940–1944*.¹³²

„Nové, nebezpečné vzplanutí zájmu o Vichy“ spatřuje Martelli v novém politickém zájmu – stejně jako jiní autoři si zde Martelli vyřizuje účty s gaullistickým establishmentem, který, dle jeho názoru, rehabilitoval Pétainův režim ve jménu národní jednoty: „Velké přimknutí vichistů k Pompidouově moci lze vytušit pod příkrývkou národního smíření.“

Vichistický režim podle Martelliho Francii hluboce poznamenal především proto, že implantoval základy státního monopolistického kapitalismu.

Fakt, že je Paxton Američan, komentuje Martelli spíše pozitivně s tím, že je „a priori... osvobozen od 'stranických' pohledů na věc“.

---

¹³⁰ Předmluva druhého anglického vydání Paxton, Robert: *Vichy France, Old Guard and New Order, 1940-1944*, 1997, strana xiv. Citováno podle Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise...“, op. cit., s. 303.

¹³¹ Anonym in *L'Humanité*, 12. dubna 1973, s. 17. Podle Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise...“, op. cit., s. 304.

¹³² Martelli, Roger in *Cahiers d'Histoire de l'Institut Maurice Thorez*, n° 3, Nouvelle série (31), duben-květen-červen 1973, 7. ročník, s. 198-201. Durand, Yves: *Vichy 1940-1944*, Bordas connaissances, 1973, Paris.

Martelli pochvalně shrnuje Paxtonovy teze o francouzské iniciativě ke kolaboraci, popisuje Paxtonovu knihu jako zdrcující obžalobu Vichy, bojujícího zejména proti „anarchii“.¹³³

Kladně se Martelli vyjádřil na Paxtonovu adresu v otázce rozbití mýtu Vichy coby „štítu“ Francie. Paxtonovo srovnání Francie s přímo okupovanými zeměmi, osud Alsaska a Lotrinska a deportace pracovních sil uvádí Martelli jako důkaz.

Stejně tak tomu bylo s francouzskou iniciativou na poli vnitřní politiky Národní revoluce, kde už však připisuje Martelli Paxtonovým závěrům „poněkud nižší úroveň“ než v oblasti problematiky kolaborace s Německem.

Martelli byl jedním z mála recenzentů, kteří explicitně diskutovali otázku zacházení se židy vichistickým režimem. Martelli zmiňuje Paxtonovu připomínku, že i italská okupační zóna zacházela se židy lépe než Vichy. Opakuje francouzskou iniciativu v oblasti antisemitských zákonů, ale vichistický režim byl podle Martelliho určován především pozicí tříd, které osvětlují pravou podstatu „antikapitalismu“. Ať už to byla charta rolnictva (*charte paysanne*), která sloužila zájmům velkého agrárního kapitálu, nebo korporativismus, jehož hlavním cílem bylo brzdit třídní boj, verbální antikapitalismus Vichy pouze skrýval politiku rozhodně protidělnickou a prozaměstnavatelskou.

Toto vše tedy pomáhá podle Martelliho pochopit hloubku vichistického antikomunismu, ale co Paxton vidí špatně je podle něj fakt, že vichistický antikomunismus nebyl abstraktní a ideologický – byl živěn rostoucím strachem z lidového odboje. Pravou tvář Vichy nemůžeme pochopit, pokud nebereme v potaz roli vnitřního odboje a zvláště pak postoj francouzské komunistické strany.

Martelli tedy pochválil Paxtonovy závěry odsuzující vichistickou elitu, ale rozhodně nebyl nadšen, stejně jako gaullistický historik Michel, jeho skeptickým pohledem na odboj. Pro komunisty, stejně jako pro gaullisty byla paměť odboje politicky nadmíru důležitá.

Martelli byl též jedním z mála autorů, kteří poukázali na akty vzpomínání a zapomínání: „Zde je tedy [dílo], které můžeme číst s prospěchem, abychom lépe pochopili, co byl skutečný režim Vichy, abychom lépe odpověděli na falsifikace těch, kteří by rádi, aby lid zapomněl na své katy.“

---

¹³³ Temín „zdrcující obžaloba“ (*un réquisitoire accablant*) je v pozitivních recenzích na *La France de Vichy* používán velice často.

Temkin připomíná, že pochopitelně nepřišla ani zmínka o tom, co by komunisté sami rádi zapomněli – pakt Ribbentrop-Molotov z roku 1939 a oficiální podpora francouzské komunistické strany nacistickým okupantům v letech 1940–1941, o nichž se samozřejmě Martelli nezmiňuje ani jednou.¹³⁴

Selektivní komunistická paměť tak pouze soupeřila s pamětí konzervativní pravice a dalšími falešnými pamětmi, které si právě Paxtonova kniha kladla za cíl vykořenit. Pro Martelliho bylo tedy nejjednodušší obranou strhnout pozornost na jiné, aniž by kritizoval vlastní řady.

2.4.5 Jean Charles

Dalším představitelem komunistické reakce na Paxtonovu knihu byl Jean Charles, který se k ní vyjádřil ve své hromadné recenzi v intelektuálním komunistickém periodiku *La Nouvelle Critique (Politique, marxisme, culture)*.¹³⁵

Charlesova kritika je napsaná velmi střízlivě a objektivně, vyznívá jednoznačně v Paxtonův prospěch. Charles píše o *La France de Vichy* jako o knize, která společně s pracemi Michelova *Comité de l'histoire de la deuxième guerre mondiale* (dále v textu pouze *Comité de l'histoire*) nahrazuje knihu *L'histoire de Vichy* Roberta Arona, která vytvořila paradigma chápání vichistického režimu na celých osmnáct let.¹³⁶

La France de Vichy je nemilosrdná, protože všechny své myšlenky Paxton seriózně dokládá, a to dokumenty z amerických a především pak z německých archivů. Je tedy vědecky nenapadnutelný a historicky neúprosný. Paxton nastavuje novou úroveň debaty, píše Charles.

Paxton se možná málo věnuje pařížské kolaboraci, podceňuje vývoj mínění vzhledem k postupné proměně Vichy, ale jeho přínos je rozhodující. Vichy nevyčkávalo, nepraktikovalo dvojí hru, či dokonce tichý odboj. Byl to vichistický režim a Pétain osobně, kdo nabízel politiku kolaborace a naopak Hitler, kdo ji odmítal. Vichy

---

¹³⁴ K tomuto tématu detailně viz Pike, David Wingeate: „Between the Junes: The French Communists from the Collapse of France to the Invasion of Russia“ in *Journal of Contemporary History*, Vol. 28, No. 3, červenec 1993, s. 465-485. Do roku 1943 se francouzská komunistická strana jmenovala SFIC – *Section Française de l'Internationale Communiste*, poté již PCF – *Parti Communiste Français*.

¹³⁵ Charles, Jean: „De la „drôle de guerre“ à Vichy : Réflexions sur quelques livres récents“, *La Nouvelle Critique (Politique, marxisme, culture)*, číslo 63 (244) nouvelle série, duben 1973. Kromě *La France de Vichy* recenzoval Charles taktéž knihy: Jeanneney, Jules: *Journal politique, septembre 1939-juillet 1942*, Armand Colin, 1973, Paris; *Le gouvernement de Vichy (1940-1942) : Travaux et recherches de science politique*, Armand Colin, 1972, Paris; Michel, Henri: *Anné 40*, Laffont, 1966, Paris; Villère, Hervé: *L'affaire de la section spéciale*, Fayard, 1973, Paris.

¹³⁶ Aron, Robert: *L'histoire de Vichy*, op. cit.

chtělo hrát roli vzorného žáka a uposlechl každého nacistického požadavku. Teze dvojí hry je podle Charlese dostatečně vyvrácena faktem, že obsah rozmluv s americkými diplomaty byl stejný jako obsah rozhovorů s nacistickými úředníky.

Před rokem 1942 mělo Vichy minimálně dva trumfy – loďstvo a kolonie – po roce 1942 zůstává pouhá vůle přežít za každou cenu, což se hodilo nacistům dvojnásob, neboť tak byli zbaveni mnohých nepříjemných úkolů.

Vichy tedy nechránilo Francii před válkou, stalo se válečnou základnou a místem války občanské. Taktéž nechránilo Francii před „polonizací“, ekonomické a sociální výsledky byly stejné jako jinde. Antisemitská legislativa Vichy ještě předčila Norimberské zákony, píše Charles. Průmyslová „racionalizace“ výborně posloužila zájmům Říše. Kolaborace ani Národní revoluce nebyly tedy v žádném případě vynuceny, ale naopak vymyšleny a prováděny samotnými Francouzi.

Závěr své recenze věnuje Charles letmé zmínce o odboji, který byl „naprosto úměrný účasti policie a justice, řečené francouzské“, která se podílela na jeho potírání.

2.5 Židovská reakce

2.5.1 Henry Bulawko

Recenze Henry Bulawka v *Information Juive* vyznívá velmi pozitivně v Paxtonův prospěch, mluví o jeho knize jako o „mistrovské studii“ a o jejím autorovi jako o objektivním historikovi s jasným pohledem.¹³⁷ Bulawko, prezident Sdružení francouzských deportovaných židů (*Amicale des anciens déportés juifs de France*), se věnuje hlavním myšlenkám *La France de Vichy*, nezaobírá se drobnými historickými detaily, ale naopak knihu zasazuje mezi ostatní události začátku sedmdesátých let.

Hned na samém začátku Bulawko upozorňuje na proměnu lidového postoje, který na konci války nadšeně pořádal ovace pro Pétaina a za pouhých několik týdnů pro de Gaulla.

Na Vichy hledí Bulawko jako na dědice opozice Lidové fronty, a to jak z řad fašizující extrémní pravice, tak z řad socialistické a komunistické levice. Mýtus Pétaina coby štítu Francie a dvojí hry, hrané režimem Vichy, podle Bulawka ve Francii posloužil v běsnění studené války „k otočení temné stránky mezi ostatní“. Srovnání Vichy s ostatními okupovanými západoevropskými zeměmi vidí Bulawko následovně:

¹³⁷ Bulawko, Henry in *Information Juive* n° 229, březen 1973, s. 7.

„Není to ani Belgie, ještě méně Holandsko, a už vůbec ne Dánsko: můžeme to zkonstatovat na základě politiky vypracované a uplatňované na židech.“

Bulawko se téměř naprosto shoduje s Paxtonovými tezemi, citace z knihy si bere na pomoc jenom při demonstraci hlavních bodů – například kolaborace jako francouzský návrh Hitlerovi či francouzská iniciativa při provádění protižidovských opatření. Kapitola věnovaná židům je podle Bulawka „děsivě výmluvná“, s jejími závěry se naprosto ztotožňuje.

Na závěr své recenze zasazuje Bulawko *La France de Vichy* do své doby. Zmiňuje kritickým tónem Touvierovo omilostnění či pokus o únos Pétainovy rakve do Douaumontu.

Bulawko končí svoji kritiku větou: „Nejbolestivější z této studie je zřejmě kapitola, která v ní chybí, Post-Scriptum, které by nás informovalo o tom, co se stalo s přeživšími představiteli Vichy“, čímž vlastně předchází některé pozdější práce, které toto téma popisují.

2.5.2 Roger Berg

Roger Berg je o poznání kritičtější recenzent než Bulawko.¹³⁸ Již v první větě své zprávy v *Le Monde Juif* nás upozorňuje, že Paxtonovi bylo v roce 1940 osm let. Dále zmiňuje fakt, že *La France de Vichy* je již druhou Paxtonovou knihou a poukazuje na to, že byla přeložena do francouzštiny velice rychle.

„Paxton se nezabývá svědectvími a vzpomínkami protagonistů tohoto obtížného období, nikoliv kvůli jejich množství, ale kvůli jejich úslužnosti.“ Naopak se soustřeďuje na dobové psané prameny a archivy, zejména pak německé a americké.

K židovské otázce Berg poznamenává, že jí Paxton věnuje jen několik stran z knihy o několika stech stranách. S Paxtonovými tezemi v této oblasti se vlastně naprosto shoduje (usnadnění konečného řešení ve Francii vichistickým režimem), ale místo oslavného tónu, či jiné reakce zůstává na konci své zprávy spíše rezervovaný: „Bude zapotřebí ještě dlouhé doby než otevření archivů Vichy dovolí říci, zdali měl Paxton pravdu...“.

Berg tak zopakoval ve své době samozřejmě relevantní názor, že bez podrobného prozkoumání francouzských archivů nemůže být Paxtonova práce definitivní.

¹³⁸ Berg, Roger in *Le Monde Juif*, duben-červen 1973, n° 70, rubrika „Livres“, s. 42.

Temkin poznamenává, že ani Bulawko, ani Berg nevěnovali speciální pozornost Paxtonovým nálezům, týkajícím se vichistického nakládání se židy.¹³⁹ Berg mu věnoval zhruba třetinu své kratičké zprávy, ale zůstal velmi rezervovaný a opatrný. Důvodem může být fakt, že židovská paměť, zejména co se týká holocaustu, nebyla ještě natolik vyvinutá jako v pozdějších letech, kdy nabyla téměř manické fáze. Oba dva autoři odpověděli tedy na *La France de Vichy* skoro stejně jako jejich nežidovští kolegové.¹⁴⁰

2.5.3 Jean Pierre-Bloch

Jean Pierre-Bloch, dříve levicový odbojář, byl prezidentem LICA (*Ligue internationale contre le racisme et l'antisémitisme*), která se podílela na vydávání periodika *Le droit de vivre*, s podtitulem „Nejstarší časopis proti rasismu na světě“ se silným antisemitským zaměřením.¹⁴¹

Pierre-Bloch reaguje ve svém článku kromě Paxtonovy *La France de Vichy* taktéž na *L'affaire de la section spéciale* od Hervé Villèrehu, kterou zmiňuje též Jean-François Kahn v listu *Le Figaro*.¹⁴²

Pierre-Bloch začíná svou recenzi neurčitým vyjádřením, že knihy vychází v době, kdy se bývalí kolaboranti pokouší znovu falsifikovat historii. Obě dvě knihy tak podle něj vyvolají velký rozruch.¹⁴³

Podle Pierre-Blochova názoru obě knihy přispějí k ukončení pokusů o rehabilitaci maršála Pétaina a navždy vyvrátí tezi dvojí hry vichistického režimu. Paxtonova kniha je podle něj cenná ze dvou důvodů. Napsal ji totiž „mladý zahraniční historik“ a je tedy nezaujatý jak z pohledu národnostního, tak z pohledu svého věku. Nelze jej tedy obvinit ze zaujatosti či z angažovanosti. S důkazy v ruce Paxton ukazuje, že Vichy bylo skutečně odplatou pravicových a fašistických minorit, stejně jako anti-dreyfusářů. Pétain se tak výměnou za vidinu politické autonomie neustále nabízel

¹³⁹ Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise...“, op. cit., s. 303.

¹⁴⁰ K problematice židovské paměti ve Francii viz např. Rousso, Henry: *Le syndrome de Vichy*, op. cit., s. 155-194. Na fakt, že před vydáním *La France de Vichy* nebyla vichistickému antisemitismu věnována takřka žádná pozornost upozorňuje též např. Michael Marrus ve svém článku „Vichy et les Juifs : quinze ans après“ in *La France de Vichy autour de Robert O. Paxton* (dir.: Sarah Fishman, Laura Lee Downs, Ioannis Sinanoglou, Leonard V. Smith, Robert Zaretsky), Complexe, 2004, Bruxelles, s. 60.

¹⁴¹ LICA působí ve Francii dodnes pod jménem LICRA (změnu zkratky inicioval Jean Pierre-Bloch v roce 1979).

¹⁴² Pierre-Bloch, Jean: „Deux ouvrages accablants – Pleins feux sur Vichy“ in *Le droit de vivre* n° 378, únor 1973, 40e année, s. 13. Kahn viz výše.

¹⁴³ Pierre-Blochova recenze vyšla v únoru 1973, tj. na samém počátku debaty o *La France de Vichy*.

Německu jako vzorný žák *ordre nouveau*. Byl to Hitler, kdo ho odmítal. Tuto základní myšlenku odhalil již Eberhard Jäckel, ale Paxton ukázal s pomocí důkazů skutečný rozsah a trvání této snahy. Zdrucující poznatek je však podle Pierre-Blocha fakt, že Němci byli ušetřeni represivních zásahů, když se Vichy nabídlo na jejich místě. Příkladem je vichistický zákon z 3. října 1940, který byl vůči židům přísnější než soudobé nacistické zákony, připomíná Pierre-Bloch.

Villèrova kniha Paxtonovy teze podporuje a doplňuje. Jejím autorovi byl údajně zakázán přístup do archivů *Section Spéciale*. Ministr spravedlnosti to opodstatnil tím, že bylo potřeba „zamezit újmě na soukromých zájmech a předejít probuzení zájmu veřejného mínění“, píše Pierre-Bloch.

Po několika zmínkách o této aféře se Pierre-Bloch obrací do své současnosti, když píše o tom, že Jean-Pierre Ingrand, zástupce ministra vnitra, nesoucí velkou míru zodpovědnosti za vytvoření *Section Spéciale*, žije v Buenos-Aires, kde zastupuje zájmy *Banque de Paris*.

Na závěr doporučuje Pierre-Bloch četbu obou zmiňovaných knih přátelům LICA a uctivě též panu prezidentovi.¹⁴⁴

2.6 Křesťanská reakce

2.6.1 Fonvieuille Alquier

François Fonvieuille Alquier začíná svoji krátkou zprávu v křesťanském časopise *Témoignage chrétien* velice radostně: „Konečně velká kniha o 'Vichy', kterou jsme čekali“.¹⁴⁵ Sice zmiňuje, jako dlouhá řada ostatních recenzentů, že bylo Paxtonovi v roce 1940 osm let, ale vidí v tom výhodu (spolu s tím, že autor je Američan), protože „nemá jediného důvodu lhát“. Paxton nemá zájmu politického, ani materiálního, ani potřebu kohokoliv obhajovat, přistoupil prý k této problematice se stejnou vyrovnaností, jako kdyby popisoval Trojskou válku.

Fonvieuille Alquier se vyjadřuje kladně k faktu, že Paxton pracoval pouze s dokumenty a nenechal se ovlivnit polemikami a debatami, kterým vichistický režim

---

¹⁴⁴ Doporučení panu prezidentovi (Pompidouovi) napsal Pierre-Bloch zřejmě v reakci na Touvierovu aféru.

¹⁴⁵ Fonvieuille Alquier, François in *Témoignage chrétien* n° 1494, 22. února 1973, s. 29.

zavdal příčinu. Tyto dokumenty, ať už německé či americké jsou pro Pétaina a jeho ministry zdrcující.¹⁴⁶

Celá obsáhlá literatura se podle Fonvieille Alquiera snažila Francouze přesvědčit o tom, že lidé Vichy byli plni dobrého přesvědčení a že dělali, co mohli, aby brzdili německé požadavky. Paxton však rozmetává tyto „nábožné legendy“ na kousky, opíraje se o nevyvratitelné argumenty.

Nejenom, že Pétain a jeho klika neodporovali vítězům, ale dokonce předcházeli jejich přání. Nikoliv Německo, ale Vichy přišlo s myšlenkou kolaborace, stejně tak jako Vichy nabídlo Německu vstup do války proti Anglii, což však Hitler odmítl.

Fonvieille Alquier označuje Paxtona jako autora „úžasně informovaného“, který nejen, že podal vyčerpávající obraz režimu a jeho mužů, ale pozvedá debatu až k závažným analýzám politické filosofie. Vyzvedá Paxtonova obratná vysvětlení ideologických složek „vichismu“ a vztah Vichy k fašismu. Na otázku, zda režim ušetřil Francii nejhoršího, odpovídá Paxton podle Fonvieille Alquiera jednoznačně negativně a dokládá to působivými ukázkami.

V závěru se Fonvieille Alquier nebojí označit *La France de Vichy* za nejserioznější knihu vydanou k této problematice do své doby. „Výsledek je plně k jeho [Paxtonově] cti.“

2.6.2 Michel Denis

Opačnou reakcí křesťanského periodika na Paxtonovu knihu byl článek Michela Denise ve *France Catholique-Ecclesia*.¹⁴⁷

Hned v úvodu Denis napadá Paxtona z nevyváženého pohledu na historii a z používání „paramarxistických parametrů“ (aniž by upřesnil, co tím má přesně na mysli). V Paxtonovi vidí Denis dalšího z mladých amerických profesorů (zmiňuje například Gordona Wrighta a Eugena Webera), kteří od 6. června 1944 přijíždějí do Evropy, aby zde na základě místních archivů a knihoven vytvořili, nikoliv však již ověřili své teze.

Podle Denise bylo zapotřebí odstupů třiceti let a vzdálenosti druhé strany Atlantiku, aby byl Paxton schopen uvažovat o nějakém „středomořském Dunkerque“,

---

¹⁴⁶ Zde stojí za pozornost, že Fonvieille Alquier nerozšiřuje „vinu“ na celou francouzskou společnost, jako to učinila řada jiných recenzentů.

¹⁴⁷ Denis, Michel: „Vichy, ou : à chacun sa vérité“ in *France Catholique-Ecclesia* n° 1379, 18. května 1973, s. 6.

protože v severní Africe nebyla žádná nafta, žádné letecké náhradní díly a další nezbytné zásoby, naopak odtud bylo čerpáno pro poslední týdny bojů v metropoli na konci války. Velká Británie odmítla dát k dispozici své vybavení a sama brala plnými hrstmi veškeré vybavení až po staré pušky ze Spojených států. Spojené státy samotné nebyly podle Denise hotové morálně, politicky, průmyslově, ani vojensky jakkoliv Francii pomoci. Paul Reynaud to dobře věděl od Franklina D. Roosevelta, a tak udělal jedinou nezbytnou věc – uvolnil místo maršálu Pétainovi.

Na tomto místě zmiňuje Denis několik Paxtonových „drobných chyb“, které jsou však podle něj pochopitelné, protože „při pohledu ze Spojených států jsou to jen malé rozdíly“. Daleko horší je podle něj odkaz na „válečnictví levice“ a „defétismus pravice“, což by bylo vtipné číst jinde, nikoliv v historické knize. Podle Denise byly, co se týkalo názoru na válku, rozděleny všechny ideologické proudy.

Následuje již klasická kritika německých zdrojů. Paxton se věnuje vyjádřením představitelů vichistického režimu „tak, jak je zaznamenali Němci!“. Jak tvrdí mnozí kritici, Paxtonovy zdroje jsou dosud nepublikované, Denis ale píše, že nedostatek Paxtonovy historické kritiky je taktéž nevidaný.

Denis považuje Paxtonovo pojetí Vichy minimálně za „příliš koherentní“.¹⁴⁸ I de Gaulle byl podle Denise soudnějším, když ještě po roce 1942 říkal, že kdyby Němci vyhráli, byl by to Laval, kdo by měl pravdu. Zde neuvádí Denis doslovnou citaci, ani odkaz na zmiňované de Gaullovo vyjádření.

Citace intelektuálů, které zmiňuje ve své knize Paxton (například vyjádření André Gida, Rogera Martin du Gard a dalších o slabosti třetí republiky, o výsledku války či o antisemitismu) je podle Denise nutné vnímat ve „složitosti jejich situace a obtížnosti ji zachytit po třiceti letech“.

Nástup francouzských technokratů během Vichy, jak jej podává Paxton, není podle Denise vůbec překvapivý. Je normální, že politikové se střídají a správní úřady zůstávají, navíc byl tento trend nastoupen již po krizi roku 1929, kdy byla „politika zaplavena ekonomikou“.

K závěru svého článku se Denis stručně vyjadřuje ke knize Jacquese de Launay *La France de Pétain*, kterou hodnotí jako nepříliš okázalou, neškodnou „milou vzpomínku“. Dále komentuje knihu admirála Auphana *Histoire élémentaire de Vichy*,

---

¹⁴⁸ Zde se Denis odvolává na Hoffmannovu předmluvu k *La France de Vichy*, kde je Paxtonova „přílišná koherentnost“ zmíněna.

což je podle Denise statečný, precizní a jasný příspěvek aktéra a svědka.¹⁴⁹ Přihlášením se k Auphanovi dal Denis naprosto jasně najevo svou orientaci v debatě okolo Paxtonovy *La France de Vichy*.

Pro určité vyvážení názoru si na konec svého článku zve Denis opět úvahy z Hoffmannovy předmluvy k *La France de Vichy* o zmatečnosti celého období, o změnách postojů a dalších protikladů, což byl podle Denise skutečný stav věcí. Každý je podle něj podroben pouze soudu vlastního svědomí. To se však netýkalo jenom představitelů Vichy, ale též mužů v Londýně a v Alžírsku a nakonec celého národa, „který si nemohl dovolit klidný vývoj díky la Manche či Atlantiku, mimo přímé ohrožení kanónů a tanků.“

2.7 Akademické přijetí *La France de Vichy*

2.7.1 Alain-Gérard Slama

Jedna z nejostřejších reakcí na Paxtonovu knihu přišla od Alaina-Gérarda Slamy, historika a žurnalisty, který na *La France de Vichy* napsal dokonce kritiky dvě.¹⁵⁰ První, kratší Slamova recenze byla otištěna koncem února 1973 v časopise *Les Informations (industrielles et commerciales)*, druhá, podstatnější, pak v časopise *Contrepoint* v dubnu 1973.¹⁵¹

John Hellman připomíná, že Slama byl v okamžiku publikování jeho velmi nelichotivých recenzí na *La France de Vichy* autorem proslavů Valéryho Giscard d'Estaing, který rok poté vyhrál prezidentské volby (vyvolané smrtí Pompidoua v dubnu 1974).¹⁵² Zároveň Slama pracoval na své disertační práci na téma ideologických kořenů Národní revoluce Vichy. Slama měl tak ze svého titulu přístup k uzavřeným archivním materiálům, kde našel mimo jiné uctivý dopis maršálovi od mladého Giscarda, píše Hellman.

¹⁴⁹ de Launay, Jacques: *La France de Pétain*, op. cit.; Auphan, Paul: *Histoire élémentaire de Vichy*, op. cit.

¹⁵⁰ Slama vystudoval historii na *Ecole Normale Supérieure* a absolvoval *Institut d'Etudes Politiques de Paris*.

¹⁵¹ Slama, Alain-Gérard: „Le Vichy de Pétain et celui de Laval“ in *Les Informations (industrielles et commerciales)* n° 1450, 26. února 1973, s. 8, a „Les yeux d'Abetz“ in *Contrepoint* n° 10, duben 1973, s. 119-125.

¹⁵² Hellman, John: „Wounding memories: Mitterrand, Moulin, Touvier, and the Divine Half-Lie of Resistance“ in *French Historical studies*, Vol. 19, No. 2, Fall 1995, s. 477.

V *Les Informations (industrielles et commerciales)* Slama Paxtona hned zkraje „chválí“, ale s naprosto nepřehlédnutelným úšklebkem: „Učená Paxtonova kniha, vydaná v okamžiku živého zájmu o druhou světovou válku, se čte jako román. Problémem je, že to je román.“

Slama připisuje Paxtonovi zásluhu na prozkoumání německých archivů, především pak co se týká pohledu na politiku kolaborace Vichy. Dovolává se autorů André Siegfrieda, Roberta Arona a Reného Rémonda s tím, že je podle nich potřeba rozlišovat mezi Pétainovým Vichy – „nejasným, pluralistním, ale nacionalistickým“, a Lavalovým Vichy, které sázelo na německou výhru. Z tohoto důvodu byla vichistická kolaborace, na rozdíl od kolaborace pařížské, až do roku 1942 pouze trpěna, v každém případě však byla oportunistická, píše Slama. Paxton tuto myšlenku, jak již víme, popírá s tím, že politika kolaborace, která existovala jak během Lavalova působení, tak po jeho odchodu, byla též politikou Pétainovou. Navíc se rozhodně nejednalo o politiku Francií trpěnou, ale iniciovanou.

Slama považuje tuto tezi za „zajímavou“, ale tvrdí, že ji Paxton nikterak nedokázal. Slama tvrdí, že to bylo Německo, které do dohody o příměří prosadilo slovo *collaboration*. Dále Paxtonovi vyčítá, že slovo *collaboration* nijak nedefinuje, ani neupřesňuje jeho náplň (zda měla být ekonomická, ideologická či vojenská).

Slama argumentuje tím, že Vichy přece nikdy nenabízelo svůj vstup do války po boku Osy, stejně tak jí nedalo k dispozici své koloniální panství, ani nenabízelo pracovní sílu v rámci STO.¹⁵³ Po výčtu těchto slabých argumentů dochází Slama k závěru, že „slavná politika kolaborace“ nebyla vlastně ničím jiným než „politikou neutrality“.

Na závěr své recenze Slama lituje, že se jeden „americký historik pokusil předložit svoji analýzu ve sporu, který je pro Francouze záležitostí minulosti“. Sweets nazval tento názor jako „neuvěřitelně slabozraký“.¹⁵⁴

Druhou Slamovu kritiku v časopise *Contrepoint* lze však pokládat za jednu z vůbec nejkritičtějších.¹⁵⁵ Slama zřejmě nepovažoval svoji odpověď Paxtonovi prostřednictvím *Les Informations (industrielles et commerciales)* za dostatečnou, a napsal proto ještě jednu, velmi obsáhlou a ostrou recenzi.

¹⁵³ STO viz Service de Travail Obligatoire – nucené práce v Německu.

¹⁵⁴ Sweets, John: „Chaque livre est un événement...“, op. cit., s. 34.

¹⁵⁵ Slama, Alain-Gérard: „Les yeux d'Abetz“, op. cit.

Již první věta Slamovy reakce v *Contrepoint* je přímo nabitá sarkasmem: „Jednoho dne se Robert O. Paxton, který již nedávno věnoval jednu úctyhodnou studii Vichy, rozhodl napsat senzační dílo na stejné téma“. Slama tedy sice uznává Paxtonovy zásluhy za jeho první knihu (kterou možná četl), ale podsouvá mu hned zkraje úmysl napsat senzacechtivou vědeckou práci. Zde však jeho sarkasmus zdaleka nekončí, naopak pokračuje dále: „[Paxton] se domníval, že běh historie se příliš naklonil Maršálovi, že rány se až moc rychle zahojily a že nadešel čas zničit báchorku o meči a štítu, a zahýbat tak nožem v ráně znovu“. Slama tedy obviňuje Paxtona z otvírání „příliš rychle zahojených jizev“ francouzské historie a francouzského národního sebevědomí, což se ve skutečnosti opravdu stalo, avšak poněkud jiným způsobem a hlavně s jiným výsledkem, než očekával Slama.

Dále pokračuje recenze v podobném duchu: „...Paxton měl to štěstí, že měl přístup k německým dokumentům...“ Slama zde budí dojem, jako by byly německé archivy přístupné jenom vyvoleným historikům. Opak byl však pravdou – do té doby jednoduše žádného francouzského historika nenapadlo tyto prameny konzultovat.

„...postavil se na vrchol své hromady archivů, sotva si dal čas, aby popadl dech a rozhlédl se. Jak je člověk malý, viděn z mer de Glace! A jak je Francie opovrženíhodná, když ji hodnotíme očima Abetze!“¹⁵⁶ Zde Slama opět podsouvá dojem, že Paxtonova kniha byla napsána výlučně z německých pramenů a jedná se tedy o nevyvážený pohled z německé perspektivy, tudíž jednoznačně odsuzující Francii. Tuto myšlenku opakuje Slama hned na další stránce: „...autor měl v úmyslu pojednat o komplexnosti a diverzitě Vichy z jediného německého úhlu pohledu“. Je známo, že kromě německých archivů používal Paxton též archivy americké, procesy vrchního státního soudu a některé jiné zdroje (deník Andrého Gida).

Temkin upozorňuje ve svém článku na fakt, že z otázky pramenů se stala centrální část debaty okolo *La France de Vichy*.¹⁵⁷ Protože v okamžiku, kdy vyvrátíte prameny, na základě kterých je kniha napsána, zdiskreditujete ji celou.

Následuje odstavec shrnující metodologické poznámky o potřebě kritické práce s archivy, které jsou „...nacpané zprávami pochybného původu, nebo vytržené ze svého kontextu...“, jako kdyby snad nebyly archivy jedním ze základních pramenů při

¹⁵⁶ Otto Abetz byl německý velvyslanec v Paříži během druhé světové války.

¹⁵⁷ Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise...“, op. cit., s. 296.

historikově práci. Následuje další Slamův útok: „[Paxton] dal přednost rychlosti svého letmého pohledu a oceli svého cepínu, aby vyvolal obdiv a předešel kritiky.“

Slama dále přišel se zvláštní domněnkou, že Paxtonových kritiků bude zřejmě málo, jelikož by se mohlo zdát, že obhajují vichistický režim. Na závěr své recenze, zřejmě aby u něj taktéž nevzniklo podobné podezření, Slama uvádí: „Nejsem podezřelý ze sympatie k Vichy. Jakkoliv ve mně Maršál vyvolává lítost, věřím, že jeho odsouzení k smrti bylo nezbytné“.¹⁵⁸ Za smělost chválí Slama Alfreda Fabre-Luce (bývalého vichistického pohlavára), který měl tu „kuráž“ Paxtona napadnout.¹⁵⁹

„Zejména poté, co studoval kolaboraci, toho věděl Paxton dost o francouzském masochismu, aby si byl jist, že potká od *Nouvel Observateur* po *Mademoiselle Age Tendre* komentátory těšící se z toho, jak je jejich země vláčena bahnem, a k tomu jedním Američanem“. Vskutku skvostný výrok hodný pravicového nacionalisty, který stačí v jedné větě zaútočit na americký původ svého kolegy, s jehož tezemi nesouhlasí, a zároveň na nedostatečnou národní hrdost těch, kteří Paxtonovy teze přijímají pozitivně, například levicový časopis *Le Nouvel Observateur*.¹⁶⁰

V další části své recenze probírá Slama podrobněji Paxtonovy teze. Z myšlenky o personální kontinuitě Vichy se třetí a čtvrtou republikou (podle Slamy potvrzené mimo jiné kolokviem pořádaném *Sciences Po* v roce 1970) a teze o francouzské iniciativě ke kolaboraci s nacistickým Německem (která jej očividně obtěžovala nejvíce) vyvozuje Slama pohanu pro soudobé francouzské finanční inspektory a státní rady, a reaguje následujícím přirovnáním: „Robert O. Paxton z Columbia University nedělá polovičatá opatření: z čím větší dálky plivanec letí, tím větší musí být. Naštěstí spadl vedle.“

To, že pokládá Slama tezi dvojí hry Vichy, kterou Paxton přesvědčivě vyvrátil, a pozdější studie mu daly za pravdu, skutečně za relevantní, dokládá následující citace: „Politika dvojí hry trvala až do okamžiku, kdy se Laval, který se vrátil do úřadu v dubnu 1942, oficiálně prohlásil, že si přeje vítězství Německa.“

V závěru své kritiky se Slama opět snaží přesvědčit své čtenáře o tom, že Paxton pracoval výlučně s německými prameny: „...Paxton evidentně neměl materiál, který by mu dovolil podpořit jeho tezi. Značný přínos německých archivů ho nezprošťoval

¹⁵⁸ Možná o sobě Slama píše, že není podezřelý ze sympatií k Vichy, ale rozhodně používá poněkud nadbytečně ve slově maršál velké M.

¹⁵⁹ Výtah z této reakce Alfreda Fabre-Luce byl otištěn na závěr Slamovy recenze v *Contrepoint*.

¹⁶⁰ *Le Nouvel Observateur* otiskl na přelomu ledna a února příznivou recenzi: Ozouf, Jacques in *Le Nouvel Observateur* 29. ledna – 4. února 1973, s. 62-63.

konzultování jiných zdrojů“ a cituje jakýsi „projekt“ (nezveřejněný rozhovor s Pétainem) pro časopis *Candide* z března 1941, který podle Slamy prakticky všechny Paxtonovy teze vyvrací. Dále cituje klasický Pétainův projev (tentokrát z podzimu 1943), kde se maršál snaží přesvědčit své posluchače o tom, jak brání Francii před přemrštěnými německými požadavky. Slama tento projev považuje za jeden z důkazů vyvracejících Paxtonova tvrzení, což je pochopitelně z dnešního pohledu až úsměvné.

Slama končí svou recenzi paradoxní větou: „...kdyby mělo být mnoho takových historiků jako je Paxton, mám strach, aby jejich zuřivost prokázat až příliš mnoho neskončila v delším časovém horizontu pocitem chuti věřit, že hříšník byl nevinen.“

U Slamy se tedy jedná o útoky rázu osobního, nikoliv pouze profesionálního, a to útoky velice jízlivé, usilující o zpochybnění Paxtonových pramenů, dále o znevážení jeho akademických kvalit a tím i jeho tezí před francouzským publikem. Rousso považuje Slamovu recenzi za *exercice de style très enlevé*, který ale s odstupem ukazuje neschopnost francouzských historiků v té době.¹⁶¹

Temkin však upozorňuje na to, že Slama kromě této „metodologické kritiky“ a sardonického tónu přišel s některými legitimními otázkami, které byly často opakovány i jinde.¹⁶² Mohl Paxton aspirovat na napsání definitivní historie Vichy bez francouzských archivů? Mohl dojít k tak přísným závěrům, když čerpal převážně z interpretace nacistických úředníků?

2.7.2 Jean-Pierre Azéma

Jean-Pierre Azéma se přímo podílel na faktu, že Paxtonova kniha vyšla ve Francii roku 1973. Vzpomíná na to ve svém článku „La révolution paxtonienne“.¹⁶³ Byl to Azéma, kdo doporučil v roce 1972 nakladatelství Le Seuil přeložit anglicky psanou knihu *Vichy France: Old Guard and New Order, 1940-1944* do francouzštiny, poté co text odmítlo nakladatelství Gallimard (na tomto odmítnutí měl podle Azémy zásluhu uznávaný historik Pierre Nora).¹⁶⁴ Knihu tehdy doporučil s tím, že se jednalo o nový a „svůdný“ pohled na Vichy, který kompletoval tezi Eberharda Jäckela, která byla

¹⁶¹ Rousso, Henry: *Le syndrome de Vichy*, op. cit., s. 291.

¹⁶² Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise...“, op. cit., s. 296.

¹⁶³ Azéma, Jean-Pierre: „La révolution paxtonienne“, op. cit., s. 23.

¹⁶⁴ Odmítnutí Paxtonovy knihy Pierrem Norou potvrzuje např. i Nobecourt, Jacques in *La Croix*, 15. dubna 2004, s. 11. Na překladu Paxtonovy knihy do francouzštiny měli zásluhu též Jacques Julliard a Michel Winock, zodpovědní za kolekci „L'Univers historique“, kde *La France de Vichy* vyšla. Viz Rousso, Henry: *Le syndrome de Vichy*, op. cit., s. 370.

Azémovi známa. Azéma dokonce doporučil jako překladatele svoji matku, Claude Bertrandovou, která knihu skutečně přeložila.

Azéma reprezentuje reakci „akademické levice“ na Paxtonovu knihu. Azémova poměrně krátká a střízlivá recenze v časopise *Esprit* mluví, byť s určitými rezervami, rozhodně v Paxtonův prospěch.¹⁶⁵ V úvodu zmiňuje Azéma jako jeden z mála kritiků fakt, že *La France de Vichy* je již druhou Paxtonovou knihou, a že specialisté dobře znají jeho první knihu.¹⁶⁶ To, jestli tomu tak skutečně bylo, je minimálně sporné, sám Azéma později přiznal, že Paxtonovu první knihu v okamžiku vydání *La France de Vichy* taktéž neznal.¹⁶⁷

Jelikož recenze vyšla až v září roku 1973, reflektuje v ní Azéma debatu, která proběhla na stranách deníku *Le Monde*. Paxton by mohl být (oprávněně) překvapen touto „malou bouří“, či minimálně některými vznesenými argumenty, které chtějí být nezvratnými kritikami, typu: Jak může někdo psát o Vichy, když je Američan, v roce podepsání příměří mu bylo sedm let, a chce pracovat výlučně s archivními materiály, ještě k tomu cizího původu?¹⁶⁸ Můžeme se tedy zeptat se Stanley Hoffmannem, jestli Francouzi vydrží ještě dlouho hrát „psychodrama“ na téma Vichy, i když je pravda, že Hoffmann je taktéž Američan..., píše ironicky Azéma.

Paxton však podává podle Azémy klasickou a vyváženou prezetaci tohoto kontroverzního období. Kromě sociální historie Vichy, kterou zbývá udělat, píše Paxton o politické historii, zakořeněné v problematice vichistické kolaborace. A právě tam je podle Azémy jádro sporu. Paxtonovi recenzenti by měli uznat minimálně jeho zásluhu na shromáždění pozoruhodné dokumentace, protože tyto archivy, částečně německé a anglosaské, jsou prameny naprosto základního rázu.

Je pravda, že autor by jejich selektivním použitím získal, některé literární zdroje jsou podle Azémy přesvědčivé jen částečně, a některé oblasti problematiky by měly být prohloubeny (Azéma zmiňuje „Pařížské protokoly“). Taktéž nemohou být Paxtonovy závěry jiného než provizorního rázu, což je způsobeno nemožností konzultovat všechny francouzské archivy.¹⁶⁹ Paxtonova demonstrace je však až do dalších výzkumů (*jusqu'au nouvel ordre*) velmi přesvědčivá.

¹⁶⁵ Azéma, Jean-Pierre in *Esprit* n° 9, září 1973, s. 349-350.

¹⁶⁶ Paxton, Robert: *Parades and politics*, op. cit.

¹⁶⁷ Azéma, Jean-Pierre: „La révolution paxtonienne“, op. cit., s. 23.

¹⁶⁸ Většina kritik hovoří o osmi letech.

¹⁶⁹ Jedna z relevantních námitek, kterou vznášeli i mnohem kritičtější autoři než Azéma.

Paxton doplňuje závěry Eberharda Jäckela, jehož teze nebyly nikdy přesvědčivě vyvráceny.¹⁷⁰ Proto se Azémovi zdá být těžké stále tvrdit, že zde byla Pétainova a Lavalova část režimu, že Vichy připravovalo osvobození formou dvojí hry, nebo že to bylo Německo, které se snažilo navázat politiku kolaborace s Francií. Stejně tak ukázal Paxton, že teorie „štitu“, který měl zajistit privilegované postavení v rámci nacistické Evropy, je pouhým mýtem.

Závěrem píše Azéma, že kniha obsahuje nedostatky, některé pasáže jsou příliš stručné či systematické, ale jedná se o nedostatky, které „nezastiňují velké kvality této dobře argumentované a silné syntézy.“

2.7.3 Max Gallo

Max Gallo je sice vystudovaným historikem, původně specialistou na autoritářské režimy třicátých let, je však považován spíše za velmi produktivního spisovatele historických románů a žurnalistu, byl též aktivním levicovým politikem.¹⁷¹

Pozitivní tón Gallovy recenze v týdeníku *L'Express* dávají tušit již první věty jeho kritiky: „Vichy bylo ještě horší... Americký historik podává své závěry. Podepřeno důkazy.“¹⁷² Gallo označuje Paxtona za mladého amerického historika, který pracuje s odstupem a s jistotou: „...Paxton má k vyjadřování o tomto diskutovaném období smělou cizince přirozeně vzdáleného našim náboženským válkám.“

Gallo vyzdvihuje, že Paxton nepochybně se svědectvími a osobními vzpomínkami, které jsou užitečné, ale dávají vyniknout spíše záměrům a úmyslům pamětníků. Právě s jejich pomocí byla podle Galla obhájena teze dvojí hry. Gallo opět zmiňuje francouzskou iniciativu ke kolaboraci, ale například i fakt, že Vichy se vzdalo použití prostředků, které mělo (lodstva, koloniální říše či africké armády), aby vedlo nezávislou politiku.

---

¹⁷⁰ Jäckel, Eberhard: *La France dans l'Europe de Hitler*, op. cit.

¹⁷¹ Životopisy Maxe Galla viz např. Dufay, François in *L'Histoire* n° 260, prosinec 2001; Chemin, Ariane in *Le Monde*, 24. ledna 2002.

¹⁷² Gallo, Max: „Vichy : le jugement des archives“ in *L'Express* n° 1127, 12.-18. února 1973, s. 112 a 114. Z jeho dalších publikací k tomuto tématu viz např.: Gallo, Max: *La cinquième colonne ...et ce qui fut la défaite de 40*, Plon, 1970, Paris.

Osud Francie nebyl podle Galla srovnatelný s Polskem, ale v každém případě byl horší, než tomu bylo u ostatních západoevropských zemí. Francie se tak nevyhnula pádu franku, teritoriálním ztrátám, deportacím, STO, ale ani Oradouru.¹⁷³

Národní revoluce, která měla kořeny u Ludvíka XVIII. a u Maurasse, nebyla podle Galla prováděna ideology, ale technokraty, vysokými úředníky, kteří přišli k moci v roce 1940 po rozpuštění parlamentu. „Tuto moc, kterou si získali na úkor volených zástupců, jim již osvobození nevzalo.“

Spor Paxtonových tezí s pamětí Vichy ve veřejném mínění popisuje Gallo takto: „Tyto Paxtonovy soudy jsou v rozporu s průměrným míněním, lehkomyšlně shovívavým k vítězi od Verdunu... a od Montoire“. Připomíná však, že Paxtonovy výzkumy doplňují závěry francouzských historiků, například Henriho Michela.

Přesto zmiňuje Gallo jistý „schematismus“ Paxtonových myšlenek a ony slavné chyby detailu. Dodává, že „[Paxton] opomíjí velmi zvláštní atmosféru Vichy, což je důležitý aspekt Historie“.¹⁷⁴ V narážce na Ophulsův film *Le Chagrin et la Pitié* zakončuje Gallo svou kritiku větou: „[*La France de Vichy*] je zrcadlo, které nám [Paxton] nastavuje, možná se zármutkem (*avec chagrin*). Dozajista však bez slitování (*sans pitié*).“

2.7.4 Jacques Ozouf

Již v první větě své kladné recenze na *La France de Vichy* v *Le Nouvel Observateur* se Jacques Ozouf rétoricky ptá: „Je potřeba být Američan, aby člověk napsal dějiny vichistické Francie?“¹⁷⁵ Ukázal to již Stanley Hoffmann a Paxton tento vývoj podle Ozoufova názoru rozhodně nevyvrací.¹⁷⁶

V první části své kritiky se však Ozouf věnuje kolokviu, uspořádaném v březnu 1970 na *Sciences Po*, respektive knize, která byla následně vydána.¹⁷⁷ Jistou originalitou tohoto odborného kolokvia bylo přizvání vysokých vichistických hodnostářů. Tento

¹⁷³ Oradour-sur-Glane byla vesnice v Haute-Vienne, vyvražděná a vypálená vojáky divize SS *Das Reich* (z nichž někteří byli Alsasané, tzv. *Malgré-nous*) 10. června 1944. Roku 1946 byly zříceniny proměněny v národní památník. Viz např. Curtis, Michael: *Verdikt nad Vichy*, op. cit., s. 18, 304.

¹⁷⁴ Velké písmeno ve slově *Historie* Max Gallo. Tuto Gallovu větu použil též jeden z nejhlasitějších Paxtonových odpůrců Alfred Fabre-Luce. Viz výše.

¹⁷⁵ Ozouf, Jacques in *Le Nouvel Observateur*, 29. ledna – 4. února 1973, s. 62-63.

¹⁷⁶ Ozouf odkazuje na dva články Stanleyho Hoffmanna: „Aspects du régime de Vichy“ z *Revue française de science politique*, březen 1956 a „Collaboration et collaborationnisme“ z *Preuves*, červenec-září 1969.

¹⁷⁷ *Le Gouvernement de Vichy, Institutions et politiques*, A. Colin, 1972, Paris. Ke kolokviu viz též recenze Stanleyho Hoffmanna in *Revue française de science politique*, volume XXIII, numéro 3, červen 1973, s. 626-630.

poněkud ojedinělý krok přispěl podle Ozoufa k odhalení některých informací, které byly do té doby neznámé, ale zároveň hovoří o „nemocniční“ atmosféře tohoto setkání a o jisté „anestezii“ historické věčnosti.

Bývalí funkcionáři totiž připisovali až příliš velkou roli náhodě, která způsobila, že se ocitli na samotném vrcholu vichistické hierarchie, a občasné připomenutí holých fakt některými historiky působilo stejný efekt jako „výstřel z pistole na operačním sále“. Toto přirovnání vtipně a poměrně výstižně popisuje celkový francouzský přístup k dějinám druhé světové války do počátku sedmdesátých let. Koneckonců sám Paxton se jednou vyjádřil o své knize *La France de Vichy* jako o pokusu o pitvu, přičemž po vydání knihy zjistil, že „mrtvola“ je stále teplá. Celé kolokvium tak potvrzovalo starší teze, a sice že Vichy nemělo jednu vládu, ale vlády v množném čísle, že zde bylo „Vichy“ Pétainovo a „Vichy“ Lavalovo a další, Paxtonem překonané myšlenky. Toto „rozbití Vichy na tisíc kousků“ mělo podle Ozoufa na svědomí jisté uklidnění, že vlastně nikdo nebyl zodpovědný za celkový výsledek.

Paxtonův odstup od problematiky mu podle Ozoufa pomohl lépe nahlédnout podstatu režimu. Od počátku tak vyvrátil tezi dvojí hry Vichy, která posledních třicet let přispívala k lepšímu svědomí bývalých protagonistů vichistického režimu, píše Ozouf. Paxton rozhodně není jednostranný – všimá si i lidí, kteří od počáteční podpory režimu přešli k odboji, ale dva po sobě jdoucí postoje ještě nedělají dvojího agenta, ironizuje Ozouf.¹⁷⁸

V další části svého komentáře shrnuje Ozouf Paxtonovy hlavní myšlenky – kolaborace nikoliv jako německý požadavek, ale jako vichistická nabídka, a další. Dále je zmíněna kontinuita režimu samotného – data jako prosinec 1940 a duben 1942 (odchod a příchod Lavala), či listopad 1942 (ztráta severní Afriky a okupace *zone libre*) znamenají podle Ozoufa určité etapy ve vývoji režimu, nikoliv však výrazné zlomy. Okupace *zone libre* nevyvolala žádný masivní odchod vichistického personálu. Až do jara roku 1944 se představitelé Vichy domnívali, že by válka mohla skončit patem a pétainistická Francie by v rozhodujícím okamžiku mohla hrát roli „arbitra“.

Ušetřil aspoň tento režim Francii nejhoršího, jak zní implicitní závěr Roberta Arona, ptá se Ozouf? Nikoliv, odpovídá podle něj Paxton. Ve srovnání s ostatními okupovanými státy západní Evropy byla rekvizice pracovní síly stejně velká, represe

---

¹⁷⁸ Zřejmě nejznámější osobou, která přešla od podpory vichistickému režimu k odboji je pozdější francouzský prezident François Mitterrand.

stejně krvavé a inflace měny dokonce ještě vyšší, pokud necháme stranou teritoriální ztráty.

Ozouf píše, že je třeba vyzvednout fakt, že Francie byla jediným okupovaným státem, který se nespokojil s pouhým přežitím. Pro katolíky se vyskytla příležitost postavit se proti padesáti letům antiklerikalismu, pro konzervativce to byla zase příležitost jak reagovat na porážku, kterou jim uštedřilo všeobecné volební právo, pro technokraty přišla možnost jak se pomstít za opovržení politickou třídou třetí republiky. Byla to příležitost odplaty Lidové frontě. Ozouf cituje biskupa Daxe, který ve svém předvelikonočním pastorálním dopisu z roku 1941 píše: „Prokletým rokem pro nás nebyl rok naší vnější porážky [1940], ale rok naší porážky vnitřní, tedy rok 1936“.¹⁷⁹ Obsahem Pétainova systému tak byl „pokus o revoluci pod nosem cizí vítězné armády“, píše Ozouf.

V závěru své recenze zmiňuje Ozouf jedinou výčitku, kterou má směrem k Paxtonovi, který podle něj poněkud zanedbal zákulisní hru, která „mohla existovat“ v soukolí režimu. Ale je to obrovská zásluha amerických studií (zde má Ozouf spolu s Paxtonem zřejmě opět na mysli hlavně Hoffmanna), které ukázaly, že kolaborace byla jedním celkem.

2.7.5 Marc Ferro

Marc Ferro je historik zabývající se dějinami společnosti Sovětského svazu a dějinami dvacátého století. Publikoval rovněž na téma vztahu historie a filmu, podílel se na produkci některých historických filmů a je mimo jiné autorem Pétainovy biografie.¹⁸⁰

Ferro v časopise *La Quinzaine Littéraire* velice rychle odhadl, jakým způsobem bude *La France de Vichy* politicky znepokojovat.¹⁸¹ Nalevo, protože rozbíjí uspokojujivý mýtus, že v roce 1940 zradily pouze elity, „zatímco ve skutečnosti heroický odboj až do smrti, od Bayonne až po Afriku, neměl pro nikoho žádný smysl“.¹⁸² Gaullisty bude Paxtonova kniha zneklidňovat, protože se z nich jejím prostřednictvím stávají „dědici režimu, proti kterému bojovali“.¹⁸³ A nakonec bude tato kniha nepříjemná „všem, kdo

¹⁷⁹ Ozouf cituje podle Langlois, C.: „Le régime de Vichy et le clergé“ in *Revue française de science politique*, srpen 1972. Roku 1936 přišla ve Francii k moci vláda Lidové fronty.

¹⁸⁰ Ferro, Marc: *Pétain*, Fayard, 1987, Paris.

¹⁸¹ Ferro, Marc: „Maréchal, nous sommes toujours là“ in *La Quinzaine Littéraire*, 16.-28. února 1973, s. 25-26.

¹⁸² Citováno podle Rousso, Henry: *Le syndrome de Vichy*, op. cit., s. 289.

¹⁸³ Tamtéž.

pétainovali, věřili, chtěli věřit, chtěli, aby jiní věřili, že Maršál hrál dvojí hru“.¹⁸⁴ Ferro prohlásil, že jedna z nejdůležitějších složek knihy, na rozdíl od filmu *Le Chagrin et la Pitié*, je fakt, že ukazuje „do jaké míry byl většinový názor solidární s Morálním Řádem [Vichy]“.¹⁸⁵ O tom, že byla recenze skutečně pozitivní nelze pochybovat, Ferro nešetří výrazy jako: „Obrazoborecká kniha. Silná kniha. Vydatná. Osvěžující“.¹⁸⁶

2.7.6 Janine Bourdinová

Jedna z forem odmítání Paxtonových závěrů bylo přehnané zaměření na detail – jedním z příkladů je Janine Bourdinová, která uspořádala spolu s René Rémondem kolokvium o prvních dvou letech Vichy na *Sciences Po* v roce 1970, které víceméně potvrdilo Aronovu tezi dvojí hry.¹⁸⁷ Ve své recenzi na *La France de Vichy* v *Revue française de science politique* Bourdinová sice lituje, že se žádný francouzský historik zatím neodvážil do německých a amerických archivů, ale kniha je podle ní plná chyb.

Bourdinové hlavní stížnost nesměruje ke knize samotné, ale překvapivě spíše k okolnostem obklopujícím její vydání: „K četbě knihy R. Paxtona, *La France de Vichy, 1940–1944* přistupujeme s určitou nevolností: historikové, kteří se zajímají o toto období, byli předem upozorněni „čekejte Paxtona“, publikace francouzského vydání byla ohlášena pádnou reklamou a od té doby žurnalisté, specialisté a pamětníci využívají stránek *Le Monde des livres*, aby si vyměňovali vzkazy zbavené přívětivosti. Toto zpracování propagandou má čím zrazovat či iritovat; rozhodně nepomáhá vyrovnané četbě, kterou si přeje historik...“.

To byl podle Temkina skutečný kompliment – částečně *public relations* nakladatelství Le Seuil, ale hlavně ikonoklasmu Paxtonových tezí – *La France de Vichy* vykročila z čistě „akademické“ historie do *public history* – Bourdinové očividně nebylo po chuti přelévání citlivého tématu ze „slonovinové intelektuální věže“ na stránky denního tisku.¹⁸⁸ Bourdinová se tak zřejmě obávala, že agresivní reklamní kampaň zhoršila její odstup a vědeckou objektivitu. Jakým způsobem interferovala reklama s kvalitou Paxtonova díla Bourdinová nikdy nevysvětlila, ale můžeme zde identifikovat

---

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Citováno podle Sweets, John: „Chaque livre est un événement...“, op. cit., s. 38.

¹⁸⁶ Citováno podle Temkín, Moshik: „Avec un certain malaise...“, op. cit., s. 300.

¹⁸⁷ Bourdin, Janine in *Revue française de science politique*, volume XXIII, numéro 3, červen 1973, s. 630-632. Ke kolokviu viz též předcházející recenze Stanleyho Hoffmanna in *Revue française de science politique*, volume XXIII, numéro 3, červen 1973, s. 626-630.

¹⁸⁸ Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise...“, op. cit., s. 300.

znechucení akademického historika nad veřejným nepokojem, obklopujícím dílo jeho kolegy, ať už z důvodu odmítání cizích tezí, nebo z důvodu profesionální revnivosti.

Bourdinová zmiňuje v recenzi Paxtonovy „předchůdce“ – jako Henriho Michela, který rozvíjel od roku 1966 tezi, že myšlenka kolaborace byla obsažena již v aktu přijetí příměří, Eberharda Jäckela, který již pracoval v německých archivech na téma Vichy, či kolokvium pořádané na *Sciences Po*, které se zabývalo mimo jiné problémem kontinuity mezi třetí republikou, Vichy a čtvrtou republikou.

Bourdinová pokračuje přísným tónem: „Čekalo by se, že originalita práce R. Paxtona spočívá ve zdatné syntéze a přísné demonstraci. Ale po skončení četby, kdy jsme byli často svedeni živostí a pronikavostí mnohých pasáží... se přesvědčení ve skutečnosti nedostavilo“. Následuje dlouhý výčet „některých nepřesných výrazů či chybných detailů“ (pravda, s poukazem na to, že Bourdinová neví, zdali jsou chyby způsobeny autorem, překladatelem či vydavatelem). Recenzentka upozorňuje na záměnu termínů *conseils administratifs* a *commissions administratives*, poukazuje na to, že Paxton označuje Pétainův projev k dělníkům v Saint-Etienne jako jediný svého druhu, a přitom podle ní došlo k podobnému projevu 1. května 1941 v Commentry, a podobně.

Následuje přímé obvinění Paxtona z toho, že o francouzských politických silách udává jen částečně pravdivé údaje (*images partielles*), jejichž „konvergující deformace“ však podepírají jeho demonstraci. Paxtonovy úvahy nad strukturami, institucemi a mentalitami z období před rokem 1940 dokonce prý hraničí s „karikaturami“, což se Bourdinové velmi nelíbí.

Bourdinová vyjadřuje uspokojení nad obezřetností, se kterou přistupoval Paxton k závěrům procesů vrchního státního soudu, ale shledává nedostatečnou jeho kritiku německých zdrojů – například hlášení Otto Abetze považuje za zkreslená díky „osobní hře“ jejich autora.¹⁸⁹

Není možné vyčítat Paxtonovi fakt, že během jeho práce mu nebyly přístupné francouzské archivy, ale tento fakt by měl podle Bourdinové vyústit v určitou „rezervovanost“ v jeho závěrech. Toto je možné si vykládat jako nepřímou výzvu ke „zjemnění“ jeho tezí o vichistické Francii, kterou nalezneme i v některých dalších recenzích.

---

¹⁸⁹ Srovnej se skoro stejnou argumentací Alaina-Gérarda Slamy: „Le Vichy de Pétain et celui de Laval“ in *Les Informations (industrielles et commerciales)* n° 1450, 26 février 1973, s. 8, a „Les yeux d'Abetz“ in *Contrepoint* n° 10, duben 1973, s. 119-125.

Po zmínce o zavádění antisemitských zákonů se můžeme dočíst také tuto větu: „...chronologie [*La France de Vichy*] je poskládána tak, aby se došlo ke stejnému závěru, a sice úmyslnému antisemitismu Vichy“. Bourdinová tedy otevřeně podezírá Paxtona z toho, že chronologii poskládal takovým způsobem, aby dosáhl důkazu o vichistickém antisemitismu. Též Rouso píše o Bourdinové, že očividně odmítala uvěřit svévolnému antisemitismu Vichy.¹⁹⁰

V posledním odstavci své kritiky píše Bourdinová: „...obtíž (*la gêne*), kterou způsobuje četba *La France de Vichy*...“ což asi nejlépe shrnuje (nejen) její reakci na Paxtonovu knihu. V tomto případě se tedy jedná spíše o odmítnutí subjektivní, než o skutečné vyvrácení Paxtonových tezí.

Paxton sám dal na vědomí, že byl překvapen a zklamán, že reakce na jeho knihu byly v universitním prostředí, na rozdíl od obecných časopisů a novin, přinejmenším smíšené. 29. června 1973 psal Paxton v dopise svému kolegovi Ezrovi Suleimanovi: „Přiznávám, že jsem zklamán, že jsem nebyl dobře přijat na *Sciences Po*. Je zajímavé, že přijetí kritikou bylo opačné, než jsem čekal: žurnalisté diskutovali velká témata, která jsem otevřel, zatímco universitní učitelé sestavili hlavně seznam drobných chyb, ať už oprávněných či ne. Podivné“.¹⁹¹ Jedním z důvodů, proč se Paxton rozhodl napsat svému kolegovi, byla právě kritika Janine Bourdinové.

K debatě vyvolané publikací *La France de Vichy* ve Francii se Paxton stručně vyjádřil též například v předmluvě druhého vydání své knihy.¹⁹² První kritiky spatřovaly jeho interpretaci jako příliš „nečekanou“. Soustředily se na vyzvedávání drobných chyb, a následně uzavíraly celou věc s tím, že Paxton toho „neví dost na to, aby soudil“. Jako *pars pro toto* uvádí Paxton právě recenzi Janine Bourdinové v *Revue française de science politique*.

2.7.7 Henri Michel

Dalším příkladem přijetí Paxtonovy práce v akademickém prostředí je recenze Henriho Michela v *Revue de l'histoire de la deuxième guerre mondiale* (dále v textu

¹⁹⁰ Rouso, Henry: *Le syndrome de Vichy*, op. cit., s. 291.

¹⁹¹ Osobní dopis Paxtona Suleimanovi, citováno podle Sweets, John: „Chaque livre est un événement...“, op. cit., s. 35.

¹⁹² Paxton, Robert: *La France de Vichy*, op. cit., s. 30.

pouze *Revue de l'histoire*), která vyšla až v lednu 1974, a dále jeho předcházející korespondence s Paxtonem a Hoffmannem (ze začátku roku 1973), která dává tušit, jakým způsobem byly vyhocené jejich osobní vztahy následkem vydání *La France de Vichy*.¹⁹³

V okamžiku, kdy *La France de Vichy* vyšla, byl Henri Michel, ředitel *Comité de l'histoire*, skutečnou autoritou v oblasti výzkumu vichistického režimu.

Michel začíná svou poměrně kladnou kritiku velmi pochvalně: „...výborné a čerstvé dílo mladého amerického historika..., o kterém řekneme bez okolků, že je podle našeho názoru nejlepší celková studie, která vyšla k tomuto dni o Etat français, jeho vůdcích a jejich politice“. Což je od „doyena“ historie Vichy skutečná pochvala. Následuje uznání za dokumentaci, a to především za práci v německých a amerických archivech – přičemž dle Michelova soudu Paxton zpracoval jako první skutečně celé archivy, nikoliv jen jejich publikované části.

Paxtonův mladý věk vidí Michel jako jednoznačné pozitivum: „...není povinován vybírat si mezi táborem odboje, gaullismu, komunismu, nebo Vichy a kolaborantů...“ navíc je natolik mladý, než aby patřil ke generaci Američanů, která ve svém studenoválečném antibolševismu viděla ve Vichy obránce etiky a sociálního řádu Západu.

Paxtona Michel taktéž chválí za „národní“ neutralitu, rozhodně neobhajuje americkou politiku vůči Francii, naopak, jeho závěry jsou jejím implicitním odsouzením.¹⁹⁴

Následuje konstatování, že Paxton psal zejména o chování a myšlenkách elit, které Vichy řídily, a o sociálních vrstvách, které je podporovaly. Nestuduje tak (rozhodně ne přímo) pařížské kolaboranty, odboj, ani veřejné mínění. Paxton podle Michela dostatečně neporovnal různé sociální vrstvy, či rozdíl mezi regiony, znásobené faktem, že Francie byla rozdělena skutečnými hranicemi na zóny s velmi odlišnými statuty. Zde můžeme teoreticky hovořit o nepřímém „zpochybnění“ některých Paxtonových tezí s poukazem na to, že nelze v dané problematice generalizovat na celou společnost, potažmo na celé území Francie. Konkrétně tyto

¹⁹³ Michel, Henri in *Revue de l'histoire de la deuxième guerre mondiale*, n° 93, leden 1974, s. 112-117.

¹⁹⁴ Srovnej s naprosto opačnou argumentací Jacquese de Launay: „Les traces écrites suffissent-elles ?“ in *Le Monde des livres*, 22. března 1973, s. 24.

kritiky však byly naprosto oprávněné, pozdější výzkum jim dal ve velké většině za pravdu.¹⁹⁵

Dále Michel vyčítá Paxtonovi poněkud manichejský, až střetuchtivý pohled na Vichy, jako kdyby jeho otázky vyžadovaly příliš zjednodušující odpovědi: „Zdá se, že trochu popuzený horou děl propagandy, či obhajob, chtěl [Paxton] hlavně odpovědět na otázky jako: Kolaboroval vichistický režim dobrovolně? Bylo jeho chování realistické? Ušetřil Francouze utrpení? Ano či ne?“

„Výsledkem je nejnemilosrdnější obžaloba, která kdy byla vznesena nějakým historikem proti vichistickému režimu...“. Dokonce se jedná podle Michela o obvinění ještě nesmířlivější, než byla obžaloba vrchního státního soudu, protože má Paxton lepší informace.

Následuje Michelovo shrnutí Paxtonových tezí, ze kterého postačí ocitovat první větu: „Paxton ukazuje, že nebyla ani dvojitá hra, ani pasivita či poloviční odboj, ale záměrná politika kolaborace, konstantní a iluzorní“.

Shrnutí Paxtonových tezí prokládá Michel větou, kde cituje „výbornou“ předmluvu k francouzskému vydání *La France de Vichy* od Stanleyho Hoffmanna. Jaké však byly osobní vztahy mezi Michelem a Hoffmannem, respektive Michelem a Paxtonem pochopíme lépe z jejich korespondence, kde je Hoffmannova předmluva taktéž zmiňována.

Na závěr Michel uvádí: „Jelikož jsme také zkusili, věříme, že jako první, rozmotat spleť cílů vichistického režimu po jeho vzniku... podepisujeme většinu závěrů našeho amerického kolegy“. Zajímavý je fakt, že Michel ve své recenzi nezmiňuje ani jednou Roberta Arona, jehož výklad Vichy z roku 1954 byl „paradigmatem“ chápání vichistického režimu až do vydání *La France de Vichy*, navíc o sobě samém píše jako o prvním autorovi, který se pokusil popsat vichistický režim. Michel taktéž neopomněl pochválit sám sebe za zamítnutí janusovské tváře Vichy (Pétain-Laval) a rozkrytí kolaborace a Národní revoluce jako dvou složek vichistické politiky ještě před vydáním *La France de Vichy*.

Následuje výčet Paxtonových chyb a opomenutí (podobně jako u Bourdinové), přičemž je opakovaně připomenuto, že Paxton nepoužil výsledky Michelova *Comité de*

---

¹⁹⁵ Např. otázka veřejného mínění vzhledem k režimu viz Laborie, Pierre: *L'Opinion française sous Vichy*, op. cit.; otázka regionálních rozdílů a odboje viz Sweets, John: *Clermont-Ferrand à l'heure allemande*, op. cit.

l'histoire, ani články z jím vydávané *Revue de l'histoire*. Kdyby tak Paxton učinil, mohl se vyvarovat zbytečných chyb.¹⁹⁶

Zpochybnitelné až chybné spatřuje Michel některé Paxtonovy závěry, zejména co se týká některých vojenských záležitostí roku 1940, role Itálie a dalších. Ale dvě věci jsou pro Michela zásadnější – podzemní odboj a Národní revoluce, respektive povaha režimu Vichy.

„Je jasné, že jako většina Američanů má Robert Paxton velké obtíže pochopit podzemní akci“. Michel jako gaullistický historik, který se sám k odboji hlásil, nese velice nelibě Paxtonovo hledání po „odbojářích první hodiny“ s téměř nulovým výsledkem. Paxtonovo upozornění na to, že de Gaullovy výzvy se takřka rok nesetkávaly se žádným výsledkem, vysvětluje Michel tím, že je přece samozřejmé, že „armáda nevzejde z národa plně vybavená jako Minerva s přilbicí z Jupiterovy lebky“. Michel sice uznává, že odboj byl slabý, menšinový, většinou v izolaci, ale brání se jakékoliv kvantifikaci. Paxtonovy „dva miliony Francouzů, počítaje v to čtenáře zakázaného tisku“ jsou pro Michela pouhou neznalostí „války ve stínu“.

Michel si neodpouští tvrdit, že obráceně než píše Paxton, požadovali Anglo-Američané od 6. června 1944 „národní povstání“ v celé Francii. Čekali pomoc od armády, kterou takřka nevyzbrojili, přesto, že na to měli prostředky, a poslali tak na smrt tisíce nevyzbrojených mužů.

„Řekněme znovu, kniha Roberta Paxtona je mistrovskou knihou. Možná příliš absolutní. S odstupem třiceti let, ze vzdálenosti tisíců kilometrů, je trochu minimalizováno zmatení myslí, národní trauma, komplexnost problémů a strašlivé materiální problémy, které přetěžovaly francouzský lid. Zapomíná se tak, že nic nebylo jasné, nic nebylo jednoduché.“ Zde Michel vyčítá Paxtonovi (podobně jako jiní kritikové) jisté minimalizování utrpení Francouzů během války a poněkud černobílý pohled na věc. Michel dává zcela očividně najevo, že je nikoliv pouze historik, zabývající se touto tematikou, ale i přímý pamětník, který popisované události prožil.

Poslední věty krásně shrnují Michelův názor na *La France de Vichy*: „R. Paxton odsuzuje volbu Vichy, a zejména neměnné postoj režimu; ale nechválí ani jeho oponenty. Jako kdyby se z knihy, jejíž dokumentace a interpretace si zaslouží tolik chvály, šířila lehká vůně nepřátelství k Francii.“ Temkin píše, že Michelova

---

¹⁹⁶ Paxton později prohlásil, že nestudoval výsledky výzkumu v tomto časopise, protože chtěl začít „čerstvý“ hned s primárními zdroji. Paxton Temkinovi 23. dubna 2001. Podle Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise...“, op. cit., s. 301.

argumentace vypadá, jako kdyby neměl Paxton na mušce pouze Vichy, ale Francii jako celek.¹⁹⁷ Michel, gaullistický historik, jak se zdálo, věřil, že pokud někdo napsal kritiku mýtu „věčné Francie“, musí tak kritizovat celý francouzský národ. Temkin připomíná na tomto místě logiku gaullistického mýtu: „de Gaulle je Odboj, Odboj je Francie“.

Tyto kritiky byly poměrně umírněné, v soukromé korespondenci s Hoffmannem a Paxtonem, která proběhla již na přelomu ledna a února 1973, tj. o rok dříve než napsal svou recenzi, byl Michel daleko více agresivní. Tato korespondence ukazuje na skutečný dopad v personální rovině, jaký měla Paxtonova kniha na část francouzské historické komunity.¹⁹⁸

V prvním dopisu z 27. ledna 1973 napsal Henri Michel Stanley Hoffmannovi o tom, jak byl překvapen jeho předmluvou k *La France de Vichy*: „Na šesti stranách mluvíte o podprůměrném filmu [*Le Chagrin et la Pitié*] bez historické zásluhy, ale neříkáte nic o práci *Comité de l'histoire de la deuxième guerre mondiale*, ani o časopisu, který vydává“. To byla podle Michela úmyslná urážka, kterou by nečekal „od člověka, kterého jsem přijal ve své kanceláři, kterého jsem pozval k sobě domů... Nazval bych to velmi krátkou pamětí.“ Michel zakončil svůj dopis velmi břitkým způsobem, když napsal, že nemá žádný přátelský pozdrav, který by adresoval profesoru Hoffmannovi.

Ve své odpovědi Michelovi 7. února 1973 začal Hoffmann tím, že má skutečné obtíže uvěřit, že někdo, jehož práce vždy obdivoval, se mohl snížit takovým způsobem. Poté co vysvětlil, proč nepovažoval předmluvu k Paxtonově knize za nejlepší místo, kde hovořit o *Revue de l'histoire* a dalších publikacích, Hoffmann napsal: „Doufám, že se mýlím, když předpokládám, že vaše rozrušení pramení nikoliv z mého opomenutí, ale z faktu, že mladý americký profesor zpracoval s takovou smělostí a kompetencí téma, které bylo až do současnosti považováno protekcionismem francouzského universitního prostředí za částečně soukromou zahrádku.“

Michelův dopis Paxtonovi ze dne 30. ledna 1973 byl o něco méně zapálený. Psal mu proto, aby mu pogratoval k jeho vynikající knize, ale též proto, aby vyjádřil politování nad nedostatečnou spoluprací mezi francouzskými a americkými vědci. Michel želel zejména faktu, že se Paxton během svých výzkumů neobrátil na *Comité de*

¹⁹⁷ Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise...“, op. cit., s. 302.

¹⁹⁸ Korespondence citována podle Sweets, John: „Chaque livre est un événement...“, op. cit., s. 36-37.

l'histoire. Protože byl špatně veden před svým příchodem do Paříže, jeho kniha obsahovala některá opomenutí či chyby, kterých se mohl snadno vyvarovat. Michel doufal, že v budoucnu navážou kontakt a „spolupráci, která by byla výhodná pro obě strany“.

Ve své odpovědi Michelovi ze dne 10. února 1973 poděkoval Paxton za komplimenty, které mu Michel složil, ale připomněl mu, že do *Comité de l'histoire* přišel, když pracoval na své předcházející knize *Parades and Politics*.¹⁹⁹ Možná to Michel zapomněl, psal Paxton, protože byl tenkrát „mladý badatel se špatným přízvukem“, jehož návštěva neměla žádný výsledek. Paxton pak poslal Michelovi výtisk knihy *Parades and Politics*, ovšem bez jakékoliv odezvy. Byl o to více potěšen, že se Michel rozhodl napsat recenzi na *La France de Vichy*. Byl si jist, že recenze se bude věnovat více nosným myšlenkám knihy než možným pochybením v detailech.

Ve skutečnosti byla tedy i Michelovo vlastní paměť selektivní.

2.7.8 Georges Soutou

Reakci akademického prostředí nám dokresluje recenze Georgese Soutou, taktéž historika specializovaného na moderní dějiny, v *Revue historique*.²⁰⁰ Soutouovu kritiku odlišuje od ostatních již doba vzniku – byla otištěna až na konci roku 1975 – tj. zhruba dva a půl roku po hlavní fázi debaty na téma *La France de Vichy*, přesto, že dva ze tří ředitelů *Revue historique* byli v té době prominentními historiky moderních dějin (René Rémond a Pierre Renouvin).²⁰¹

Paxtonova kniha s Hoffmannovou předmluvou je velmi ambiciózním dílem, které aspiruje na syntézu vnitřní a vnější politiky Vichy, napsanou na základě originálních materiálů, začíná svoji kritiku Soutou. Jeho recenze je jedna z vůbec nejdelších a nejpodrobnějších. *La France de Vichy* je podle Soutoua relativně omezená počtem stránek.²⁰² Tato stručnost je prý umožněna tím, že Paxton rozděluje vnitřní a vnější vývoj režimu, což Soutoua mrzí, jeho výklad je spíše tematický než chronologický (což též zanedbává některé aspekty vývoje) a v neposlední řadě Paxton „zvláštním způsobem“ opomíjí válečný vývoj v koloniích.

¹⁹⁹ Paxton, Robert: *Parades and Politics at Vichy*, op. cit.

²⁰⁰ Soutou, Georges in *Revue historique* n° 516, říjen-prosinec 1975, strana 494-500.

²⁰¹ Sweets, John: „Chaque livre est un événement...“, op. cit., s. 35.

²⁰² Ve francouzském prostředí, kde vědecké práce běžně dosahují až tisíců stran, je to snad pochopitelná zmínka.

Paxtonův popis vnitřní politiky je podle Soutoua bohatý a spolehlivý, i přes některé nepřesnosti.²⁰³ Jeho konstantní zájem hledat kořeny Vichy v historii třetí francouzské republiky je „zajímavý“ a dovoluje Paxtonovi rozvinout na něm jednu ze svých hlavních myšlenek.

V další části své dlouhé recenze prochází Soutou poměrně detailně Paxtonovu knihu a její hlavní teze za pomoci častých citací. Po zmínce o podpisu příměří a takřka nezpochybnovaném příchodu režimu zmiňuje Soutou vichistický antisemitismus s tím, že se jednalo o vlastní iniciativu Vichy, pocházející z antisemitismu národního a katolického.

Uvnitř Národní revoluce nachází podle Soutoua Paxton dva zásadní spory. Jeden proti sobě stavěl na jedné straně příznivce katolického a konzervativního mravního řádu, na druhé straně fašizující hnutí, druhý byl pak střetem tradicionalistických hodnostářů a technokratů.

Dále zmiňuje Soutou velkou diverzitu „mužů Vichy“, pocházejících jak z řad levice, tak pravice. Vichy tedy nebylo v tomto ohledu „slepou uličkou“ francouzských dějin dvacátého století, naopak jejich ohniskem. O to více, že zde byla poměrně významná kontinuita s vládami, které režim následovaly. V této myšlence však zachází Paxton podle Soutoua až příliš daleko, Soutou považuje „revoluci roku 1944“ za nepopíratelnou.

To, že byla politika kolaborace francouzským návrhem, a že vichistický režim nezkoušel hrát dvojí hru Soutou nekommentuje (tj. ani nevyvrací). Staví se však proti Paxtonově myšlence, která minimalizuje rozdíly mezi čelnými představiteli režimu (zmiňováni jsou Weygand, Laval, Pétain, Darlan), většina autorů jejich rozdílné postoje naopak podtrhuje.

Paxton navíc své teze v průběhu díla postupně odstiňuje, přičemž se podle Soutoua nevyhýbá některým protiřečením. Zde je zmiňován obecný politický cíl Vichy, který jednou Paxton popisuje jako „neutralitu“, podruhé zase jako „skutečnou vojenskou účast na snaze Osy“ či jako „obranu koloniální říše“.

Dále se Soutou vyjadřuje k Paxtonovým zdrojům. Paxtonem rozhodně odmítané paměti jsou podle Soutoua nepostradatelným zdrojem. Jednak kvůli nepřístupnosti francouzských archivů, zadruhé kvůli tomu, že paměti jsou schopné zachytit

---

²⁰³ Podobný způsob argumentace, poukazující na drobné chyby, vedla např. Janine Bourdinová či Henri Michel.

dvojnárodnost režimu lépe než archivní.²⁰⁴ Navíc práce se vzpomínkami nezabránila Henri Michelovi napsat velice přísné závěry ohledně vichistického režimu. K použití německých archivů je Soutou spíše skeptický. Bylo by nutné předpokládat, že francouzští předáci říkali svým protějškům vždy pravdu, a ti ji pak věrně zachytili. Zde zmiňuje Soutou německého velvyslance Otto Abetze, jehož lži prý opakovaně prokázal již Eberhard Jäckel.

I kdybychom přijali myšlenku, že právě německé archivy jsou „prubířským kamenem“ Vichy, což je v mnoha případech pravda, píše Soutou, sám by je interpretoval jiným způsobem než Paxton. Následuje příklad, týkající se události po střetu francouzského a britského loďstva u Mers el-Kébiru.

V podobném duchu pokračuje Soutou i dále. Opět staví Eberharda Jäckela proti Paxtonovi, když píše, že Jäckel události lépe nuancuje, když trvá na rozdílném přístupu Pétaina, Lavalu a Weyganda.

Soutou pokračuje a až mravenčím způsobem argumentuje proti Paxtonovým tvrzením ohledně odpadnutí francouzské rovníkové Afriky, setkání Pétaina a Hitlera v Montoire, či odchodu Lavalu z vlády.

Popisu drobných nepřesností a událostí, které by „interpretoval poněkud jinak“, věnuje Soutou několik dlouhých odstavců. Za obzvláště diskutabilní (aniž by ji sám vyvrátil) považuje Soutou Paxtonovu větu: „kdyby Němci v období hledání kolaborace v letech 1940–1942 ulehčili Francouzům nějakým gestem, mohla být vláda následována většinou populace“. Následuje opět podrobný výklad zaměřený na detaily, místy s odkazem na německé archivy, aby svá tvrzení, odlišná od Paxtonových, Soutou patřičně prokázal.

Teprve v závěru své recenze dává Soutou konečně tušit svůj opravdový názor na Paxtonovu knihu (a na Paxtona samotného). Závěr *La France de Vichy*, kde Paxton rozvádí „přísnou materiální a morální rozvahu Vichy“ je napsán ve světle politických a filosofických názorů, jejichž základní výčitkou je „snaha rekonstruovat zemi v přítomnosti nepřítele“, aby se urovnaly staré vnitřní spory. To se však podle Soutou vymyká přísně odborné universitní analýze, v každém případě „historicistnímu relativismu“. Některé přesné údaje, které Paxton uvádí, aby prokázal, že Vichy

---

²⁰⁴ Srovnej s argumentací jiných autorů, např. Gallo, Max: „Vichy : le jugement des archives“ in *L'Express* n° 1127, 12.-18. února 1973, s. 112 a 114.

„nezabránilo nejhoršímu“, jdou proti jeho vlastním názorům, jako je například jasný procentuální rozdíl židů deportovaných z Francie a z ostatních zemí.²⁰⁵

Jedná se tak o knihu, která je místy zajímavá a originální. Nelze ji ignorovat. Je to však místy spíše diskutabilní esej než konečný výklad tohoto historického období, končí svoji kritiku Soutou.

2.7.9 *Annales*

Prestižní historický časopis *Annales*, v sedmdesátých letech s podtitulem *Économies, Sociétés, Civilisations*, otiskl na *La France de Vichy* pouze kratičkou anonymní anotaci na deset řádků, což je však vzhledem k medievistickému zaměření časopisu pochopitelné.²⁰⁶

Jsou zde zmíněny pouze hlavní body knihy. Paxton pracoval zejména za pomoci německých archivů, na základě kterých dokázal, že Vichy chtělo nastolit nový řád, což s sebou přineslo politiku kolaborace, která byla naprosto uvědomělá. Vichistický režim nikdy neuvažoval o dvojí hře, pouze se snažil prezentovat tak svoji politiku. Paxton taktéž ukazuje, píše se v *Annales*, že nástup režimu technokratů a specialistů proti parlamentní republice se datuje z dob Vichy. Čerpaly z něj gaullismus a čtvrtá republika, protože v něm spatřovaly jedinou možnou alternativu, samozřejmě v demokratickém režimu, ke vzkříšení Lidové fronty.

2.8 Spisovatelé

2.8.1 Frantz-André Burguet

Na začátku své pozitivní recenze v *Magazine Littéraire* Frantz-André Burguet, žurnalista, spisovatel a literární kritik, píše: „Využil jsem velké legrace, kterou vyvolala na venkově, kde mám to potěšení žít, nedávná posmrtná cesta Maršála Pétaina, abych si

---

²⁰⁵ K této problematice existuje několik statistik. Ty s největším rozdílem židů deportovaných z Francie a z ostatních zemí nepočítají se židy, kteří byli fyzicky na území Francie, ale pouze s těmi, kteří zde byli naturalizováni, tj. prakticky pouze s těmi, kteří zde žili před válkou. Naprostou většinu ostatních vichistický režim deportoval.

²⁰⁶ Anonym in *Annales (Économies, Sociétés, Civilisations)*, číslo 2, 28. ročník, březen-duben 1973, (Le Choix des Annales – nečíslované stránky na konci čísla).

poslechl, jak o něm dnes smýšlejí tito venkované, které měl tak rád.²⁰⁷ Jejich reakce ukazují na užitečnost knihy, jako je ta Paxtonova“. Zasazuje tak Paxtonovu knihu opět do soudobé historické paměti Vichy, kterou je třeba podle něj nahradit objektivním pohledem na věc.

Paměť Vichy byla podle Burgueta nedostatečně kritická: „...dnes... člověk nic neriskuje, když zprošťuje viny starce z Vichy...“

Na Pétaina existovala podle Burgueta shovívavá vzpomínka, legenda vytvořená po osvobození Pétainovými obhájci, akceptovaná dokonce i bývalými odbojáři, zařazená mezi konverzační *lieux communs*. Tato legenda spočívala v tvrzení, že Pétain a jeho režim ušetřili Francii krutovlády nějakého *Gauleitera*.

Jakási zemdlenost pohnula paměti – lidé vzpomínají spíše na úlevu, která přišla po válce, než na roky utrpení, které následovaly jeden za druhým. Maršál koneckonců sklízel četné ovace a po válce nebylo mnoho lidí, kteří ho odsuzovali.

Sám Burguet vzpomíná na gymnaziální výuku a náhodná svědectví z této doby jako mlhavé a rozporuplné: „Jako kdyby nějaká tajemná síla chtěla přese všechno zamaskovat špinavý obraz Francie.“

Pro ty, kteří věří, že Francie byla pouze ve vleku Německa, které ji nechávalo trpět, je *La France de Vichy* nelítostnou a zdrcující studií. Toto vše Burguet, souhlasně s Paxtonem vyvrací s tím, že kolaborace nebyla trpěna, ale naopak Francií vyžadována a vyhledávána.

Paxtonovu národnost hodnotí Burguet pozitivně – proč by měl být jako Američan zaujatý či mstivý? Nezanedbatelnou část své kritiky věnuje Burguet zacházení se židy. Opakovaně připomíná iniciativu Vichy, existující dlouho před jakýmkoliv požadavky Německa v této oblasti.

Paxtonova kniha je však nejvíce znepokojující a zdrcující tím, že připravila Vichy o poslední možnou omluvu. Ukazuje, jak vichistický režim přes všechnu svou snahu nezískal ze strany Německa jediný ústupek. „Takže Vichy nás ničeho neušetřilo! Tato kniha třese starými i novými baskickými barety.“

---

²⁰⁷ Burguet, Frantz-André in *Magazine Littéraire* n° 75, duben 1973, s. 33.

2.8.2 Roger Massip

Roger Massip, žurnalista a spisovatel, začíná svoji recenzi v časopise *Preuves* pokáráním francouzské historické produkce.²⁰⁸ Přestože politická historie Vichy inspirovala celou řadu knih, těch kvalitních od erudovaných autorů je velice málo. A právě tuto mezeru zaplňuje podle Massipa *La France de Vichy* Roberta Paxtona.

Massip konstatuje, že Paxton systematicky propátral německé archivy, stejně tak jako archivy americké.²⁰⁹ Fakt, že je Paxton Američan, vykládá Massip jako výhodu. Kromě zmínky o nestrannosti si však neodpustí připomenout, že byl Paxton „ve školních lavicích“, když začala válka. Z tohoto faktu však vyvozuje, že Paxton je schopen pracovat bez zaujatosti, na rozdíl od historiků, kteří popisované období prožili, nebo se jej dokonce aktivně účastnili, a tak se jejich výklad pohybuje v širokém spektru „od obhajoby až po obžalobu“.

Massip zmiňuje velice stručně Paxtonovy hlavní teze – francouzskou iniciativu ke kolaboraci či vyvrácení Pétainovy dvojí hry. Trochu déle se Massip pozastavuje nad odvoláním Lavalova v prosinci 1940, které „chtělo být ve své době Francouzům prezentováno jako zastavení politiky kolaborace, a [tudíž] porážka Německa“. Paxton to jasně vyvrací s tím, že po Lavalově odchodu byla vedena stále stejná politika, v ohledu na vojenskou spolupráci s Německem či zhoršující se povahu vztahů s Velkou Británií dokonce ještě horší.

Příčiny této politiky shledává Paxton podle Massipa v „zaslepení“, ale zejména pak v dobře rozmyšleném úmyslu nastolení nového morálního řádu pomocí Národní revoluce. Tato byla z velké části inspirována Charlesem Maurrasem, a pokud Paxton píše, že „generace roku 1940 byla doslova impregnována touto doktrínou“ možná přehání, ale jen velmi málo, píše Massip.

Příchodu vichistického režimu a zmizení parlamentu využili podle Massipa též technokraté, aby si získali moc, kterou jim od té doby nebylo možné odebrat.

Na závěr cituje Massip Hoffmannovu předmluvu *La France de Vichy*: „Toto je kniha, která způsobí, že se bude mluvit nejen o ní a jejím autorovi, ale hlavně o jejím

---

²⁰⁸ Massip, Roger in *Preuves* n° 14, 2e trimestre, 1973, s. 162-163. Massip je mj. autorem knihy *De gaulle et l'Europe*, Flammarion, 1963, Paris.

²⁰⁹ Německé archivy propátral podle Massipa již Henri Michel během práce na „výborné knize“ *Vichy : année 40*.

hlavním tématu: vichistickém režimu“. Toto tvrzení je podle Massipa možné po naruživé četbě Paxtonovy knihy pouze potvrdit.

2.9 *Défense nationale*

Anonymní autor podepsaný iniciálami A. N. píše v úvodu své krátké pozitivní recenze na *La France de Vichy* v časopise *Défense nationale*, že pro Paxtona je Vichy stejné období francouzských dějin jako každé jiné, což mu však lze jen těžko vytýkat.²¹⁰ Opět je zmiňován fakt, že Paxtonovi bylo „tehdy“ pouhých osm let, ovšem bez negativních implikací. Naopak přistoupil k problematice jako historik a nikoliv jako svědek, či přímý pozorovatel. Probádal všechny dostupné dokumenty, odhlédl od „podezřelých“ či zaujatých svědectví a představil své dílo francouzskému publiku.

Toto publikum však není, podle mínění anonymního autora této recenze, způsobilé přistoupit k četbě této knihy s klidem a odstupem, které nezpochybnitelně provázely její tvorbu. Vichy totiž zůstává děsivě blízké a přítomné v paměti a ve svědomí většiny Francouzů. Časový odstup ještě zdaleka nesmazal dojmy, neuklidnil zášť a znechucení. Zejména však Francouzi ještě nejsou schopní být upřímní sami k sobě a přiznat si, co si tehdy skutečně mysleli, říkali nebo dělali. Důkazem jsou podle autora reakce na nedávno uvedené filmy *Le Chagrin et la Pitié a Français, si vous sachiez*.

Debata o Paxtonových postojích se autorovi této kritiky zdá být zbytečná, protože by každý jenom zastával své pozice a nikdo by nebyl ochoten přijmout teze Paxtonovy, ani teze jeho kritiků. Ale rozhodně není zbytečné říci, že jedná o knihu „navýsost seriózní, úzkostlivě čestnou, pozoruhodně zdokumentovanou, velmi dobře napsanou a výborně přeloženou“.²¹¹

La France de Vichy tedy zaujme ty, kteří se o danou problematiku zajímají objektivně a bez zaujetí. Její četba může být podle autora recenze „doporučena bez jakékoliv pochybnosti“.

---

²¹⁰ Anonym (iniciály A. N.) in *Défense nationale*, červenec 1973, 29. ročník, s. 196 a 198. Sweets tvrdí, že se jedná o zkratku označující Archives Nationales, viz Sweets, John: „Chaque livre est un événement...“, op. cit., s. 32.

²¹¹ Jedna z mála reakcí komentujících překlad knihy.

3. Závěr

K jakým závěrům tato práce dochází? Reakce na Paxtonovu knihu lze klasifikovat několikerým způsobem.

Jedním z hledisek, které předučovalo reakci na *La France de Vichy* může být věk Paxtonových recenzentů – mezi jeho příznivce patřili především mladší autoři, generace roku 1968 zde hrála svou významnou roli. Jako příklad mohou posloužit pozitivní recenze Maxe Gallo (nar. 1932), či Jean-Pierre Azémy (nar. 1937). Starší autoři (například Henri Michel – nar. 1907) byli spíše rezervovanější. K tomuto postoji mohl bezesporu přispět rozpor jejich vlastních vzpomínek s Paxtonovým „historickým“ pohledem a odstupem k problematice. Střet je nejpatrnější u „obhájců“ Pétaina a Vichy, jako byl kupříkladu Paul Auphan (nar. 1894). Toto hledisko však rozhodně nelze generalizovat, protože mezi nejtvrďší Paxtonovy oponenty patřil Alain-Gérard Slama (nar. 1942), který teprve pracoval na své disertační práci.²¹²

Nejmladší generace, která se nezúčastnila debaty nad *La France de Vichy*, byla tímto tématem rozhodně zaujata a nakloněna Paxtonovu pohledu. Henry Rouso (nar. 1954) přiznal, že to byla přímo *La France de Vichy*, která jej oslovila do té míry, že se začal zabývat dějinami okupované Francie.²¹³ Paxtonova kniha tak působila jako jeden z faktorů, které přispěly k přechodu dějin vichistického režimu od tabuizovaného tématu k módnímu historickému námětu, zpracovávanému velice často v akademických pracích.²¹⁴

Z pohledu profesní odbornosti byli Paxtonovi nakloněni spíše autoři svým objektem zájmu poněkud vzdálenější (například Marc Ferro), naopak skuteční odborníci na Vichy (Janine Bourdinová nebo Henri Michel) byli daleko více rezervovaní (kdyby se ukázalo, že měl Paxton pravdu, co by to pak říkalo o jejich vlastní práci?). Zde tvoří výjimku reakce Jean-Pierre Azémy, specialisty na dějiny druhé světové války. Přijetí akademickou komunitou bylo začátkem sedmdesátých let celkově rezervované, k akceptování Paxtonova díla došlo až později.

Pozitivního přijetí se dostalo *La France de Vichy* recenzemi otištěnými v obecných periodikách (*L'Express*, *Le Nouvel Observateur*), která se více zabývala

²¹² Paxton sám byl narozen v roce 1932.

²¹³ Rouso, Henry: *La hantise du passé*, op. cit., s. 12.

²¹⁴ Rouso, Henry, *Le Syndrome de Vichy*, op. cit., s. 304.

hlavními tezemi knihy, odborné časopisy byly spíše skeptické (*Revue française de science politique*, *Revue historique*) a věnovaly se více drobným detailům a opomenutím. Ani toto hledisko však nelze příliš zobecňovat.

Asi nejrelevantnějším dělítkem mezi Paxtonovými odpůrci a obhájci byla na počátku sedmdesátých let politická náklonnost. Příznivci levice – jak levicovní intelektuálové (Max Gallo), socialisté (Jean-François Merle), tak komunisté (Roger Martelli) – se s Paxtonovými závěry ztotožňovali prakticky bez výjimky.²¹⁵ K tomu se přidávalo přesvědčení, že Pétain a jeho režim byli záměrně rehabilitováni gaullistickým establishmentem, *La France de Vichy* byla tedy příležitostí k vyřízení účtů nejen s vichistickou minulostí, ale i s gaullistickou „současností“.²¹⁶ Naopak pravice, která byla na událostech let 1940-1944 zainteresována velice silně, a jejich objektivní zhodnocení ji tak stavělo do negativního světla, stála téměř jednoznačně proti Paxtonovi. Na *La France de Vichy* (ale i na Paxtona *ad personam*) útočili velice silně jak bývalí představitelé vichistického režimu (Paul Auphan), tak i mladí pravicovní intelektuálové (Alain-Gérard Slama). Jistou výjimku v tomto dělení možná tvoří pozitivní recenze židovského novináře Jean-François Kahna v pravicovém deníku *Le Figaro*.

Nejčastěji zmiňované výtky v recenzích na *La France de Vichy* byly osobního rázu. Fakt, že je Paxton cizinec, konkrétně Američan, a že mu bylo v roce 1940 teprve osm let uváděla ve svých kritikách celá řada autorů.²¹⁷ V očích jeho kritiků se jednalo o jednoznačná negativa (Jacques de Launay), v očích jeho zastánců zase o pozitiva (Jean-François Kahn); u obou táborů se tak dělo z téhož důvodu – tím byl odstup, který Paxton z tohoto dvojího titulu k dané problematice měl.

Dále zde rezonovaly výtky metodologického rázu, a pochybnosti, které tvrdily, že prostřednictvím německého pohledu (německých archivů) se nelze dobrat objektivního pohledu na Vichy a že teprve po prostudování francouzských archivů bude možné vyřknout nad Vichy konečný „ortel“ (Roger Berg, Jean-Pierre Azéma). Taktéž byl Paxtonovi vyčítán nedostatečně kritický přístup k těmto pramenům (například

---

²¹⁵ Komunisté svým výkladem Paxtonovy teze poněkud defomovali, ale rozhodně se řadili mezi jeho zastánce.

²¹⁶ Generál de Gaulle zemřel 9. listopadu 1970.

²¹⁷ Fakt, že bylo Paxtonovi v roce 1940 osm let uvedl jako první zřejmě Fonvieille Alquier 22. února 1973 v časopise *Témoignage chrétien*. Další recenzenti se tímto přirovnáním zřejmě „nechali inspirovat“. Nikdo např. nenapsal, že bylo v roce 1973 Paxtonovi 41 let.

Alain-Gérard Slama). Paxton však prokázal, a pozdější výzkumy mu daly za pravdu (viz níže), že tento pohled na vichistický režim byl daleko relevantnější a vyváženější, než obraz poskládaný z poválečných vzpomínek a tedy nutně selektivní paměti. Nicméně lze říci, že ve své době byla otázka definitivy Paxtonových závěrů bez přístupu ke francouzským archivům oprávněná.

V kritikách však zazněla i celá řada relevantních výtek, které se později ukázaly jako pravdivé. Například Jean Charles správně odhadl Paxtonovo podcenění evoluce veřejného mínění, ovlivněné vývojem vichistického režimu a válečných událostí. Veřejné mínění se distancovalo od Vichy rychleji a masivněji, než se domníval Paxton na začátku 70. let. Tato teze byla potvrzena kolokviem, uspořádaném *Sciences Po* v roce 1990 s názvem *Vichy et les Français* a pracemi dalších historiků, jako je Pierre Laborie.²¹⁸ Dnes je tedy kladen daleko větší důraz na rozdíl mezi francouzským politickým režimem na jedné straně (ten Paxton vystihl výborně), a francouzským lidem na straně druhé.

Taktéž se potvrdily výtky, které zaznívaly od gaullistů i komunistů, a sice že Paxton podcenil roli francouzského odboje (Henri Michel, Roger Martelli). Novější studie ukázaly, že odboj byl skutečně důležitější a rozšířenější, než ho vykreslil v tomto ohledu velmi skeptický Paxton.²¹⁹

Na dotaz, co se změnilo v pozdějších vydáních *La France de Vichy* odpovídá Paxton, že zejména některá čísla a statistické údaje (například navýšení počtu židů, deportovaných vichistickým režimem, ze 60.000 na 76.000 podle údajů Serge Klarsfelda). K otázce co by změnil, kdyby měl svou knihu přepracovat (na konci devadesátých let dvacátého století) Paxton řekl: „upravil bych svůj pohled na francouzské veřejné mínění během okupace, a postoj Francouzů v období, které bylo daleko komplexnější, než jsem se ze začátku domníval. Držel jsem se příliš rigidního schématu, když jsem tvrdil, že na začátku Vichy bylo ve Francii 100 % pétainistů.“²²⁰

Kromě těchto oblastí (které byly v *La France de Vichy* spíše okrajovými tématy) byly ostatní Paxtonovy závěry týkající se politického systému Vichy potvrzeny dalším výzkumem. Jean-Baptiste Duroselle, který později prozkoumal válečné archivy

²¹⁸ Azéma, Jean-Pierre, Bédarida, François (dir.): *Le régime de Vichy et les Français*, op. cit.; Laborie, Pierre: *L'Opinion française sous Vichy*, op. cit.

²¹⁹ Např. Sweets, John: *Clermont-Ferrand à l'heure allemande*, op. cit.

²²⁰ Lombard, Marie-Amélie; de Vezins, Véziane: „Robert Paxton : Vichy et l'« ennemi intérieur »“ in *Le Figaro*, 2. října 1997, s. 10.

francouzského ministerstva zahraničí, musel dát za pravdu tezím obsaženým v *La France de Vichy*.²²¹ Stejně tak jsou nejnovější syntézy vichistického režimu založeny na Paxtonových tezích, které neupravují, ale pouze kompletují.²²²

Již koncem sedmdesátých let byl však Paxton ve Francii přijímán kladně. Sám vzpomíná, jak vřele byl přijat početným publikem na veřejné přednášce na *Sciences Po* ještě před vydáním své další knihy *Vichy et les Juifs*.²²³ Tam si údajně uvědomil, že byl již koncem sedmdesátých let akceptován francouzskou universitní komunitou.²²⁴

Vydání *Vichy et les Juifs*, které napsal společně s Kanadánem Michaellem Robertem Marrusem, potvrdilo Paxtonovo přijetí ve Francii. Reakce komentující vydání této knihy na nanejvýš citlivé téma, osm let po bouřlivé debatě nad *La France de Vichy*, byly téměř bezvýhradně pozitivní, a to přesto, že některé Paxtonovo kritiky vůči vichistickému režimu byly ještě nesmlouvavější než v jeho předchozím díle.²²⁵ Všechny další knihy, které byly Paxtonovi vydány ve Francii byly přijímány velice kladně.²²⁶

O tom, že byl Paxton ve Francii skutečně akceptován a hodnocen pozitivně, hovoří mimo jiné i fakt, že je nositelem dvou vysokých francouzských vyznamenání. *L'Ordre National du Mérite* (Národní řád za zásluhy) získal s hodností důstojníka v roce 1992. *L'Ordre des Arts et des Lettres* (Řád umění a literatury) získal Paxton v roce 1996 s nejvyšší hodností komandéra.²²⁷ Co je však ještě více pozoruhodné – Paxton byl (coby zahraniční historik!) požádán o svědectví v procesech s kolaboranty (například v procesu s Mauricem Paponem).²²⁸

---

²²¹ Duroselle, Jean-Baptiste: *Politique extérieure de la France: L'Abîme 1939-1944*, Imprimerie Nationale, 1982, Paris.

²²² Např. Burrin, Philippe: *La France à l'heure allemande*, Le Seuil, 1995, Paris, nebo Curtis, Michael: *Verdikt nad Vichy*, op. cit.

²²³ Marrus, Michael R., Paxton, Robert: *Vichy et les Juifs*, op. cit.

²²⁴ Dopis Paxtona Sweetsovi z 21. května 1997. Podle Sweets, John: „Chaque livre est un événement...“, op. cit., s. 39.

²²⁵ Detailně se reakcemi na vydání *Vichy et les Juifs* zabývá Sweets, John: „Chaque livre est un événement...“, op. cit., s. 39-41. Sweets uvádí taktéž seznam francouzských recenzí na *Vichy et les Juifs* na s. 46-47.

²²⁶ *Le Temps des Chemises Vertes : Révoltes paysannes et fascisme rural, 1929-1939*, Le Seuil, 1996, Paris; *L'Armée de Vichy : Les corps des officiers français, 1940-1944*, Tallandier, 2004, Paris; *Le Fascisme en action*, Le Seuil, 2004, Paris.

²²⁷ Fairfield, Hannah: „Prof. Robert Paxton, Renowned Scholar of France's Vichy Regime, Wins Prestigious Award from the American Historical Association“ in *Columbia University Record*, Vol. 24, No. 15, 16. února 1999.

²²⁸ Weill, Nicolas: „Le dilemme des historiens cités à comparaître“ in *Le Monde*, 16. října 1997, s. 8. Proti účasti historiků na těchto procesech se stavěl Henry Rousso s tvrzením, že historický pohled je naprosto odlišný od pohledu justičního. Viz např. Rousso, Henry: *La hantise du passé*, op. cit.

Marc Augé, prezident *Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS)* pronesl v červnu 1994 u příležitosti jedné konference k Paxtonovi: „Jste součástí našeho občanského svědomí“. ²²⁹ Opakovaně se o Paxtonovi hovoří jako o „americkém historikovi, který Francouzům odhalil vichistický režim.“ ²³⁰ Dokonce jsou zmiňovány takové termíny jako „lékař vichistické Francie“ (*clinicien*). ²³¹ Nejčastěji používaná Paxtonova charakteristika je však *iconoclaste tranquille*. ²³²

Debata vyvolaná *La France de Vichy* nebyla jediná svého druhu. Na začátku osmdesátých let vyvstala podobná kontroverze okolo knihy izraelského historika Zeeva Sternhella. Sternhell označil ve své knize *Ni droite ni gauche : l'idéologie fasciste en France* Francii jako ideový domov intelektuálního fašismu na konci 19. století. ²³³ Za své teze se dokonce ocitl před soudem. ²³⁴

Další, podobně diskutovanou knihou se stalo dílo britského historika Tonyho Judta *Un passé imparfait : Les intellectuels en France, 1944-1956*. ²³⁵ Judt ve své knize „odsoudil“ komunistické postoje francouzských poválečných intelektuálů v čele s Jean-Paul Sartrem.

Přesto, že všechny tyto kontroverze byly velice odlišné jedna od druhé, začal se od sedmdesátých let rýsovat mýtus, že Francouzi nejsou schopni čelit své vlastní minulosti. Jako příklad tohoto přístupu může sloužit citace jednoho z předních současných historiků Jean-François Sirinelliho: „Francouzská historická škola je pravidelně pobízena pracemi zahraničních historiků, které bez výstrahy obsadily naše pole a účastní se našich historiografických debat. Je tomu skoro dvacet let, co práce Roberta O. Paxtona vyryly v historii Vichy rýhu, která se jen tak nezavře“. ²³⁶ Tento

---

²²⁹ Paxton, Robert: „Débats en hommage à Marc Bloch: Fascismes d'hier et d'aujourd'hui“ in *Le Monde*, 17. června 1994, s. 2.

²³⁰ Např. Weill, Nicolas: „Le fascisme au village“ in *Le Monde*, 25. října 1996, s. 9.

²³¹ Nobecourt, Jacques in *La Croix*, 15. dubna 2004, s. 11.

²³² Tamtéž, dále např. Sweets, John: „Chaque livre est un événement...“, op. cit.

²³³ Sternhell, Zeev: *Ni droite ni gauche : l'idéologie fasciste en France*, Le Seuil, 1983, Paris. K debatě o této knize viz např. Wohl, Robert: „French Fascism, Both Right and Left: Reflections on the Sternhell Controversy“ in *The Journal of Modern History*, Vol. 63, No. 1, březen 1991, s. 91-98.

²³⁴ U soudních procesů se Sternhellem svěčil Raymond Aron, který údajně zemřel cestou z jednoho ze zasedání soudu.

²³⁵ Judt, Tony: *Un passé imparfait : Les intellectuels en France, 1944-1956*, Fayard, 1992, Paris. K debatě o této knize viz např. Wall, Irwin M.: „From Anti-Americanism to Francophobia: The Saga of French and American Intellectuals“ in *French Historical Studies*, Vol. 18, No. 4, podzim 1994, s. 1083-1100.

²³⁶ Sirinelli, Jean-François: „Le mystère français“ in *Le Monde*, 27. listopadu 1992, s. 30.

mýtus o francouzské neschopnosti čelit vlastním dějinám však poměrně přesvědčivě vyvrací Henry Rousso.²³⁷

Debata okolo *La France de Vichy* tedy nebyla jediná, ale byla první svého druhu a patřila mezi nejhorlivější. Taktéž předmět jejího zájmu – vichistická Francie – zůstává dodnes jednou z nejcitlivějších stránek francouzské národní historie, citlivější než například alžírská válka, či ostatní post-koloniální zkušenosti, protože ve Vichy se podle mnohých autorů jednalo o skutečný počátek občanské války, který musel nutně zanechat ve francouzské společnosti rýhu vpravdě hlubší, než je ta, kterou vyryl Robert Paxton.

Na závěr je možné parafrázovat název studie Johna Sweetse, který zní: „Každá kniha je událostí...“ (*Chaque livre est un événement...*). Dle mého názoru není událostí každá kniha, ale *La France de Vichy* Roberta Paxtona se jí rozhodně stala.

---

²³⁷ Conan, Éric a Rousso, Henry: *Vichy, un passé qui ne passe pas*, op. cit.

Résumé

Ce mémoire de diplôme parle de la réception du livre *La France de Vichy, 1940-1944* de l'historien Américain Robert O. Paxton par la presse et la communauté universitaire française. La publication de ce livre en janvier 1973 a causé une affaire publique – *La France de Vichy* a été commenté par presque chaque périodique d'importance. Tout cela malgré le fait que la première livre de Paxton *Parades and Politics at Vichy: The French Officer Corps Under Marshall Pétain* (qui d'ailleurs n'était pas traduit en français) a été complètement ignoré par la communauté historique française, même si elle contenait plus d'un grain des thèses principales de Paxton.

Aux Etats-Unis *La France de Vichy* a été unanimement salué comme un livre de très haute qualité, qui remplace les études ultérieures. En France les réactions étaient beaucoup plus mitigées. Dans les colonnes du *Monde* une polémique a duré plusieurs semaines.

Ce débat agité peut être expliqué d'une part par les thèses de Paxton, qui rompaient avec le paradigme de Vichy, instauré par Robert Aron et son *L'histoire de Vichy* de 1954. Paxton constatait que la collaboration était une proposition française et non une demande allemande, il était critique envers l'opinion publique français qui était favorable à Pétain dès le début du régime de Vichy, et surtout, il était très sceptique en ce qui concernait la Résistance, qui (de son point de vue) avait été beaucoup moins importante qu'on a présenté auparavant.

Le contexte de ce débat est peut-être encore plus important. *La France de Vichy* a été publié au moment qu'Henry Rousso appelle dans son livre *Syndrome de Vichy de 1944 à nos jours* « le miroir brisé » de la mémoire de Vichy. Un effet cumulatif des événements – mai 1968, mort de général de Gaulle en 1970, affaire Touvier et scandale autour le film *Le Chagrin et la Pitié* « censuré par inertie » de l'O.R.T.F. en 1971 – a provoqué une sensibilité nationale sur le passé vichyste.

Les réactions les plus virulentes sur *La France de Vichy* venaient de la droite – les loyaux de Pétain (Paul Auphan), les défenseurs de régime de Vichy (Jacques de Launay), ainsi que les jeunes intellectuels de droite (Alain-Gérard Slama) étaient critiques non seulement envers le livre même (ils ont critiqué surtout les archives

allemandes qui étaient la source principale de Paxton), mais aussi envers Paxton *ad personam*.

Les historiens spécialistes de la période de Vichy étaient assez réservés, voire sceptiques envers les thèses de Paxton, parce que déçus, que c'était un Américain qui a écrit un livre de cette importance (Janine Bourdin, Henri Michel).

C'étaient les historiens éloignés de leur champs de recherche de la période d'occupation qui se sont réjouis de *La France de Vichy* (Marc Ferro). Puis, c'étaient surtout les intellectuels de gauche (Max Gallo), socialistes (Jean-François Merle), et les communistes (Roger Martelli) qui ont applaudi le livre de Paxton, parce que c'était une occasion magnifique d'attaquer les pétainistes et les gaullistes en même temps.

Avec la sortie de son troisième livre *Vichy et les Juifs* en 1981, qu'il a écrit avec Michael Marrus, on pouvait constater que Paxton a été finalement accepté par les Français. Dans les années 1990 il a été nommé officier de L'Ordre National du Mérite et commandeur de L'Ordre des Arts et des Lettres. Paxton comme étranger faisait même partie des historiens appelés témoigner devant les tribunaux avec les collaborateurs (procès Papon etc.). Jusqu'aujourd'hui les synthèses de Vichy ne remplacent pas les thèses de Paxton – qui ont été majoritairement avérés par les recherches postérieures – ils les complètent.

Literatura

Recenze na Paxtonovu knihu *La France de Vichy* (v abecedním pořádku podle příjmení autora):

- A. N. (Archives nationales?) in *Défense nationale*, červenec 1973, 29e année, s. 196 a 198.
- Anonym in *Annales – Économies, Sociétés, Civilisations*, n° 2, 28e année, březens-duben 1973, (Le choix des Annales).
- Anonym in *L'Agent de liaison*, březen 1973.
- Anonym in *L'Humanité*, 12. dubna 1973, s. 17.
- Auphan, Paul: „La vérité sur un mauvais livre“ in *Le Maréchal* n° 90, duben-květen 1973, s. 2.
- Auphan, Paul: „Un pamphlet pour justifier une opinion“ in *Le Monde*, 22. března 1973.
- Auphan, Paul: „Une affaire à traiter entre français“ in *Le Monde*, 17. dubna 1973, s. 22.
- Azéma, Jean-Pierre in *Esprit* n° 9, září 1973, s. 349-350.
- Berg, Roger: „Livres“ in *Le Monde juif* n° 70, duben-červen 1973, s. 42.
- Borotra, Jean: „Entre le marteau et l'enclume“ in *Le Monde*, 17. dubna 1973, s. 22.
- Bourdin, Janine in *Revue française de science politique*, volume XXIII, n° 3, červen 1973, s. 630-632.
- Brimo, Nicolas: „Vichy à la botte“ in *L'Unité* n° 49, leden 1973, s. 17.
- Bulawko, Henry: „Vichy, un dossier accablant“ in *Information Juive* n° 229, březen 1973, s. 7.
- Burguet, Frantz-André in *Magazine Littéraire* n° 75, duben 1973, s. 33.
- de Launay, Jacques: „Les traces écrites suffisent-elles?“ in *Le Monde*, 22. března 1973.
- Denis, Michel: „Vichy, ou : à chacun sa vérité“ in *France catholique-Ecclesia* n° 1379, 18. května 1973, s. 6.
- Dhers, Pierre: „Le télégramme 50.803“ in *Le Monde*, 12. dubna 1973.

- Fabre-Luce, Alfred: „Lettre de mars 1973“ in *Contrepoint* n° 10, duben 1973, s. 126.
- Fabre-Luce, Alfred: „Quatre points“ in *Le Monde*, 17. dubna 1973, s. 22.
- Ferro, Marc: „Maréchal, nous sommes toujours là“ in *La Quinzaine Littéraire*, 16.-28. února 1973, s. 25-26.
- Fonvieille-Alquier, François in *Témoignage chrétien* n° 1494, 22. února 1973.
- Gallo, Max: „Vichy : le jugement des archives“ in *L'Express* n° 1127, 12.-18. února 1973, s. 112 a 114.
- Gillet, Paul: „L'avènement des technocrates“ in *Le Monde*, 1. února 1973.
- Hoffmann, Stanley: „Vérité et sévérité“ in *Le Monde*, 12. dubna 1973.
- Charles, Jean: „De la « drôle de guerre » à Vichy : Réflexions sur quelques livres récents“ in *La Nouvelle Critique (Politique, marxisme, culture)* n° 63 (244) nouvelle série, duben 1973, s. 4-9.
- Jamet, Dominique: „L'Oeuf de Columbia“ in *L'Aurore*, 9. února 1973.
- Kahn, Jean-François: „A Vichy, Pétain était-il à la tête d'une armée d'experts et de technocrates ?“ in *Le Figaro*, 10. února 1973.
- Martelli, Roger: „A propos de Vichy – deux ouvrages récents“ in *Cahiers h'histoire de l'Institut Maurice Thorez* n° 3, nouvelle série (31) duben-květen-červen 1973, 7e année, s. 198-201.
- Massip, Roger in *Preuves* n° 14, 2e trimestre 1973, s. 162-163.
- Merle, Jean-François: „Mal à Vichy“ in *Tribune socialiste* n° 582, 14. června 1973.
- Michel, Henri: „Vieille garde et ordre nouveau“ in *Revue de l'histoire de la deuxième guerre mondiale* n° 93, leden 1974, 24e année, s. 112-117.
- Ozouf, Jacques: „Maréchal, vous voilà !“ in *Le Nouvel Observateur*, 29. ledna – 4. února 1973, s. 62-63.
- Picon, Pierre: „La honte pas l'opprobre“ in *Le Monde*, 17. dubna 1973, s. 22.
- Pierre-Bloch, Jean: „Pleins feux sur Vichy“ in *Le droit de vivre* n° 387, únor 1973, 40e année, s. 13.
- Slama, Alain-Gérard: „Les yeux d'Abetz“ in *Contrepoint* n° 10, duben 1973, s. 119-125.
- A.-G. S. (Slama, Alain-Gérard): „Le Vichy de Pétain et celui de Laval“ in *Les Informations industrielles et commerciales* n° 1450, 26. února 1973, s. 8.
- Soutou, Georges in *Revue historique* n° 516, říjen-prosinec 1975, s. 494-500.

- van Altena, Pierre in *Aspects de la France* n° 1286, 27e année, 17. května 1973, s. 6.

Odborné články (v abecedním pořádku podle příjmení autora):

- Anonym in *Revue française de science politique*, volume XVII, numéro 1, únor 1967, s. 178-179. (Recenze na *Parades and Politics at Vichy*).
- Azéma, Jean-Pierre: „La révolution paxtonienne“ in *La France de Vichy autour de Robert O. Paxton* (dir.: Sarah Fishman, Laura Lee Downs, Ioannis Sinanoglou, Leonard V. Smith, Robert Zaretsky), Complexe, 2004, Bruxelles, s. 23-29.
- Azéma, Jean-Pierre: *Vichy dans la mémoire des Français* in Sofres. L'Etat de l'opinion 1996. Le Seuil, Paris.
- Bankwitz, Philip C. in *The American Historical Review*, Vol. 78, No. 4, říjen 1973, s. 1081-1082. (Recenze na *La France de Vichy*).
- Catinchi, Philippe-Jean: „Robert Paxton, Vichy vu d'Amérique“ in *Le Monde*, 15. ledna 2004, s. 29.
- Confino, Alon: „Collective Memory and Cultural History: Problems of Method“ in *The American Historical Review*, Vol. 102, No. 5, prosinec 1997, s. 1386-1403.
- Coox, Alvin D. in *Military Affairs*, Vol. 37, No. 4, prosinec 1973, s. 161. (Recenze na *La France de Vichy*).
- Dufay, François in *L'Histoire* n° 260, prosinec 2001. (Životopis Maxe Galla).
- Ehrmann, Henry W. in *The American Political Science Review*, Vol. 69, No. 1, březen 1976, s. 338-339. (Recenze na *La France de Vichy*).
- Fairfield, Hannah: „Prof. Robert Paxton, Renowned Scholar of France's Vichy Regime, Wins Prestigious Award from the American Historical Association“ in *Columbia University Record*, Vol. 24, No. 15, 16. února 1999.
- Gordon, Bertram M.: „The “Vichy Syndrome” Problem in History“ in *French Historical Studies*, Vol. 19, No. 2, Fall 1995, s. 495-518.
- Hellman, John: „Wounding memories: Mitterrand, Moulin, Touvier, and the Divine Half-Lie of Resistance“ in *French Historical studies*, Vol. 19, No. 2, Fall 1995, s. 461-486.

- Hoffmann, Stanley: „Fondation Nationale des Sciences Politiques – Colloque de 1970: Le Gouvernement de Vichy, Institutions et politiques, A. Collin, Paris 1972“ (recenze na...) in *Revue française de science politique*, volume XXIII, numéro 3, červen 1973, s. 626-630.
- Hoffmann, Stanley: „Aspects du régime de Vichy“ in *Revue française de science politique*, břez 1956.
- Hoffmann, Stanley: „Collaboration et collaborationnisme“ in *Preuves*, červenec-září 1969.
- Hoffmann, Stanley: „Dans le miroir : Le chagrin et la pitié“ in *Contrepoint* n° 10, duben 1973, s. 101-117.
- Hoffmann, Stanley: „Les études sur Vichy en France : avant et après Paxton“ in *La France de Vichy autour de Robert O. Paxton* (dir.: Sarah Fishman, Laura Lee Downs, Ioannis Sinanoglou, Leonard V. Smith, Robert Zaretsky), Complexe, 2004, Bruxelles, s. 63-71.
- Chemin, Ariane in *Le Monde*, 24. ledna 2002. (Životopis Maxe Galla).
- Langlois, C. : „Le régime de Vichy et le clergé“ in *Revue française de science politique*, srpen 1972.
- Lavabre, Marie-Claire: „Du poids et du choix du passé: Lecture critique du „Syndrome de Vichy““ in Peschanski, D., Pollak, M., Rousso, H. (eds.): *Histoire politique et sciences sociales*, Complexe, 1991, Bruxelles, s. 265-278.
- Lombard, Marie-Amélie; de Vezins, Véziane: „Robert Paxton : Vichy et l'« ennemi intérieur »“ in *Le Figaro*, 2. října 1997, s. 10.
- Marrus, Michael: „Vichy et les Juifs : quinze ans après“ in *La France de Vichy autour de Robert O. Paxton* (dir.: Sarah Fishman, Laura Lee Downs, Ioannis Sinanoglou, Leonard V. Smith, Robert Zaretsky), Complexe, 2004, Bruxelles, s. 49-62.
- Nobecourt, Jacques in *La Croix*, 15. dubna 2004, s. 11.
- Nora, Pierre: předmluva k *Les lieux de mémoire*, Gallimard, Paris – 1. svazek *La République* (jeden díl), 1984 – 2. svazek *La Nation* (tři díly), 1987 – 3. svazek *Les France* (tři díly), 1992. Citováno podle *Cahiers du CEFRES* n° 13 (Antologie francouzských společenských věd: Politika paměti), břez 1998, Praha, s. 9. Překlad Karel Thein.

- Nora, Pierre: „Le Syndrome, son passé, son avenir“ in *French Historical Studies*, Vol. 19, No. 2, Fall 1995, s. 487-493.
- Paxton, Robert: „Débats en hommage à Marc Bloch: Fascismes d'hier et d'aujourd'hui“ in *Le Monde*, 17. června 1994, s. 2.
- Pike, David Wingeate: „Between the Junes: The French Communists from the Collapse of France to the Invasion of Russia“ in *Journal of Contemporary History*, Vol. 28, No. 3, červenec 1993, s. 465-485.
- Rouso, Henry: „L'historien, lieu de mémoire: Hommage à Robert Paxton“ in *La France de Vichy autour de Robert O. Paxton* (dir.: Sarah Fishman, Laura Lee Downs, Ioannis Sinanoglou, Leonard V. Smith, Robert Zaretsky), Complexe, 2004, Bruxelles, s. 299-315.
- Rouso, Henry: „Pour une histoire de la mémoire collective : L'après-Vichy“ in Peschanski, D., Pollak, M., Rouso, H.: *Histoire politique et sciences sociales*, Complexe, 1991, Bruxelles, s. 243-264.
- Sirinelli, Jean-François: „Le mystère français“ in *Le Monde*, 27. listopadu 1992, s. 30.
- Sternhell, Zeev in *The American Historical Review*, Vol. 106, No. 3, červen 2001, s. 1056-1057. (Recenze na sborník *La France de Vichy autour de Robert O. Paxton*).
- Sweets, John: „Chaque livre est un événement : Robert Paxton et la France, du briseur de glace à l'icône tranquille“ in *La France de Vichy autour de Robert O. Paxton* (dir.: Sarah Fishman, Laura Lee Downs, Ioannis Sinanoglou, Leonard V. Smith, Robert Zaretsky), Complexe, 2004, Bruxelles, s. 31-47.
- Talbott, John E.: „Vichy reconsidered“ in *Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 4, No. 4, jaro 1974, s. 635-647. (Recenze na *La France de Vichy*).
- Temkin, Moshik: „Avec un certain malaise: The Paxtonian Trauma in France, 1973-74“ in *Journal of Contemporary History*, Vol. 38, No. 2, duben 2003, s. 291-306.
- Waites, Neville in *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol. 52, No. 1, leden 1976, s. 113-114. (Recenze na *La France de Vichy*).
- Wall, Irwin M. in *The Journal of Military History*, Vol. 65, No. 2, duben 2001, s. 537-539. (Recenze na sborník *La France de Vichy autour de Robert O. Paxton*).

- Wall, Irwin M.: „From Anti-Americanism to Francophobia: The Saga of French and American Intellectuals“ in *French Historical Studies*, Vol. 18, No. 4, podzim 1994, s. 1083-1100.
  - Watkins, Geoff in *Journal of Contemporary History*, Vol. 37, No. 4, říjen 2002, s. 637-639. (Recenze na sborník *La France de Vichy autour de Robert O. Paxton*).
  - Weill, Nicolas: „Le dilemme des historiens cités à comparaître“ in *Le Monde*, 16. října 1997, s. 8.
  - Weill, Nicolas: „Le fascisme au village“ in *Le Monde*, 25. října 1996, s. 9.
  - Wohl, Robert: „French Fascism, Both Right and Left: Reflections on the Sternhell Controversy“ in *The Journal of Modern History*, Vol. 63, No. 1, březen 1991, s. 91-98.
  - Wright, Gordon in *Political Science Quarterly*, Vol. 88, No. 4, prosinec 1973, s. 763-765. (Recenze na *La France de Vichy*).
-

Knihy (v abecedním pořádku podle příjmení autora):

- Aron, Robert: *L'histoire de l'épuration*, Fayard, 1967, Paris.
- Aron, Robert: *L'histoire de la Libération de la France*, Fayard, 1959, Paris.
- Aron, Robert: *L'histoire de Vichy*, Fayard, 1954, Paris. Ve spolupráci s Georgette Elgey.
- Auphan, Paul: *Histoire élémentaire de Vichy*, Editions France Empire, 1971, Paris.
- Azéma, Jean-Pierre, Bédarida, François (dir.): *Le régime de Vichy et les Français*, Fayard, 1992, Paris.
- Burrin, Philippe: *La France à l'heure allemande*, Le Seuil, 1995, Paris.
- Conan, Éric a Rousso, Henry: *Vichy, un passé qui ne passe pas*, Gallimard, 1996, Paris.
- Curtis, Michael: *Verdikt nad Vichy*, BB/art, 2004, Praha. Originál *Verdict on Vichy*, Weidenfield & Nicolson, 2002, Great Britain.
- de Launay, Jacques: *La France de Pétain*, Hachette, 1972, Paris.
- Durand, Yves: *Vichy 1940-1944*, Bordas connaissances, 1973, Paris.
- Duroselle, Jean-Baptiste: *Politique extérieure de la France: L'Abîme 1939-1944*, Imprimerie Nationale, 1982, Paris.

- Ferro, Marc: *Pétain*, Fayard, 1987, Paris.
- Gallo, Max: *La cinquième colonne ...et ce qui fut la défaite de 40*, Plon, 1970, Paris.
- *Le Gouvernement de Vichy, Institutions et politiques*, A. Colin, 1972, Paris.
- Halbwachs, Maurice: *Les cadres sociaux de la mémoire*, Alcan, 1925, Paris.
- Halbwachs, Maurice: *La mémoire collective*, PUF, 1950, Paris.
- Hoffmann, Stanley: *Decline od Renewal? France since the 1930s*, Viking Press, 1974, New York. Francouzská verze: *Essais sur la France. Déclin ou renouveau ?*, Le Seuil, 1976, Paris.
- Jäckel, Eberhard: *La France dans l'Europe de Hitler*, Fayard, 1968 (německý originál 1966), Paris.
- Judt, Tony: *Un passé imparfait : Les intellectuels en France, 1944-1956*, Fayard, 1992, Paris.
- Laborie, Pierre: *L'Opinion française sous Vichy*, Le Seuil, 1990, Paris.
- *Le Gouvernement de Vichy, Institutions et politiques*, A. Colin, 1972, Paris.
- Marrus, Michael R., Paxton, Robert: *Vichy et les Juifs*, Calmann-Lévy, 1981, Paris.
- Michel, Henri: *Année 40*, Laffont, 1966, Paris.
- Michel, Henri: *La seconde guerre mondiale*, PUF, 1968, Paris.
- Michel, Henri: *Pétain, Laval, Darlan, trois politiques ?*, Flammarion, 1972, Paris.
- Mornet, André: *Quatre ans à rayer de notre histoire*, Editions Self, 1949, s. l.
- Nora, Pierre (ed.): *Les lieux de mémoire*, Gallimard, Paris – 1. svazek *La République* (jeden díl), 1984 – 2. svazek *La Nation* (tři díly), 1987 – 3. svazek *Les France* (tři díly), 1992.
- Paxton, Robert: *Le Fascisme en action*, Le Seuil, 2004, Paris.
- Paxton, Robert: *Parades and Politics at Vichy: The French Officer Corps Under Marshall Pétain*, Princeton, 1966, NJ. Francouzský překlad: *L'Armée de Vichy : Les corps des officiers français, 1940-1944*, Tallandier, 2004, Paris.
- Paxton, Robert: *Le Temps des Chemises Vertes : Révoltes paysannes et fascisme rural, 1929-1939*, Le Seuil, 1996, Paris.
- Paxton, Robert: *Vichy France: Old Guard and New Order, 1940-1944*, Alfred A. Knopf, 1972, New York. Francouzský překlad Claude Bertrandové: *La France de Vichy, 1940-1944*, Le Seuil, 1973, Paris.
- Rousso, Henry: *La hantise du passé*, Textuel, 1998, Paris.

- Rousso, Henry: *Le syndrome de Vichy de 1944 à nos jours*, Le Seuil, 1990 (první vydání 1987), Paris.
- Rousso, Henry: *Vichy. L'événement, la mémoire, l'histoire*, Gallimard, 2001, Paris.
- Saint Augustin: *Confessions*, livre XI, chapitre XXVII, Garnier-Flammarion, 1964, Paris.
- Sternhell, Zeev: *Ni droite ni gauche : l'idéologie fasciste en France*, Le Seuil, 1983, Paris.
- Sweets, John: *Clermont-Ferrand à l'heure allemande*, Plon, 1996, Paris, originál *Choices in Vichy France: The French Under Nazi Occupation*, Oxford University Press, 1986, Oxford.
- Villeré, Hervé: *L'affaire de la section spéciale*, Fayard, 1973, Paris.